

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในพื้นที่อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิด ความหมายและหลักการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน
2. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
3. โครงสร้างหลักสูตรและองค์ประกอบของหลักสูตร
4. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
5. การนิเทศและพัฒนาบุคลากร
6. วัสดุอุปกรณ์และสื่อ
7. การวัดและประเมินผล
8. ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
9. ข้อมูลทั่วไปของอำเภอแกลง
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ความหมายและการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน

โกวิท วรรณพัฒน์ (2524, หน้า 165-167) ให้แนวคิดว่าการศึกษานอกโรงเรียนเป็นตัวช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมได้เป็นอย่างดี โดยกล่าวว่า คนเราจะมีความสุขที่สุด เมื่อบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อมผสมกลมกลืนกันอย่างราบรื่น ทั้งทางด้านวัตถุ ร่างกาย และจิตใจ การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถดำเนินการเพื่อให้ตัวเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมผสมกลมกลืนกัน เพื่อให้ตนเองมีความสุขนั้นบุคคลนั้น จะต้องเป็นคนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น เพื่อจะได้ปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อสภาพการณ์ของบ้านเมือง และสิ่งแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การที่จะทำให้บุคคล คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็นได้นั้น ต้องได้รับความรู้ ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ อย่างพอเพียง และทันต่อเหตุการณ์ ดังนั้น การจัดการศึกษาให้กับประชาชนจึงต้องจัดให้กับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย และต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่ง เกียรติวรรณ อดามกุล (2526, หน้า 17) ได้ให้แนวคิดว่าการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเป็นกิจกรรมการศึกษาที่ไม่สามารถสรุปแบบแผนแน่นอน มีการจัดขึ้นตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน โดยยึดแนวคิดที่ว่า

“การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา” มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนใช้แนวคิด รู้จักตัดสินใจ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยเหลือตนเอง รวมทั้งให้ผู้เรียนมีอิสรภาพจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด ในขณะเดียวกัน ปฐม นิคมานนท์ (2528, หน้า 22-23) กล่าวว่า การจัดการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดอยู่ในปัจจุบัน จัดแบ่งกว้าง ๆ ได้ 3 ลักษณะ คือ การให้ความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต และการศึกษาต่อเนื่อง ได้แก่ การศึกษาที่จัดสำหรับช่วยให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ซึ่งจัดในรูปแบบสามัญ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การให้การศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และลักษณะวิชาชีพ ได้แก่ การศึกษาที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนางาน อาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น การศึกษาประเภทนี้เป็นการจัดการสอนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น และกลุ่มสนใจ และสุดท้ายคือ จัดการศึกษาเพื่อการให้ข่าวสารข้อมูล โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้ข้อมูล และข่าวสารที่จะนำไปประโยชน์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมความรู้ความคิดต่าง ๆ เพื่อป้องกันการลืมนการรู้หนังสือ การจัดการศึกษาประเภทนี้จัดในลักษณะให้มีห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เผยแพร่สิ่งพิมพ์ การศึกษามวลชน และโสตทัศนศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2545, หน้า 35) ได้สรุปแนวคิด การศึกษานอกโรงเรียนไว้กว้าง ๆ ดังนี้ เพื่อปลูกฝังให้ประชาชนมีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นอันจะช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เพื่อเพิ่มพูนความรู้และส่งเสริมทักษะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีของชาติ ในส่วนของ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2546, หน้า 2) กล่าวถึงแนวคิดในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนว่า กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกโรงเรียนส่วนมากเป็นเยาวชนและผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้มีวุฒิภาวะ มีประสบการณ์ มีความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพ ดูแลครอบครัวและมีข้อจำกัดมากมายในการเรียนรู้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ไม่เหมือนกับเด็ก เพราะมีอะไรที่แตกต่างกันหลายอย่าง เช่น ความคิดอ่าน ประสบการณ์ ความพร้อม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องให้สอดคล้องกับความต้องการและธรรมชาติของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม นำความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยน เรียนรู้กัน และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน (2547, หน้า 9-10) ได้กล่าวถึงแนวคิดการจัดการศึกษานอกโรงเรียนว่า ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนจะเป็นการจัดการศึกษาให้กับประชากรก่อนวัยเรียน ประชากรที่อยู่ในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระดับต่าง ๆ ประชากรที่มีอายุพ้นวัยเรียนในระบบไปแล้ว ประชากรวัยแรงงานและวัยอื่น ๆ โดยไม่จำกัดเพศ พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ ความสนใจ โดยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในด้านความรู้ที่เป็นพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต การอ่านการเขียน ความรู้ทางด้านทักษะอาชีพ และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในเรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและปรับตัวเข้ากับเจตนารมณ์และสิ่งแวดล้อมอย่าง

เหมาะสม โดยให้มีความยืดหยุ่นในเรื่องของระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านอายุของผู้เรียน ระยะเวลาเรียน หลักสูตรวิธีการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล สถานที่เรียน ผู้เรียนสามารถเข้าเรียนได้เมื่อมีความพร้อมหยุดเรียนได้เมื่อมีการจำเป็นต้องกลับมาเรียนใหม่ได้เมื่อต้องการ เป็นการจัดการศึกษาขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและสังคม

สรุปแนวคิดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ว่า เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้คน “คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น” เพื่อปรับตัว นำความรู้มาใช้ประโยชน์และพัฒนาชีวิตของตนเองโดยการจัดที่หลากหลาย ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน มีความหลากหลายสามารถตอบสนองความต้องการของคนได้ทุกเพศทุกวัย ทุกช่วงอายุ และควรมีรูปแบบที่เพิ่มพูนความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ความหมายของการจัดการศึกษานอกโรงเรียน การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาให้กับประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา หรือต้องการที่จะปรับระดับความรู้ให้เพิ่มมากขึ้น จึงถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้อีกรูปแบบหนึ่ง ได้มีผู้ให้ความหมายของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนหลายความหมาย ซึ่งทองปลิว ชมชื่น (2528, หน้า 14) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อขยายบริการการศึกษาให้แก่ประชาชนของประเทศที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษามากขึ้น ส่วนกษกร สังขชาติ (2533, หน้า 33) ให้ความหมายของการศึกษานอกโรงเรียนไว้ว่า ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหลายที่เกิดขึ้นนอกระบบชั้นเรียนของโรงเรียนปกติ และสุกร ศรีแสน (2538, หน้า 11) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนปกติ อาจจะจัดแบบแยกต่างหากหรือจัดเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน จุดสำคัญในการจัดต้องมีหลักสูตรหลากหลาย เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนและสนองวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (2545, หน้า 8) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

สรุปการจัดการศึกษานอกโรงเรียนหมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดนอกเหนือ จากที่จัดขึ้นในระบบโรงเรียนโดยมีเนื้อหาหลักสูตรที่หลากหลายและมีความยืดหยุ่นและเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนนั้น มุ่งให้ประชาชน ได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องครบวงจร โดยผสมผสานการศึกษาในระบบ โรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าด้วยกัน เพื่อให้เป็น กระบวนการต่อเนื่องที่ประชาชนจะได้รับการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย เป็นการเตรียม ประชาชนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่พัฒนา และจะต้องสืบทอดชีวิตของสังคมต่อไปได้ อย่างผสมผสานกลมกลืน โดยมีแนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษา 4 ด้าน คือ

1. การศึกษาพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อกลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะ พื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต การทำงาน และการศึกษาต่อเนื่อง ในอันที่จะเป็นการสร้างความ มั่นคงให้กับชีวิตและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีการจัดกิจกรรมที่ ครอบคลุมเนื้อหาสาระตั้งแต่การส่งเสริมการรู้หนังสือ การศึกษาในหลักสูตรเทียบเท่าการศึกษา ขั้นพื้นฐาน และการศึกษาต่อเนื่อง ที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างหลากหลาย

การจัดการศึกษาพื้นฐานคำนึงถึงความแตกต่างกันของผู้เรียนที่ส่วนมากคือผู้ใหญ่ และใช้ จิตวิทยาผู้ใหญ่ในการออกแบบการเรียนรู้ โดยเน้นการจัดกิจกรรมการศึกษาแบบพบกลุ่มที่ให้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาสาระและวิธีการเรียนรู้ใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ มีการ บูรณาการเนื้อหาเข้ากับวิถีชีวิตจริง ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือและมีวิธีการทำงานแบบ โครงการ ขณะเดียวกันก็จัดให้มีระบบการเรียนการสอนโดยใช้สื่อทางไกลอย่างหลากหลายวิธีเพื่อเป็น ทางเลือกให้กับกลุ่มเป้าหมายทั้งในและต่างประเทศ

2. การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ และทักษะ ในการประกอบอาชีพของบุคคล ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวได้พิจารณาถึงความต้องการในการ เรียนรู้อย่างแท้จริง โดยมีระบบการจำแนกผู้เรียนที่จะเรียนวิชาชีพแต่ละกลุ่มแต่ละประเภท มีการ วางแผนการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และมุ่งเน้นการปฏิบัติจริงที่ บูรณาการกับวิถีชีวิตโดยใช้วงจรกระบวนการคิด การทำ การจำ การแก้ปัญหา และการพัฒนา เพื่อให้บุคคลและชุมชนร่วมกันแก้ปัญหการว่างงานและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ เศรษฐกิจชุมชน

ขณะเดียวกันครูและวิทยากรทางด้านวิชาชีพจะต้องเป็นผู้มีประสบการณ์และ ความสามารถทางด้านอาชีพ และต้องประสานให้ผู้มีความรู้ ผู้ประกอบการตลอดจนภูมิปัญญา ท้องถิ่นและเครือข่ายต่าง ๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและส่งเสริมให้มี การรวมกลุ่มอาชีพ ตลอดจนสร้างเครือข่ายอาชีพที่มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

การจัดอาชีพนั่น ดำเนินการในรูปแบบการฝึกทักษะอาชีพ การเข้าสู่อาชีพ การพัฒนา อาชีพ และการพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยี โดยอาจจัดในลักษณะหลักสูตรระยะสั้นที่ตอบสนอง

ความต้องการของผู้เรียน กิจกรรมต่อเนื่อง เพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้สามารถคิด วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่อาชีพ กิจกรรมการรวมกลุ่มของผู้มีอาชีพประเภทเดียวกัน เพื่อเป็นเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแสวงหาประสบการณ์ร่วมกันรวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาอาชีพ

3. การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความรู้ความสามารถของบุคคลเพื่อให้สามารถจัดการกับตนเองและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้มีความสุขตามสภาพและมีความปลอดภัยในสังคม โดยเป็นการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันเข้าด้วยกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มสนใจ กิจกรรมค่าย การฝึกอบรม ซึ่งมุ่งหมายที่จะเสริมสร้างความสามารถให้กับบุคคล เพื่อให้มีทักษะชีวิตในการแก้ปัญหาเฉพาะด้านที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่และสถานการณ์ เช่น ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การป้องกันสาธารณภัย การจราจร การดูแลสุขภาพและอนามัย ฯลฯ

4. การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เป็นการจัดการศึกษาที่บูรณาการความรู้และทักษะจากการศึกษาที่ผู้เรียนมีอยู่หรือได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย ใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาการเรียนรู้และทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ และมีเนื้อหาสาระเน้นหนักในเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มีรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับเนื้อหาสาระและสภาพของกลุ่มเป้าหมาย เช่น การจัดค่ายประชาธิปไตย วิสาหกิจชุมชน เวทีชาวบ้าน เวทีประชารัฐ โดยกระบวนการเรียนรู้จะผสมผสานทั้งการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และชุมชนที่เข้มแข็งเป็นปึกแผ่น สามารถพึ่งตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามวิถีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตลอดจนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีการพัฒนาที่ยั่งยืน (กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน, 2547, หน้า 11-12)

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

แนวคิด

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีจัดการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้มีการพัฒนามาจากพื้นฐานทางด้านปรัชญาการศึกษา จิตวิทยา ความเชื่อและการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ทฤษฎีหลักสูตร และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตลอดจนการพัฒนากระบวนการเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้อง

กับธรรมชาติ และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้ใหญ่ที่พ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ โดยมีแนวคิดที่สำคัญดังนี้

1. ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ มีคุณลักษณะและเป้าหมายในการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากเด็ก เช่น ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพแล้วต้องการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงอาชีพที่ทำอยู่ บางคนเป็นผู้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานแต่ยังมีพื้นฐานการศึกษาค่อนข้างต่ำ ต้องการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อการศึกษาต่อหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต บางคนเป็นผู้นำของชุมชน ต้องการเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของตนเองในการปฏิบัติหน้าที่ บางคนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น บางคนต้องการได้รับการยอมรับจากสังคม นอกจากนี้ผู้ใหญ่บางคนอาจมีปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนรู้ เช่น ไม่มีเวลาเรียน ขาดความมั่นใจ เรียนรู้บางเรื่องได้ช้า ดังนั้นการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่จะต้องคำนึงคุณลักษณะเหล่านี้

2. การพัฒนาหลักสูตรและการจัดสาระและกระบวนการเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับทฤษฎีหลักสูตรตามแนวทางจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ตลอดจนธรรมชาติการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น โดยใช้หลักการและศาสตร์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) รวมทั้งผู้สอนก็จะต้องมีความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้ใหญ่

3. การกำหนดสาระและประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาผู้ใหญ่ และปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ที่มุ่งเน้นการส่งเสริม การวิเคราะห์สภาพสังคม และการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสร้างองค์ความรู้และนำสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

4. ความต้องการในการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่เป็นการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการประกอบอาชีพได้ทันที ดังนั้น การจัดสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ จึงมีความจำเป็นต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนดังกล่าวด้วย

หลักการ

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีหลักการดังนี้

1. เป็นการศึกษาสำหรับผู้พ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายผู้ที่พลาดโอกาสและขาดโอกาสได้รับการศึกษาในระบบหรือพื้นที่ที่สถานศึกษาในระบบไม่สามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ให้ได้
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการ และการปฏิบัติจริงสอดคล้องกับวิถีชีวิต นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพได้ทันที

4. เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เห็นคุณค่าและความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนแสวงหาความรู้ในการพัฒนาตนเองและสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

5. เป็นการศึกษาที่ให้คุณค่าของความรู้ ประสบการณ์ และอาชีพของผู้เรียน โดยสามารถนำมาเทียบโอนเป็นผลการเรียนตามหลักสูตรได้

6. ส่งเสริมให้บุคคล องค์กร ชุมชนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จุดหมาย

เพื่อให้การจัดการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีความเป็นไทยและมีศักยภาพในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต จึงกำหนดจุดหมายซึ่งเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษา ดังนี้

1. เห็นคุณค่าและมีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักธรรมของพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

2. มีความรู้ ความเข้าใจประวัติศาสตร์ชาติไทย ชุมชน และท้องถิ่น ภูมิใจในความเป็นไทย ใช้ภาษาได้ถูกต้องตามหลักภาษา สืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

4. มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สภาพปัญหาของตนเอง ชุมชน และสังคม โดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

5. มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ และสร้างองค์ความรู้ มีทักษะในการดำเนินชีวิต และรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

6. เห็นคุณค่าและรู้จักเลือกใช้วิทยาการ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีมาพัฒนาองค์ความรู้ ให้ก้าวทันต่อความเจริญและความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

7. มีทักษะและเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพการงาน เป็นแบบอย่างหรือเป็นผู้นำด้านการพัฒนาอาชีพ เพื่อการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

8. รักการออกกำลังกาย รู้จักรักษาสุขภาพของตนเองให้แข็งแรง มีบุคลิกที่ดีและมีสุนทรียภาพในการดำเนินชีวิต

9. มีความสามารถในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งยั่งยืน พร้อมทั้งจะแข่งขันในสังคมโลกอย่างมีสันติ

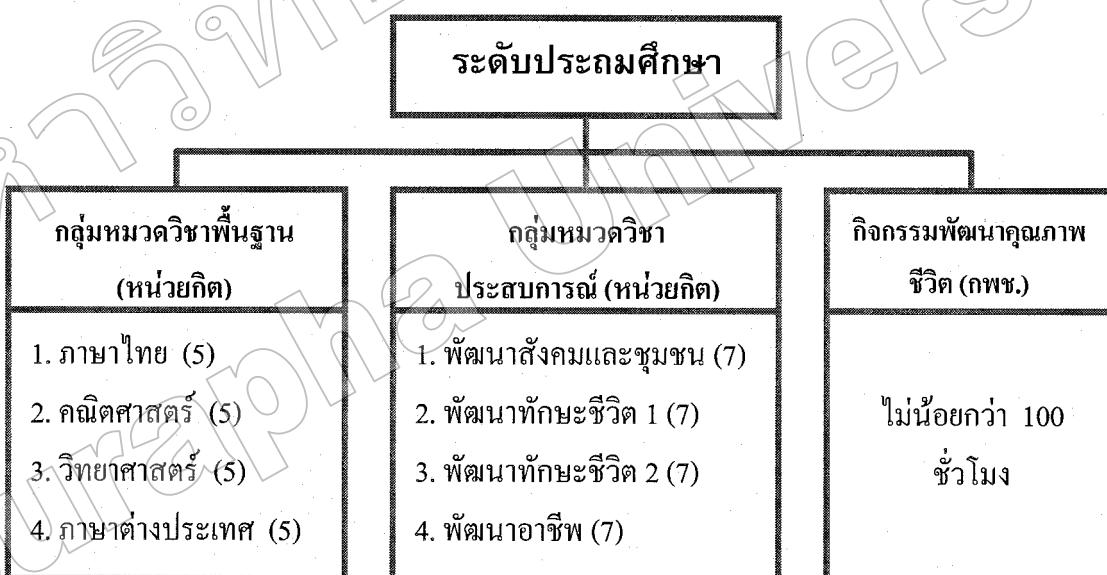
10. เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีประสิทธิภาพ มีค่านิยมการเป็นผู้ผลิต มากกว่าการเป็นเพียงผู้บริโภค

11. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสังแวดล้อม

ระดับการศึกษาและโครงสร้างหลักสูตร

การจัดการศึกษานอกโรงเรียน โดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่พ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับหรือกลุ่มเป้าหมายที่พลาด และขาดโอกาสได้รับการศึกษาในระบบหรือพื้นที่ที่สถานศึกษาในระบบไม่สามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ให้ได้ โดยแบ่งการศึกษานอกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า หรือยังไม่จบการศึกษาภาคบังคับ .

ภาพที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนระดับ

ประถมศึกษา (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2547, หน้า 12)

ผู้เรียนต้องเรียนกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 4 หมวดวิชา ประกอบด้วย หมวดวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ รวม 20 หน่วยกิต และกลุ่มหมวดวิชา ประสพการณ์ 4 หมวดวิชาประกอบด้วย หมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน พัฒนาทักษะชีวิต 1 พัฒนาทักษะชีวิต 2 และพัฒนาอาชีพรวม 28 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 48 หน่วยกิต และต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพข.) ไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่จบการศึกษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า หรือยังไม่จบการศึกษากาฉบับบังคับ

ภาพที่ 2 โครงสร้างหลักสูตรตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้น (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2547, หน้า 13)

ผู้เรียนต้องเรียนกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 4 หมวดวิชา ประกอบด้วย หมวดวิชาภาษาไทย
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ รวม 24 หน่วยกิต และกลุ่มหมวดวิชา
ประสบการณ์ 4 หมวดวิชาประกอบด้วย หมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน พัฒนาทักษะชีวิต 1
พัฒนาทักษะชีวิต 2 และพัฒนาอาชีพรวม 32 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 56 หน่วยกิต
และต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) ไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่จบการศึกษา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือเทียบเท่า

ภาพที่ 3 โครงสร้างหลักสูตรตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา
ตอนปลาย (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2547, หน้า 14)

ผู้เรียนต้องเรียนกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 4 หมวดวิชา ประกอบ หมวดวิชาภาษาไทย
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ รวม 28 หน่วยกิต และกลุ่มหมวดวิชา
ประสบการณ์ 4 หมวดวิชาประกอบด้วย หมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน พัฒนาทักษะชีวิต 1
พัฒนาทักษะชีวิต 2 และพัฒนาอาชีพรวม 48 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 76 หน่วยกิต
และต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพข.) ไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถ
ลงทะเบียนเรียนหมวดวิชาเพิ่มเติมตามความต้องการ ในกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐานและกลุ่มหมวดวิชา
ประสบการณ์

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

การจัดการศึกษาโดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ได้ยึดถือสาระ
และมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นเกณฑ์ในการ
กำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบการศึกษา ซึ่งสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ดังกล่าวได้กำหนดไว้
เฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ ตามความสามารถ ความถนัด
และความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาสามารถพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน

และสังคม เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายนอกโรงเรียน โดยกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ดังนี้

1. สาระการเรียนรู้

การกำหนดสาระการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน ได้ยึดกรอบสาระการเรียนรู้ตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน แบ่งสาระการเรียนรู้เป็น 8 หมวดวิชาที่ผู้เรียนต้องเรียน เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มหมวดวิชา และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน เป็นองค์ความรู้ที่เป็นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต การงานและอาชีพ และการพัฒนาสังคมและชุมชนของผู้เรียนประกอบด้วย

1. หมวดวิชาภาษาไทย เพื่อเสริมสร้างทักษะในการฟัง การพูด การอ่าน การเขียนและการติดต่อสื่อสาร

2. หมวดวิชาคณิตศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะ ในทางคณิตศาสตร์ในเรื่องเกี่ยวกับจำนวน การวัด พีชคณิต เรขาคณิต และข้อมูลทางสถิติ

3. หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ เพื่อการพัฒนาทักษะในการคิด วิเคราะห์และการแก้ปัญหา ด้วยหลักของความเป็นเหตุผล การเชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์นำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน และการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม กับสถานการณ์ต่างๆ

4. หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ เพื่อพัฒนาทักษะในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลและ สืบค้นข้อมูลข่าวสารกับสังคมโลก ตลอดจนการแสวงหาความรู้เพื่ออาชีพที่ทำอยู่ให้ก้าวทันกับ ยุคโลกาภิวัตน์

สาระการเรียนรู้กลุ่มวิชาภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนวิชาภาษาอังกฤษทุกระดับ การศึกษาส่วนภาษาต่างประเทศอื่น ๆ สามารถเลือกการจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมและ ความต้องการของผู้เรียน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ เป็นองค์ความรู้ที่เป็นทักษะชีวิต และทักษะอาชีพ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มี สุนทรียภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เนื่องจากกลุ่มผู้เรียนการศึกษานอกระบบเป็นผู้ที่มี

ความรู้และประสบการณ์ในชีวิตมาพอสมควร องค์ความรู้และสาระการเรียนรู้ที่จัดให้จึงพัฒนาให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ทันทีประกอบด้วย

1. กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน (สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย มีความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม

2. กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 1 (สุขศึกษาและพลศึกษา) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะชีวิตในด้านสุขภาพอนามัย วิธีการบำรุงรักษาร่างกายให้แข็งแรงและป้องกันโรคภัย ตลอดจนความรู้ด้านกีฬา เช่น การออกกำลังกาย การเล่นกีฬา เพื่อให้ผู้เรียนมีสุขภาพอนามัยดี

3. กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 2 (ศิลปะ) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ด้านศิลปะ มีสุนทรียภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

4. กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาอาชีพ (การงานอาชีพและเทคโนโลยี) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีวิสัยทัศน์มองเห็นช่องทางและแนวทางในการประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพ รวมทั้งสามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้และรู้จักเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับการงานอาชีพ

สำหรับกลุ่มเป้าหมายใดมีความจำเป็นต้องเรียนรู้ กระบวนการ และค่านิยมต่าง ๆ ที่จำเป็นตามวิถีชีวิตก็สามารถเพิ่มเติมสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะนั้น ๆ ได้ทุกหมวดวิชา

กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้นำवलประสบการณ์และทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ตามหลักสูตรไปพัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนรู้ในหมวดวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองและครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยใช้กระบวนการคิดเป็นในการดำเนินกิจกรรมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและกระบวนการกลุ่มอันส่งผลให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม และมีความสุข ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นเงื่อนไขที่ผู้เรียนทุกคนต้องทำก่อนจบหลักสูตร โดยผู้เรียนทำกิจกรรมดังกล่าวทุกภาคเรียนหรือภาคเรียนใดภาคเรียนหนึ่งรวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง โดยสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอบรมหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม มานับรวมเป็นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ ทั้งนี้กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตสามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. กิจกรรมพัฒนาตนเองและครอบครัว เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสิ่งแวดล้อมของครอบครัว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต อยู่ร่วมในสังคม และชุมชนได้อย่างมีความสุข
2. กิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสังคม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งตลอดจนการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

2. มาตรฐานการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ได้กำหนด มาตรฐานการเรียนรู้ของหมวดวิชา 8 หมวดวิชา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งเป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมของแต่ละหมวดวิชา เพื่อใช้เป็นจุดหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละหมวดวิชา เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละระดับการศึกษา ได้ยึดถือมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ทั้งนี้ได้เพิ่มมาตรฐานการเรียนรู้ในหมวดวิชาพัฒนาอาชีพ เพื่อให้เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่
2. มาตรฐานการเรียนรู้ระดับการศึกษา เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละหมวดวิชา เมื่อผู้เรียนจบในแต่ละระดับการศึกษาได้แก่มาตรฐานการเรียนรู้ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งได้ปรับและพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับทางธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมายของผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ทั้งนี้มาตรฐานการเรียนรู้ระดับการศึกษาของแต่ละหมวดวิชาจะกำหนดไว้ในเอกสารกรอบมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ของหมวดวิชาต่าง ๆ มาตรฐานการเรียนรู้ระดับการศึกษาได้กำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคน สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม การสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของผู้เรียนให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษาจะจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และ วิชาการสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องในชุมชนร่วมกันกำหนดหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ วิธีการวัดผลและประเมินผลตามหลักเกณฑ์และพัฒนาสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมในกลุ่มหมวดวิชา พื้นฐาน 4 หมวดวิชา และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ 4 หมวดในทุกระดับให้สอดคล้องกับ

วิสัยทัศน์ สภาพปัญหาและความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียน และชุมชนสำหรับในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สถานศึกษาสามารถพัฒนาหมวดวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐานที่ผู้เรียนประสงค์ที่จะเรียนให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นเพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และในกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ที่ผู้เรียนประสงค์จะเรียนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การทำงาน และการประกอบอาชีพได้ ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรการศึกษาระดับพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการหลักสูตรสถานศึกษา

แนวคิดในการจัดกระบวนการเรียนรู้

การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรการศึกษาระดับพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้ยึดแนวทางที่สำคัญดังนี้

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยปรัชญา “คิดเป็น” ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันในการวิเคราะห์และการแก้ปัญหา โดยเริ่มตั้งแต่การรวบรวมและวิเคราะห์สภาพปัญหา การรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาโดยการใช้อยู่ 3 ด้าน คือ ข้อมูลด้านตนเอง ข้อมูลด้านวิชาการ และข้อมูลด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมมาใช้ในกระบวนการคิด วิเคราะห์ และหาแนวทางในการแก้ปัญหาและแนวทางในการปฏิบัติด้วยหลักของความเป็นเหตุเป็นผลในการดำเนินชีวิตของตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขในการจัดกระบวนการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงจิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่ที่ต้องการเรียนรู้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพได้ทันที ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดหลักสูตรสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

2. การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยยึดตามแนวทางการจัดการศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถและพัฒนาตนเองได้และถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ นอกจากนี้กระบวนการจัดการเรียนการสอนยังต้องจัดสาระการเรียนรู้และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความต้องการตามสภาพความเป็นจริง เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากวิถีชีวิต และการเรียนรู้ตามสภาพความเป็นจริง เหล่านี้ เป็นต้น

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากสาระการเรียนรู้ที่จัดในหมวดวิชาเดียวกัน หรือสาระการเรียนรู้ต่างหมวดวิชามารวมกันบูรณาการร่วมกับสภาพวิถีชีวิตในการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้ ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้ชี้แนะ ตลอดจนเป็นวิทยากรในสาขาวิชาที่นำมาบูรณาการซึ่งได้จัดได้หลายลักษณะ เช่น

(1) การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว (2) การบูรณาการแบบคู่ขนาน (3) การบูรณาการแบบสหวิทยาการ และ (4) การบูรณาการแบบโครงงาน

รูปแบบการจัดการเรียนรู้

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การจัดการศึกษาโดยการพบกลุ่ม จะเน้นให้นักการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก มีการพบกลุ่มเพื่อนำที่ได้ไปศึกษาค้นคว้ามานำเสนอ อภิปรายและสรุปร่วมกันในลักษณะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

2. การจัดการศึกษาโดยการศึกษากทางไกล เป็นวิธีที่ผู้เรียนเรียนรู้โดยผ่านสื่อการศึกษาทางไกล ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการพบกลุ่มตลอดภาคเรียนมีกิจกรรมหลัก 4 กิจกรรมที่ครูจะต้องดำเนินการ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้คือการจัดการเรียนรู้โดยการพบกลุ่ม การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย การทำโครงงาน การสอนเสริม และการทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. การพบกลุ่ม (พก.) โดยการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ (การเรียนรู้การสอน) เน้นกระบวนการให้นักศึกษาสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง ให้เวลาประมาณ 3-5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ มีขั้นตอนดังนี้

1.1 ให้นักศึกษานำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าจากกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง และหรือโครงงาน ซึ่งได้รับมอบหมาย หรือวางแผนการเรียนรู้ร่วมกับครู สรช. ไว้ล่วงหน้า

1.2 ทดสอบความรู้ความเข้าใจสาระเนื้อหา โดยครู สรช. และสถานศึกษา (สบอ./สบข) เป็นผู้จัดทำข้อสอบย่อยในลักษณะ ถาม-ตอบ (Quiz) ให้นักศึกษาตอบคำถามเป็นข้อเขียนสั้น ๆ ซึ่งสรุปความคิดรวบยอดที่เป็นความรู้ความเข้าใจของตัวนักศึกษาเอง

1.3 จัดการเรียนการสอนในเนื้อหาสาระใหม่ ซึ่งร่วมกันวางแผนไว้แล้วหรือเนื้อหาสาระที่จำเป็น ซึ่งนักศึกษายังไม่เข้าใจและต้องการเรียนรู้เพิ่มเติม

1.4 ฝึกกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากกลุ่ม จากสื่อ โดยครู สรช. เป็นผู้กระตุ้น และเสริมความรู้ให้

1.5 วางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง (กรด.)

2. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง (กรด.) ดำเนินการโดยมอบหมายหรือวางแผนการเรียนรู้ การกำหนดงานประเด็นให้นักศึกษาได้เรียนรู้ด้วยตนเองต่อเนื่องจากการพบกลุ่ม ซึ่งอาจไปศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ ผู้รู้ภูมิปัญญาชาวบ้านและจากสื่ออื่น ๆ แล้วนำความรู้ความเข้าใจไปนำเสนอต่อกับกลุ่มนักศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในการพบกลุ่มครั้งต่อไป

โดยสามารถดำเนินการเป็นกลุ่ม หรือรายบุคคลได้ตามความเหมาะสมในแต่ละเนื้อหาสาระ กิจกรรมดังกล่าว นักศึกษาจะต้องดำเนินการต่อเนื่องตลอดเวลาทุกวันนอกเหนือจากวันพบกลุ่ม ซึ่งอาจใช้เวลาวันละประมาณ 3-4 ชั่วโมง ตลอดสัปดาห์ทั้งครู ศรช. จะต้องเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง

3. ดำเนินการให้มีการจัดทำโครงการ (คจ.) ครู ศรช. และนักศึกษาร่วมกันวางแผนและกำหนดการจัดทำโครงการทุกหมวดวิชาที่ลงทะเบียนแต่ละภาคเรียน โดยบูรณาการกับการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพ เน้นการทำโครงการที่เป็นสภาพจริง เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาหรือการพัฒนา เช่น โครงการเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน โครงการเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเสพติด โครงการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การฝึกทักษะอาชีพ เป็นต้น

4. การจัดการเรียนรู้โดยการสอนเสริม ใช้สำหรับเนื้อหาที่ยาก เหมาะที่จะให้วิทยากร ผู้รู้ ผู้ชำนาญในเนื้อหาเป็นผู้อธิบายจึงจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจดีขึ้น ช่วงเวลาและสถานที่ในการสอนเสริมเป็นไปตามแผนที่ร่วมกันกำหนดไว้โดยใช้เวลาที่เหมาะสมนอกเหนือจากเวลาการพบกลุ่ม โดยกำหนดให้สอนเสริมกลุ่มสาระละ 3 ครั้ง ๆ ละไม่เกิน 3 ชั่วโมง ในแต่ละระดับ โดยมีจำนวนนักศึกษาเข้ารับการสอนเสริมไม่น้อยกว่า 20 คนต่อ 1 ครั้ง ทั้งนี้สถานศึกษาต้องให้ความเห็นชอบในการพิจารณาคัดเลือกวิทยากรที่เหมาะสมในการจัดการสอนเสริมแต่ละครั้ง

5. การจัดการเรียนรู้โดยการทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม และเป็นเงื่อนไขของการจบหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนทุกระดับ เป็นกิจกรรมกลุ่มที่ผู้เรียนทำตามความสนใจ ความถนัด โดยเน้นการนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษา/เรียนรู้ ไปสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม มีการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ผู้เรียนต้องทำกิจกรรม กพช. ไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง โดยทำในภาคเรียนใดภาคเรียนหนึ่ง หรือสะสมทุกภาค และให้ทำร่วมกับนักศึกษาในระดับการศึกษ่อื่น ๆ ได้จนครบตามเกณฑ์กำหนด

สนับสนุนสื่อการเรียนรู้

สถานศึกษาต้องให้ความสำคัญในการใช้และพัฒนาสื่อการเรียนรู้ เพื่อให้การเรียนรู้ต่อผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายนอกระบบอย่างจริงจัง โดยจัดให้มีสื่อหลากหลาย ทั้งในด้านรูปแบบเนื้อหา สาระ การนำไปใช้ตรงตามความต้องการของนักศึกษา สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักศึกษามีดังนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือเรียน คู่มือครู ชุดวิชา หนังสืออ่านเพิ่มเติม ใบงาน แบบฝึกหัดกิจกรรมหนังสือพิมพ์ แผ่นภาพ เป็นต้น
2. สื่อบุคคล ได้แก่ บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ ปราชญ์ชาวบ้านที่มี

ความรู้ความสามารถ เป็นต้น

3. สื่อโสตทัศนูปกรณ์ และอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ คอมพิวเตอร์
ช่วยสอน อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

4. สื่อกิจกรรม ได้แก่ บทบาทสมมติ ทักษะศึกษา การทำโครงการ การจัดนิทรรศการ
 เป็นต้น

การวัดและประเมินผลการเรียน

การวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีเป้าหมายที่สำคัญ เพื่อนำผลการประเมินไป
พัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ นำไปใช้เป็นข้อมูลในการ
ปรับปรุงแก้ไขส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียนโดยตรง และการนำไปปรับปรุงแก้ไข
การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งนำไปใช้ในการพิจารณาตัดสิน
ความสำเร็จทางการศึกษาของผู้เรียนอีกด้วย

การวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มี ดังนี้

1. การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

1.1 การวัดและประเมินผลการเรียนหมวดวิชาหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษา
นอกโรงเรียน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้แบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่ม
หมวดวิชา คือ กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน ประกอบด้วย หมวดวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์
และภาษาต่างประเทศ กลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ 4 หมวดวิชาประกอบด้วย หมวดวิชา
พัฒนาสังคมและชุมชน (สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม) หมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 1
(สุขศึกษาและพลศึกษา) พัฒนาทักษะชีวิต 2 (ศิลปะ) และพัฒนาอาชีพ (การงานอาชีพและ
เทคโนโลยี) สำหรับการวัดและประเมินผลการเรียนกำหนดให้มีการวัดและการประเมินผลการ
เรียน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพัฒนาการความก้าวหน้าของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ
และเจตคติ อันเป็นผลมาจากการจัด กิจกรรมการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มหมวดวิชา
ประสบการณ์

1.1.1 ขั้นตอนการประเมินผลการเรียนหมวดวิชา การประเมินผลการเรียนหมวด
วิชาเป็นการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1.1.1.1 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายหมวดวิชาโดยวิเคราะห์มาตรฐาน
การเรียนรู้และสาระการเรียนรู้

1.1.1.2 กำหนดเกณฑ์การตัดสินผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเป็นรายวิชา

1.1.1.3 ดำเนินการประเมินผลระหว่างเรียนเพื่อทราบความก้าวหน้าของผู้เรียน

1.1.1.4 ประเมินผลปลายภาคเรียนเพื่อทราบผลการเรียนโดยรวม

1.1.1.5 ตัดสินผลการเรียนเป็นหมวดวิชา

1.1.2 วิธีการประเมินผลการเรียนหมวดวิชา สถานศึกษาควรดำเนินการ
ประเมินผลการเรียนใน 3 ลักษณะ ดังนี้

1.1.2.1 การประเมินผลก่อนเรียน การประเมินผลก่อนเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการตรวจสอบความรู้ ทักษะ และความพร้อมต่าง ๆ ของผู้เรียนที่เป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละหมวดวิชาโดยใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมตามสภาพแต่ละหมวดวิชา เพื่อนำผลที่ได้จากการประเมินไปใช้ในการปรับปรุง ซ่อมเสริมหรือเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมและมีพื้นฐานพอเพียงจะทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และจะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนได้เป็นอย่างดี การประเมินขั้นพื้นฐาน และความพร้อมของผู้เรียนในระยะก่อนเรียนนี้จึงมีความสำคัญและจำเป็นผู้สอนทุกคนควรจะต้องดำเนินการ

1.1.2.2 การประเมินผลระหว่างเรียน การประเมินผลระหว่างเรียนเพื่อทราบความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รวมทั้งประเมินความประพฤติ การเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงาน อันเป็นผลงานมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยให้มีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และดำเนินควบคู่กันไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

การประเมินผลระหว่างเรียนมีแนวทางในการปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้

ก. วางแผนการจัดกิจกรรมและการประเมินผลระหว่างเรียน โดยผู้สอนและผู้เรียนจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และแนวทางการประเมินให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ซึ่งในแผนการเรียนรู้ควรระบุงานที่ทำให้ผู้เรียนบรรลุตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้ด้วย

ข. กำหนดสัดส่วนการวัดและการประเมินผลระหว่างภาคเรียน และปลายภาคเรียนของหมวดวิชาคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการของสถานศึกษา เป็นผู้กำหนดสัดส่วนการวัดผลและการประเมินผลระหว่างภาคเรียนและปลายภาคเรียน ทั้งนี้ ควรให้น้ำหนักความสำคัญของการประเมินผลระหว่างภาคเรียน ให้คำนึงถึงธรรมชาติของหมวดวิชา สาระและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นสำคัญในการตัดสินผลการเรียน ให้นำผลการประเมินระหว่างภาคเรียนและปลายภาคเรียนมาใช้ โดยให้เป็นไปตามสัดส่วนและแนวทางการดำเนินงานที่สถานศึกษากำหนด

ก. เลือกวิธีการประเมินที่สอดคล้องกับงาน หรือกิจกรรมหลัก ที่กำหนดให้ผู้เรียนปฏิบัติ ในการประเมินผลระหว่างเรียนรู้ผู้สอนสามารถประเมินด้วยวิธีที่หลากหลายให้สอดคล้องกับธรรมชาติและสาระการเรียนรู้ของหมวดวิชาและระดับการศึกษา เป็นการประเมินจากสิ่งที่ผู้เรียนได้แสดงให้เห็นว่ามีความรู้ทักษะและความสามารถ ตลอดจนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อันเป็นผลจากการเรียนรู้ โดยสามารถเลือกการดำเนินการได้อย่างหลากหลายวิธี เช่น การประเมินผลงานที่ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเอง การนำเสนอผลงานและการร่วมอภิปราย การทดสอบย่อย (Quiz) การทำโครงการ เป็นต้น

1.1.2.3 การประเมินผลปลายภาคเรียน การประเมินผลปลายภาคเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ได้เรียนตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละหมวดวิชาโดยภาพรวม ทั้งความรู้ ทักษะ และกระบวนการ โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลายตามลักษณะและธรรมชาติของหมวดวิชา เช่น แบบทดสอบปรนัย แบบทดสอบอัตนัย แบบประเมินการปฏิบัติ และแฟ้มสะสมงาน เป็นต้น ผู้เรียนที่จะผ่านการเรียนหมวดวิชาจะต้องเข้าสอบปลายภาคเรียนและมีค่าคะแนนผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด

1.2 การตัดสินผลการเรียนหมวดวิชา ผู้สอนทำการวัดและประเมินผลการเรียนเป็นหมวดวิชาด้วยวิธีการที่หลากหลายให้ได้ผลการประเมินตามความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน โดยทำการวัดและประเมินผลไปพร้อมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้แก่ การสังเกตพัฒนาการและความประพฤติของผู้เรียน การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม การทดสอบระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และเมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนต้องนำนวัตกรรมการวัดและประเมินผลทางเลือกใหม่ (Alternative Assessment) เช่น การประเมินสภาพจริง (Authentic Assessment) การประเมินปฏิบัติ (Performance Assessment) การประเมินจากโครงการ (Work Project) และการประเมินจากแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ไปใช้ในการประเมินผลการเรียนควบคู่กับการใช้แบบทดสอบต่างๆ การตัดสินผลการเรียนให้นำคะแนนระหว่างภาคเรียน รวมกับคะแนนปลายภาคเรียนแล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์สถานที่ศึกษากำหนดเพื่อให้ค่าระดับผลการเรียนการให้ค่าระดับผลการเรียนให้กำหนดเป็น 8 ระดับ ดังนี้

“4” หมายถึง	ผลการเรียน	ดีเยี่ยม
“3.5” หมายถึง	ผลการเรียน	ดีมาก
“3” หมายถึง	ผลการเรียน	ดี
“2.5” หมายถึง	ผลการเรียน	ค่อนข้างดี
“2” หมายถึง	ผลการเรียน	น่าพอใจ
“1.5” หมายถึง	ผลการเรียน	พอใจ

“1” หมายถึง ผลการเรียนรู้ ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด

“0” หมายถึง ผลการเรียนรู้ ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด

กรณีผู้เรียนมีผลการเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดให้ดำเนินการพัฒนาผู้เรียน ในรายหมวดวิชาที่ได้ค่าระดับผลการเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ โดยดำเนินการด้วยวิธีที่เหมาะสมและ สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ของหมวดวิชาและบริบทของผู้เรียน เช่น การทำ โครงการหรือกิจกรรม หรือการมอบหมายให้ไปศึกษาค้นคว้าทำรายงาน จนผู้เรียนสามารถ ผ่านเกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง แล้วให้ระดับผลการเรียนใหม่ตามเงื่อนไขที่ สถานศึกษากำหนด สำหรับผู้เรียนที่ปรับปรุงพัฒนาแล้วไม่ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ ให้ลงทะเบียนซ้ำ ในหมวดวิชาเดิมหรือเปลี่ยนหมวดวิชา ทั้งนี้ให้เป็นไปตามโครงสร้างหลักสูตร ตามหลักเกณฑ์และ วิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนแต่ละระดับการศึกษาทั้งนี้ควรดำเนินการให้เสร็จสิ้นก่อนลง ทะเบียนเรียนในภาคเรียนถัดไป

2. การประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.)

การประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) เป็นเงื่อนไขหนึ่งผู้เรียนทุกคนจะต้อง ได้รับการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด จึงจะได้รับการพิจารณาให้จบหลักสูตรในแต่ละ ระดับการศึกษาได้ ผู้เรียนต้องนำเสนอโครงการ/ กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นกิจกรรมกลุ่มที่ ผู้เรียนทำตามความสนใจ ความถนัด โดยเน้นการนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษา/ เรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และ สิ่งแวดล้อม มีการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันใน สังคมอย่างมีความสุขซึ่งมีแนวทางในการดำเนินการประเมิน ดังนี้

2.1 การประเมินผู้เรียน ผู้สอน ผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดเกณฑ์การ ประเมินและดำเนินการประเมินผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การดู ผลงาน การบันทึกการเรียนรู้ ของผู้เรียน

2.2 การสรุปผลการเรียน คณะกรรมการวัดผลประเมินผลของสถานศึกษา จะ รวบรวมผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตจากผู้สอนและผู้เกี่ยวข้อง พร้อมหลักฐานต่าง ๆ พิจารณาค่าเป็นจำนวนชั่วโมงการผ่านกิจกรรม และการประเมินผลกิจกรรมนั้น ส่วนการให้ น้ำหนักเวลาให้พิจารณาจากความยากง่าย ความพยายาม ความมุ่งมั่น และผลที่เกิดจากการดำเนิน กิจกรรมที่มีต่อตนเอง ครอบครัว สังคม ชุมชนเพียงใด ผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพ ชีวิตให้เป็น “ผ่าน” และ “ไม่ผ่าน”

2.3 การบันทึกผลการประเมิน ให้บันทึกจำนวนชั่วโมงที่ได้ปฏิบัติกิจกรรมพัฒนา คุณภาพชีวิตตามที่คณะกรรมการการวัดและประเมินผลของสถานศึกษาคำให้

2.4 เกณฑ์การประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต แต่ละระดับการศึกษา ผู้เรียนจะต้องมีจำนวนชั่วโมงการผ่านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง จึงถือได้ว่าผ่านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักสูตร

3. การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นเงื่อนไขที่ผู้เรียนทุกคนจะต้องได้รับการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด จึงจะได้รับการพิจารณาให้จบหลักสูตรในแต่ละระดับการศึกษา โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการของสถานศึกษา จะต้องกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความจำเป็น และความต้องการของสถานศึกษา และชุมชน โดยเสนอขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้นอาจจะซ้ำหรือแตกต่างจากคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรหรือมาตรฐานการเรียนรู้ ของแต่ละหมวดวิชาก็ได้ เมื่อกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาแล้ว จะต้องประกาศให้ทราบเป็นการทั่วไป และแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทราบและร่วมในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังกล่าว อาจประเมินจากการที่ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มและเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งกิจกรรมในลักษณะอื่น ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้กับผู้เรียน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สถานศึกษาควรดำเนินการประเมินในรูปแบบคณะกรรมการ ซึ่งมีแนวทางในการดำเนินการประเมิน ดังนี้

3.1 การประเมินผู้เรียน ผู้สอน ผู้เรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายดำเนินการประเมินผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตามแนวทางสถานศึกษากำหนด ซึ่งมีวิธีการหลากหลาย เช่น สังเกตและรายงานพฤติกรรมจากผู้เกี่ยวข้อง การดูผลงาน การบันทึกความดี การรายงานตนเองของผู้เรียน ฯลฯ เป็นต้น

3.2 การสรุปผลการประเมิน คณะกรรมการวัดและประเมินผลของสถานศึกษารวบรวมผลการประเมินจากคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากผู้ประเมินทุกฝ่ายนำมาพิจารณาแต่ละรายการและสรุปผลการประเมินของผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา เพื่อแบ่งพฤติกรรมของผู้เรียนเป็น ดังนี้

- “ดีมาก” หมายถึง มีพฤติกรรมสูงกว่าเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
- “ดี” หมายถึง มีพฤติกรรมตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
- “พอใช้” หมายถึง มีพฤติกรรมบางประการที่ควรปรับปรุงและได้ผ่านกระบวนการปรับปรุงที่สถานศึกษาดำเนินการแล้ว

3.3 การแจ้งผลและบันทึกผลการประเมิน คณะกรรมการวัดและประเมินผล

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา จะต้องสรุปผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และแจ้งให้ครูผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปแจ้งให้ผู้เรียนทราบ

ในกรณีที่ยังไม่จบระดับการศึกษา การบันทึกผลการประเมิน เพื่อส่งต่อให้กับผู้สอน ผู้เกี่ยวข้องและผู้เรียน ให้บันทึกผลการประเมินเป็น คีมาค ดี หรือมีพฤติกรรมบางประการที่ควรปรับปรุงไว้ด้วยเพื่อสอนผู้เกี่ยวข้องคนต่อไป และผู้เรียนจะได้ร่วมกันปรับปรุงผู้เรียน ให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าวที่เป็นไปตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สถานศึกษาได้กำหนด หากผู้เรียนมีคุณลักษณะบางประการที่ควรปรับปรุง และยังไม่ผ่านกระบวนการปรับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังกล่าว ผู้เรียนจะไม่ได้รับอนุมติให้จบหลักสูตร

นอกจากนี้ สถานศึกษาควรให้ผู้เรียนเขียนบันทึกของตนเองว่าตนเองมีลักษณะเด่นอะไรบ้างพร้อมอธิบายลักษณะเด่นหรือความสามารถพิเศษอย่างย่อ ๆ ไว้ด้วย เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการสรุปผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3.4 เกณฑ์การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในแต่ละระดับการศึกษาผู้เรียนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่สถานศึกษากำหนด และมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งได้เป็น คีมาค ดี หรือพอใช้

4. การประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน

การประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียนเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ผู้เรียนทุกคนจะต้องได้รับการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด จึงจะได้รับการพิจารณาให้จบหลักสูตรในแต่ละระดับการศึกษา โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการของสถานศึกษาจะต้องกำหนดมาตรฐานการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียนให้สอดคล้องกับความจำเป็นและต้องการของสถานศึกษา ทั้งนี้สถานศึกษาจะต้องแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทราบและมีส่วนร่วมในการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน

การประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน อาจประเมินจากการที่ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้หมวดวิชา หรือการเข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะอื่น ๆ เพื่อฝึกทักษะการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน ตามที่หลักสูตรกำหนด การประเมินดังกล่าวสถานศึกษาควรทำในรูปคณะกรรมการ ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการประเมิน ดังนี้

4.1 การประเมินผู้เรียน ผู้สอน ผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายดำเนินการประเมินผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตามแนวทางที่สถานศึกษากำหนด ซึ่งมีวิธีการที่หลากหลาย เช่น

4.1.1 ประเมินขณะจัดการเรียนการสอนรายหมวดวิชา

4.1.2 มอบหมายให้ผู้เรียนไปศึกษา ค้นคว้า ไปศึกษาดูงาน แล้วเขียนเป็นรายงาน

การคิดวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบของแผนผังสมงาน/โครงการหรือรูปแบบอื่น

4.1.3 วิธีอื่น ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสม

4.2 การแจ้งผลและบันทึกผลการประเมิน คณะกรรมการวัดและประเมินผลการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียนของสถานศึกษารวบรวมผลการประเมินผลการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียนจากผู้ประเมินทุกฝ่ายนำมาพิจารณาแต่ละประเด็นและสรุปผลการประเมินของผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา เพื่อวินิจฉัยผลการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียนเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- “ดีมาก” หมายถึง มีผลการประเมินสูงกว่าเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
- “ดี” หมายถึง มีผลการประเมินตามเกณฑ์ขั้นต่ำที่สถานศึกษากำหนด
- “พอใช้” หมายถึง มีผลการประเมินบางประการที่ต้องปรับปรุงและได้ผ่านกระบวนการปรับปรุงตามที่สถานศึกษากำหนดแล้ว

4.3 การแจ้งผลและบันทึกผลการประเมิน คณะกรรมการวัดและประเมินผลของสถานศึกษาจะต้องสรุปผลการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน แล้วแจ้งให้ครูผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปแจ้งให้ผู้เรียนทราบ

กรณีที่ ยังไม่จบระดับการศึกษาให้บันทึกผลการประเมิน เป็น ดีมาก ดี พอใช้ พร้อมทั้งข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะว่าควรส่งเสริม สนับสนุน ผู้เรียนในเรื่องใด หรือควรดูแลเอาใจใส่ในเรื่องใดเป็นพิเศษ เพื่อผู้สอนผู้เกี่ยวข้องและผู้เรียนจะได้ร่วมกันส่งเสริมสนับสนุนหรือปรับปรุงแก้ไขให้ได้ตามมาตรฐาน หรือสูงกว่ามาตรฐานการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียนที่สถานศึกษากำหนดไว้ต่อไป ทั้งนี้หากผู้เรียนมีผลการประเมินบางประการที่ต้องปรับปรุง สถานศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมหรือมอบหมายงานให้ผู้เรียน ไปดำเนินการ

การผ่านระดับการศึกษาและการจบหลักสูตร

ผู้เรียนทั้งระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถจบการศึกษาได้ 2 ช่วง คือ จบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีเกณฑ์การผ่านระดับการศึกษา และจบหลักสูตรในแต่ละระดับการศึกษา ดังนี้

1. ผ่านเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละระดับการศึกษา ตามที่สถานศึกษากำหนดดังนี้

1.1 ระดับประถมศึกษา กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 20 หน่วยกิต และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ 28 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 48 หน่วยกิต

1.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 24 หน่วยกิต และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ 32 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 56 หน่วยกิต

1.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 28 หน่วยกิต และกลุ่ม

หมวดวิชาประสบการณ์ 48 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 76 หน่วยกิต

2. ผ่านเกณฑ์การประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) ตามที่กำหนดไว้ในหลักเกณฑ์ และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน
3. ผ่านกระบวนการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
4. ผ่านเกณฑ์การประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ และการเขียนตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

การพิจารณาอนุมัติการผ่านระดับการศึกษาและการจบหลักสูตร

การพิจารณาให้ผู้เรียนผ่านระดับการศึกษาหรือจบหลักสูตรนั้น ผู้เรียนมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเกณฑ์การผ่านระดับการศึกษา และการจบหลักสูตร ถ้าเรียนคนใดมีข้อบกพร่องในเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งนายทะเบียนผู้รวบรวมข้อมูลผลการเรียนของผู้เรียน จะไม่เสนอผู้เรียนนั้นให้หัวหน้าสถานศึกษาพิจารณาอนุมัติผลการผ่านระดับการศึกษา หรือการจบหลักสูตร แต่จะแจ้งให้ผู้เรียนแก้ไขข้อบกพร่องให้มีคุณสมบัติครบถ้วนตามเกณฑ์การผ่านระดับการศึกษา หรือการจบหลักสูตร

เมื่อผู้เรียนแก้ไขข้อบกพร่องจนมีคุณสมบัติตามเกณฑ์การผ่านระดับการศึกษาหรือจบหลักสูตรครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว จะได้รับการเสนอชื่อให้หัวหน้าสถานศึกษาพิจารณาอนุมัติผลการผ่านระดับการศึกษาหรือการจบหลักสูตรต่อไป

การประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติ

หลักการประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในภาคเรียนสุดท้ายของทุกระดับการศึกษา ได้แก่ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย เข้ารับการประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติในหมวดวิชาตามที่สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด การประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติไม่มีผลต่อการได้ตกของนักศึกษาแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินไปใช้ในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของสถานศึกษาต่อไป

สถานศึกษาต้องเตรียมผู้เรียนให้เข้ารับการประเมินด้วยความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติ เพื่อให้ความร่วมมือในการประเมินเต็มความสามารถ โดยปฏิบัติตามเกณฑ์และเงื่อนไขการประเมินอย่างเคร่งครัด การประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติมีหลักการดังนี้

1. เป็นการประเมินที่ให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในภาคเรียนสุดท้ายของแต่ละระดับให้ได้รับโอกาสเข้ารับการประเมินการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติ

2. เป็นการประเมินเฉพาะวิชาหรือสมรรถภาพที่จำเป็นและมีความสำคัญตามระดับการศึกษา

3. เป็นการประเมินตามระดับการศึกษาที่หลักสูตรกำหนด คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย

ประโยชน์ของการประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติ

1. เพื่อให้เปรียบเทียบผลการประเมินคุณภาพระหว่างกลุ่มผู้เรียน ระดับสถานศึกษา ระดับจังหวัดและระดับภาค ตลอดจนการประเมินภายในภายนอกได้อย่างสมเหตุสมผล

2. ส่งเสริมและกระตุ้นให้สถานศึกษาให้ความสนใจอย่างจริงจังในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ที่สำคัญของหลักสูตร

3. สามารถใช้ผลการประเมินให้เป็นประโยชน์ทั้งในระดับผู้เรียน ระดับกลุ่ม ระดับสถานศึกษา ระดับจังหวัด และระดับภาค

4. สร้างแรงจูงใจกระตุ้นและท้าทายให้ผู้เรียนทุกคนตั้งใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน และด้านอื่นๆ

5. เพื่อเป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของเรียน ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษา

การเทียบโอนผลการเรียน

สถานศึกษาสามารถดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนของผู้เรียน โดยการนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษา การเรียนรู้ และหรือจากการทำงาน จากประสบการณ์ชีวิต หรือการประกอบอาชีพ มาเทียบโอนเป็นผลการเรียนตามหลักสูตรในระดับที่กำลังศึกษาอยู่ การเทียบโอนสถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

1. พิจารณาจากหลักฐานการศึกษา

2. ประเมินความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน

ทั้งนี้ให้สถานศึกษาดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน โดยใช้เกณฑ์และวิธีที่สำนัก

บริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนกำหนดตามระเบียบตามกระทรวงศึกษาธิการ (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2547, หน้า 8-28)

โครงสร้างหลักสูตรและองค์ประกอบของหลักสูตร

หลักสูตร มีผู้ที่ให้ความหมายของหลักสูตรไว้หลากหลายดังนี้

สังค อุทรานันท์ (2528, หน้า 13) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า ถึงแม้จะมีคำนิยามของหลักสูตรแตกต่างกันไปก็ตาม แต่นักปราชญ์ทางหลักสูตรก็ได้ยอมรับนิยามของหลักสูตรซึ่งกล่าวออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

1. หลักสูตร คือ สิ่งที่สร้างขึ้นในลักษณะของรายวิชา ซึ่งประกอบด้วย เนื้อหาสาระที่ได้จัดเรียงลำดับความยากง่ายหรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว
2. หลักสูตร ประกอบด้วย ประสบการณ์ทางการเรียนซึ่งได้วางแผนไว้ล่วงหน้าเพื่อมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้เปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ
3. หลักสูตร เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นสำหรับให้ประสบการณ์ทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียนในโรงเรียน
4. หลักสูตร ประกอบด้วย ประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียน ซึ่งเขาได้ทำได้รับรู้ และได้สนองการแนะแนวทางของโรงเรียน

บุญมี เณรยอด (2529, หน้า 13) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า โครงการให้ความรู้และประสบการณ์ที่สถานศึกษาจัดให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ธำรง บัวศรี (2531, หน้า 3 - 6) กล่าวว่าหลักสูตรคือ แผนซึ่งออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2535, หน้า 2) ให้ความหมายว่าหลักสูตรหมายถึง ประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่โรงเรียนปรารถนา

ชูศรี สุวรรณโชติ (2544, หน้า 44) ให้ความหมายว่า หลักสูตร คือประมวลประสบการณ์ทุกชนิดที่ครูสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้สามารถ ดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุขและเจริญงอกงาม

กรมวิชาการ (2545, หน้า 6) กล่าวว่าหลักสูตร หมายถึงข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรประกอบด้วยจุดหมาย หลักการ โครงสร้าง จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาของรายวิชา สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผล

เอกรินทร์ สีมหาศาล (2546, หน้า 69) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรมีความหมายหลายนัย เช่น หมายถึง รายวิชาหรือเนื้อหาสาระ ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามเกณฑ์ที่คาดหวัง และยังหมายถึง กระบวนการวิชาที่กำหนดไว้ในแผนการเรียน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และประมวลประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากโปรแกรมศึกษาต่าง ๆ ตามช่วงระยะเวลาที่จัดเตรียมไว้สำหรับกิจกรรมหนึ่ง ๆ ตามที่สถานศึกษากำหนด

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าหลักสูตรคือ มวลประสบการณ์ทุกชนิดที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และส่งเสริมพัฒนาการทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ผู้เรียน มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความสำคัญของหลักสูตร กรมวิชาการ (2525, หน้า 4 - 5) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า เป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางหรือแผนการเรียนการสอน หรือรูปแบบของการเรียนการสอน ให้นำไปสู่จุดหมายที่กำหนด

สันต์ ธรรมบำรุง (2527, หน้า 8 - 10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ สรุปได้ว่า

1. หลักสูตร เป็นแผนปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้แนวทางปฏิบัติของครู เพราะหลักสูตรจะกำหนดจุดมุ่งหมายเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผลไว้เป็นแนวทาง
2. หลักสูตร เป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนรวมของประเทศเพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ
3. หลักสูตร เป็นเอกสารทางราชการ เป็นบัญญัติของรัฐบาลเพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฏิบัติตาม
4. หลักสูตร เป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาเพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ และยังเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์และอื่น ๆ อีก ของการศึกษาของรัฐให้แก่สถานศึกษาด้วย
5. หลักสูตร เป็นแผนการดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษา ที่จะอำนวยความสะดวกและดูแลติดตามผลให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลด้วย
6. หลักสูตรการกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงานและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา
7. หลักสูตรจะกำหนดลักษณะและรูปร่างของสังคมในอนาคตได้ว่าจะเป็นไปในรูปใด
8. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความประพฤติ ที่จัดเป็นประโยชน์ต่อสังคม อันเป็นการพัฒนากำลังซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างได้ผล

9. หลักสูตรจะเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศเพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัยมีประสิทธิภาพทันต่อเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลงย่อมได้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพสูง

ธารง บัวศรี (2542, หน้า 7-8) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า สิ่งสำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษา คือ การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนแต่ละวัย แต่ละระดับการศึกษา ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกัน กล่าวคือ มีแนวทางที่กำหนดไว้ว่า ควรเรียนรู้วิชาอะไร เนื้อหาสาระมากน้อยแค่ไหน ควรได้รับการฝึกอบรมให้มีทักษะด้านใด และควรมีการพัฒนาในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาอย่างไร เมื่อพิจารณาข้อความที่กล่าวมาล้า จะเห็นได้ว่าปัจจัยสำคัญอันดับแรกที่จะให้ความมั่นใจกับผู้เรียนที่จะได้รับการศึกษาตามที่มุ่งหวังไว้ก็คือหลักสูตรนั่นเอง โดยเฉพาะเมื่อมีหลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียนแล้ว เป็นที่หวังได้ว่าผู้เรียนแต่ละสาขา และแต่ละระดับการศึกษา จะได้รับการศึกษาในแนวทางเดียวกัน และถึงแม้ว่า ในการปฏิบัติผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์แตกต่างกันไปบ้าง แต่การเรียนการสอนย่อมจะมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 17) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ หลักสูตรเป็นองค์ประกอบอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรจะเป็นโครงร่างกำหนดไว้ว่าจะให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์อะไรบ้าง จึงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคม หลักสูตรเป็นแนวทางที่จะสร้างความเจริญเติบโตให้กับผู้เรียน นอกจากนี้หลักสูตรยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็นโฉมหน้าของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นอย่างไรอีกด้วย

จากที่กล่าวพอสรุปความสำคัญของหลักสูตรได้ว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการชี้แนะแนวทางในการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดหมายที่ต้องการ

องค์ประกอบของหลักสูตร พันธ์ หันนาคินทร์ (2529, หน้า 177 – 178) กล่าวว่า หลักสูตร ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบดังนี้ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งได้แก่การหวังผลที่ต้องการให้เกิดแก่ตัวนักเรียน

1. เนื้อหาหลักสูตร ได้แก่เนื้อหาซึ่งรวมกิจกรรมและประสบการณ์ที่จะให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. การนำหลักสูตรไปใช้ต้องอาศัยสิ่งเหล่านี้
 - 2.1 คู่มือหลักสูตร ประกอบด้วยคำแนะนำในการสอนวิชาต่าง ๆ โดยเริ่มจากจุดมุ่งหมายในการสอน หน่วยการสอน เนื้อหาวิชาที่จะสอน สื่อการสอน รวมทั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ
 - 2.2 ตำราเรียนที่ควรใช้ประกอบการสอน
 - 2.3 การวางแผนการสอน เป็นการวางแผนล่วงหน้าว่าจะแบ่งเนื้อหาที่จะสอนอย่างไร

จึงจะเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ

2.4 แบบการสอนซึ่งต้องเลือกใช้ตามสภาพของเนื้อหาในการเรียน

2.5 วิธีประเมินผลเป็นข้อแนะนำวิธีการที่จะใช้ในการตรวจสอบว่านักเรียนได้รับผลการสอนของครูเพียงใด โดยให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หรือบทเรียนนั้น ๆ

สังค อุทรานันท์ (2532, หน้า 181 -191) กล่าวว่า เป็นการยากที่จะบอกให้แน่นอนว่าในการจัดทำหลักสูตรนั้นจะต้องประกอบด้วยเรื่องอะไรบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากส่วนประกอบหลักสูตรที่พบเห็นในหลักสูตรต่าง ๆ ก่อนข้างจะมีความแตกต่างกัน เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับส่วนประกอบของหลักสูตร จะต้องศึกษาเกี่ยวกับเรื่องส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตรและส่วนประกอบอื่นที่บรรจุไว้ในหลักสูตรดังนี้

1. ส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตรได้แก่

1.1 จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ

1.2 เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้

1.3 การประเมินผล

2. ส่วนประกอบอื่นที่น่าจะบรรจุไว้ในหลักสูตรได้แก่

2.1 เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร

2.2 การเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน

2.3 การเสนอแนะการใช้สื่อการเรียนการสอน

ธีรารัง บัวศรี (2531, หน้า 7 -8) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญและขาดไม่ได้อย่างน้อย 6 อย่าง คือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบหลักสูตรไปแล้ว

2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน (Instructional Objectives) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบเนื้อหาสาระในวิชาที่กำหนดไว้

3. เนื้อหาสาระประสบการณ์ (Content and Experiences) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ

4. ยุทธศาสตร์การสอนการเรียน (Instructional Strategies) หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการจัดการเรียนการสอนรวมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความรู้และอื่น ๆ ตามจุดประสงค์และจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน (Instructional Media and Materials) หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ และวัสดุต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์และ สื่อทัศนศึกษาและอื่น ๆ ที่ช่วยเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน

6. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลหลักสูตรและการประเมินผล การเรียนการสอน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2543, หน้า 125) หลักสูตรมีองค์ประกอบ 7 ประการดังนี้

1. หลักการ
2. จุดมุ่งหมาย
3. มาตรฐาน
4. โครงสร้าง (เนื้อหา ประสบการณ์ กิจกรรม)
5. การจัดการเรียนการสอน
6. การวัดผลประเมินผล
7. การบริหารหลักสูตร (การนำหลักสูตรไปใช้)

จากเหตุผลดังกล่าวพอสรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ จุดมุ่งหมายของ หลักสูตร โครงสร้างและการจัดเนื้อหาวิชาเรียน และมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็น หลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลตาม หลักสูตร เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบหลักสูตรตามที่กล่าวมานั้นการ นำหลักสูตรไปใช้ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือใน การพัฒนาบุคลากรให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรต่อไป

ขอบข่ายของการบริหารหลักสูตร ขอบข่าย ที่สำคัญดังนี้

1. งานด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดแบ่งกลุ่มนักเรียน การจัดตารางสอน การกำหนดแบบเรียน และการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา
2. งานด้านปรับปรุงการเรียนการสอน ได้แก่ การนิเทศ และพัฒนาบุคลากรประจำการ
3. งานด้านวัดผลประเมินผล (สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, 2525, หน้า 40) สมศักดิ์ สุหรัยคิมหันต์ (2530, หน้า 31) กล่าวว่า ขอบข่ายของการบริหารงานหลักสูตร มี 4 ด้าน ได้แก่

1. หลักสูตรและองค์ประกอบของหลักสูตร
2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. การนิเทศและการพัฒนาบุคลากรปฏิบัติการสอน
4. การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน

จรี ทัพวงษ์ (2536, หน้า 32) สรุปลักษณะการบริหารหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
2. การจัดกิจกรรมทางวิชาการในวิทยาลัยและบริการชุมชน
3. การนิเทศและการพัฒนาบุคลากรทางการสอน
4. การบริการวัสดุและอุปกรณ์ทางการสอน
5. การวัดการประเมินผลการเรียนทางการสอน

จากแนวทางดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การบริหารหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ประกอบด้วย

1. ด้านหลักสูตรและองค์ประกอบของหลักสูตร
2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. ด้านการนิเทศและการพัฒนาบุคลากรปฏิบัติการสอน
4. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก
5. การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน

ลักษณะของหลักสูตรที่ดี ก่อ สวัสดิพานิชย์ (2518, หน้า 20 - 24) กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. สมองความต้องการของสังคม
2. สมองความต้องการของผู้เรียน
3. เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
4. เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน
5. สามารถนำไปใช้ได้สะดวก
6. มีลักษณะยืดหยุ่นได้

สันต์ ธรรมบำรุง (2525, หน้า 8 - 10) กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. หลักสูตรควรจะมีคลองตัวพอสมควร และสามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

2. หลักสูตรควรเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การศึกษามุ่งบรรลุตามความมุ่งหมายที่กำหนด
3. บุคคลทุกฝ่าย เช่น ผู้ปกครอง ครู ประชาชน นักวิชาการ ผู้เรียน ควรจะมี

ส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และมีส่วนร่วมในการรับรู้หลักสูตร มิใช่เป็นของนักวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว

4. การวางแผนหลักสูตรที่ดีจะต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกัน
5. การดำเนินการวางแผนหลักสูตร ควรตั้งอยู่บนรากฐานที่เชื่อถือได้

6. ในการพัฒนาหลักสูตรนั้นควรคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ เช่น รากฐานทางปรัชญา การศึกษารากฐานทางจิตวิทยา รากฐานทางสังคม

7. หลักสูตรในระดับต่าง ๆ ควรจะมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกันดี ไม่ขาดตอน

8. การประเมินผลหลักสูตร เป็นสิ่งจำเป็นและต้องทำเป็นระยะ ๆ ผลของการประเมินควรนำมาปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตร

สรุปได้ว่า หลักสูตรที่ดีควรมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความเหมาะสมกับผู้เรียน ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน มีความยืดหยุ่น สามารถนำไปใช้ได้สะดวก จากข้อสรุปที่กล่าวมาแล้วจะสังเกตได้ว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีลักษณะของการเป็นหลักสูตรที่ดีที่มีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชนและสังคมในยุคปัจจุบัน

การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญยิ่งและเกี่ยวข้องกับผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน หลักสูตรจะประสบความสำเร็จมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารและครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ มีความชำนาญในการใช้หลักสูตร มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521, หน้า 185 - 191) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้นั้นควรจะต้องกระทำอย่างชัดเจนและมีขั้นตอน ซึ่งพอสรุปได้ 8 ขั้นตอนดังนี้

1. การเตรียมวางแผนงานเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ คณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรในเรื่องจุดมุ่งหมายที่แท้จริง มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

2. การเตรียมการจัดอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ จะต้องพิจารณาวางแผนโครงการฝึกอบรมให้ชัดเจนและมีขั้นตอน ควรกระทำในรูปแบบใด ระยะเวลาและวิทยากรที่จะช่วยเหลือเกี่ยวกับการอบรมให้แก่บุคคลใดบ้าง

3. การจัดอาจารย์เข้าสอน เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบเพราะอาจารย์แต่ละคนจะมีบทบาทอย่างมากต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นอาจารย์จะต้องมองเห็น และก้าวให้ทันเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

4. การจัดตารางสอน สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกันในเรื่องต่อไปนี้ คือระดับความยากง่ายของการเรียนรู้ วิชา ความสามารถของผู้เรียน และการแบ่งเวลาสำหรับวิชาต่าง ๆ รวมถึงอัตราเวลาเรียนในแต่ละภาคการศึกษา และปีการศึกษาตลอดจนการสอนของครูด้วย

5. การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน ควรจะให้มีข้อบกพร่องน้อยที่สุดสามารถแบ่งเบาภาระของอาจารย์มากที่สุด และผู้เรียนได้รับประโยชน์มากที่สุด

6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรให้กับผู้ปกครอง คณะกรรมการของสถานศึกษา และประชาชนในชุมชน เพื่อให้ทราบว่า การใช้หลักสูตรใหม่นั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

7. การจัดสภาพแวดล้อม และการเลือกสรรโครงการ กิจกรรมเสริมหลักสูตรถ้าได้เลือกสรรอย่างดีจะก่อประโยชน์อย่างมากต่ออาจารย์ และผู้เรียน

8. การจัดโครงการประเมินผล การใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญ จะต้องทำเป็นขั้นตอน

สันต์ ธรรมบำรุง (2525, หน้า 189 - 191) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ถือว่า เป็นกระบวนการที่สำคัญเพราะตัวหลักสูตรเสมือนทฤษฎี การนำหลักสูตรไปใช้เสมือนภาคปฏิบัติผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้จะต้องพยายามขยายเนื้อหาสาระ สร้างและใช้สื่อการนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินหลักสูตรตลอดจนการบริหารหลักสูตร อันจะเป็นการเอื้ออำนวยให้การใช้หลักสูตรบังเกิดผลดี

การนำหลักสูตรไปใช้นั้นสามารถที่จะสรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. การวางแผนเนื้อหาและการทำคำอธิบายรายวิชา ได้แก่ การจัดการเรียน การจัดการโครงสร้างของกลุ่มวิชา เป็นต้น
2. การนำคำอธิบายรายวิชามาทำรายละเอียดและองค์ประกอบมาสร้างเป็นเอกสารตำรา อุปกรณ์การสอน ชุดการเรียนและชุดการสอน
3. นำครุมาฝึกอบรม เพื่อให้เข้าใจหลักสูตร การดำเนินการเรียนการสอน
4. ประเมินผลหลักสูตร
5. สร้างห้องสมุดเก็บหนังสือ เอกสารเฉพาะวิชา เพื่อให้เกิดการศึกษากันอย่างกว้างขวาง

สังัด อุทรานันท์ (2529, หน้า 107) กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาทฤษฎีการใช้หลักสูตรว่าสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร ขึ้นอยู่กับการใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก ดังนั้นสิ่งที่นักทฤษฎีหลักสูตรต้องคิดหาแนวทางเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรประกอบด้วยแบบการบริหารหลักสูตร พฤติกรรมการใช้หลักสูตร การส่งเสริมควบคุมคุณภาพการใช้หลักสูตรซึ่งมีขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้ 3 ประการคือ

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน หมายถึง การตีความและการกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรไว้ก่อนทำการสอน รายละเอียดเหล่านี้จะออกในรูปเอกสารหลักสูตรที่เรียกว่าแผนการสอน

2. การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน หมายถึง การบริการที่จะเอื้ออำนวยให้การใช้หลักสูตรสัมฤทธิ์ผล ได้แก่ การเตรียมบุคลากรจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ วัสดุฝึก เครื่องมือ บริการห้องสมุด

3. การสอนของครูเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุด ครูเป็นตัวจักรสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ หลักสูตรที่ดีต้องอาศัยการสอนที่ดีประกอบกัน

กิติมา ปรีดีดิลก (2532, หน้า 61) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ ควรใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ผู้บริหารควรจะได้ศึกษาและส่งเสริมให้ครูได้จัดทำโครงการสอน และบันทึกการสอน อนึ่งในการนำหลักสูตรไปใช้ เราควรพิจารณาถึงกิจกรรม 3 ประการ คือ การปรับเพื่อนำไปสู่การสอน เช่น ผู้มีบทบาทในการนำหลักสูตรไปใช้ควรจะศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแม่บทกับแผนการสอนในด้านจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิธีการสอน และการประเมินผล เป็นต้น การจัดเตรียมดำเนินการ เช่น ผู้บริหารโรงเรียนควรจัดเตรียมดำเนินการก่อนที่จะนำหลักสูตรไปสู่การสอน โดยจัดประชุมครูในโรงเรียนก่อนเปิดเรียนในแต่ละภาคเรียน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจเรื่องหลักสูตรและวางแผนการสอนร่วมกัน เป็นต้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น ครูจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยมีผู้บริหารเป็นผู้นิเทศ เพื่อร่วมมือกันในการพัฒนาการสอนให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นแผนการสอนจึงมีผลดีหลายประการคือ ทำให้เกิดการวางแผนวิธีการสอนวิธีการเรียนที่มีความหมายยิ่งขึ้น

สงบ ลักษณะ (2533, หน้า 2) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้เป็นการผสมผสานของเนื้อหาสาระ และจุดประสงค์ การเรียนจากหลักสูตรผสมกับหลักจิตวิทยาการศึกษา หรือนวัตกรรมการเรียนรู้ใหม่ ๆ ช่วยครูมีคู่มือของตน ที่ทำโดยตนเองล่วงหน้า เพื่อให้เกิดความสามารถในการจัดการเรียนการสอนได้มีคุณภาพ เป็นผลทางวิชาการอย่างหนึ่งที่แสดงความชำนาญพิเศษของผู้ทำการสอน ถ้าผู้สอนติดธุระกิจจำเป็นไม่ได้สอนด้วยตนเอง แผนการสอนที่ดีจะช่วยให้ครูผู้มาสอนแทนสามารถสอนได้ทันที

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2543, หน้า 129) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้โดยปกติจะต้องมีการดำเนินการหลายอย่างได้แก่

1. การจัดพิมพ์เอกสารหลักสูตรทั้งหมด ทั้งตัวหลักสูตรและคู่มือการใช้หลักสูตร ฯลฯ
2. การจัดทำสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอน (ถ้ามี) และแนวทางการจัดการเรียนการสอน
3. การชี้แจงการใช้หลักสูตรแก่ผู้เกี่ยวข้อง
4. การอบรมครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
5. การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติต่าง ๆ
6. การจัดทำคู่มือระบบและคู่มือการวัดผลประเมินผล

7. การจัดทำเอกสารและคู่มือการนิเทศติดตามผล

จากที่กล่าวมาสรุปว่าการใช้หลักสูตรนั้นเป็นกระบวนการหรือวิธีการหรือวิธีดำเนินงานเกี่ยวกับการนำเอาจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้างของหลักสูตรไปจัดอยู่ในรูปการปฏิบัติ โดยที่ต้องอาศัยวิธีการและสถานการณ์ที่เหมาะสม ควรร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ที่สนับสนุนต่อการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการใช้หลักสูตรให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายนั้นพอจะประมวลได้ 5 ประการ คือ

1. ปัจจัยด้านโครงสร้างหลักสูตรและองค์ประกอบหลักสูตร
2. ปัจจัยด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. ปัจจัยด้านการนิเทศและพัฒนาบุคลากรปฏิบัติการสอน
4. ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก
5. ปัจจัยด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอนหลักสูตร

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมที่สำคัญที่สุดของการนำหลักสูตรไปใช้ คือ กิจกรรมการเรียนการสอนเพราะหลักสูตรและการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ต้องควบคู่กันไปเสมอ โดยหลักสูตรเป็นแผนหรือข้อกำหนดที่อยู่ในรูปของเอกสาร และการเรียนการสอน หมายถึง การนำแผนออกสู่การปฏิบัติจริงส่วนความหมายของการเรียนการสอนนั้น มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงไว้ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร (2523 , หน้า 135) กล่าวว่าการสอน คือ การที่บุคคลผู้หนึ่งนำเอาความรู้ สำนึกคิดและชีวิตของตนเองมาเผยให้บุคคลอีกผู้หนึ่งทราบ เพื่อให้ผู้เรียนได้พิจารณาและเลือกสรรเอาคุณสมบัติ ทักษะคติ และค่านิยมที่จับใจม้ายึดถือเป็นของตนเองและปฏิบัติตาม

สันต์ ธรรมบำรุง (2525, หน้า162) กล่าวว่าวิธีการสอนหรือกิจกรรมในการเรียนการสอน คือ พฤติกรรมร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน จัดขึ้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ตามความมุ่งหมายของการสอน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2543, หน้า 10) กล่าวว่า การสอนในปัจจุบันมีความหมายมากกว่าการถ่ายทอดความรู้ กล่าวคือ การสอนยังเป็นกระบวนการอื่น ๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่ดีที่สุด และเหมาะสมกับตัวเขาเองมากที่สุด ดังนั้นการสอนอาจจะเป็นการบอกก็ได้ หรืออาจจะเป็นการชี้แนะแนวทางเพื่อแสวงหาสิ่งที่ตนต้องการ

ธงชัย สุวณณ์เมจิษฐ์ (2529, หน้า 6 – 7) ให้ความคิดเห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้งนั้นจะต้องเริ่มจากการพิจารณาถึงจุดหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ใน

แผนการสอนว่า มีจุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ที่สำคัญอย่างไร ผู้สอนในฐานะเป็นผู้จัดกิจกรรมให้กับผู้เรียน ควรได้พิจารณาคัดเลือกกิจกรรมที่เห็นว่าจะก่อให้เกิดความรู้ หรือประสบการณ์ และสามารถทำให้บรรลุจุดมุ่งหมาย หรือจุดประสงค์นั้นได้ง่ายที่สุด เร็วที่สุด ประหยัดทั้งเวลา แรงงาน และค่าใช้จ่ายมากที่สุด

อดิสรณ์ ชาติกำแหง (2530, หน้า 12) ให้ทัศนะว่า การเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารการศึกษาและครูได้ทำการตกลงกันว่าทำอะไรจึงจะทำให้ให้นักเรียนได้รับความรู้ ความสามารถจะมีประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดีของสังคมที่นักเรียนสังกัดอยู่ตามควรแก่สภาพของนักเรียนเอง

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2543, หน้า 10) กล่าวว่าการจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการดำเนินด้านการเรียนการสอนในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดผลที่เป้าหมายคือผู้เรียน ซึ่งมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องได้แก่หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การประเมินผล เป็นต้น

สรุปแนวคิดต่าง ๆ ได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นงานในหน้าที่ของครูที่จะต้องกระทำให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถปฏิบัติงาน ปรับปรุงงานของตนได้ดีขึ้นในระหว่างเรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยครูจะต้องมีการวางแผนการสอน และรู้จักใช้กลวิธีที่จะเร้าให้ผู้เรียนสนใจเรียน สอดคล้องกับเนื้อหาการสอนทุกครั้งที่ใช้ปฏิบัติการสอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งอาศัยหลักการและวิธีการต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนที่ดี ควรมีแนวทางดังนี้

กรมวิชาการ (2529, หน้า 11-12) ได้กล่าวเกี่ยวกับการสอนไว้ดังนี้

1. จัดระบบการเรียนให้สำคัญพอกับเนื้อหา แต่เดิมการเรียนการสอนมุ่งเน้นในด้านเนื้อหา แต่หลักสูตรใหม่ต้องการเรียนเก่งด้วย ทำงานเป็นและนิสัยดีด้วย
2. นักเรียนเป็นผู้แสดง ครูเป็นผู้กำกับ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูเป็นผู้ดำเนินการโดยใช้แผนการสอน คู่มือ และสื่อการเรียนต่าง ๆ เป็นแนวทางและเป็นเครื่องมือเพื่อให้ นักเรียนได้ปฏิบัติหรือศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง
3. นักเรียนต้องค้นคว้าหาความรู้ สรุป และตัดสินใจเอง การจัดการเรียนการสอนจะต้องฝึกให้นักเรียนรู้จักคิด ครูไม่ควรรีบบอกคำตอบแก่นักเรียน ควรให้นักเรียนค้นคว้าหาคำตอบเองให้มากที่สุด เช่น การอ่านหนังสือ การศึกษาจากแผนภูมิ รูปภาพ แผนที่ ซักถามกันเอง ถามจากผู้รู้หรือถามกันเอง เป็นต้น
4. ปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎี คือ การสอนเรื่องที่ปฏิบัติได้ก็ให้มีการปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎี โดยคำนึงถึงความสอดคล้องของท้องถิ่น และให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ

5. ใช้วิธีการหลายอย่าง ครูควรเลือกวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ซึ่งมีหลายวิธี เช่น บรรยาย อภิปราย ถามตอบ บทบาทสมมติ แบ่งกลุ่มแก้ปัญหา ศึกษาปัญหาเป็นรายกลุ่ม หรือรายบุคคล ค้นคว้า ศึกษาเอกสารสถานที่ ทดลอง สาธิต ประมวล จัดนิทรรศการ แข่งขันอ่าน วิจัย ทำสมุดภาพ ใช้อุปกรณ์โสตทัศนวัสดุ และระดมพลังสมอง เป็นต้น

6. เน้นกระบวนการกลุ่ม การทำงานเป็นกลุ่มหรือการทำงานร่วมกัน โดยถือหลักว่าให้นักเรียนร่วมกันคิด ร่วมกันเรียน ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ปัญหา และร่วมกันรับผลที่เกิดขึ้น

จากที่กล่าวมา ครูและนักเรียนต้องร่วมกันดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของความสนใจ คือ เป็นกิจกรรมของผู้เรียน โดยผู้เรียนและเพื่อผู้เรียน ครูเป็นผู้ดำเนินการให้กิจกรรมเป็นไปตามแนวทางของคู่มือครู แผนการสอน โดยมีผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมให้มากที่สุด

ขอบเขตของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นกระบวนการที่ดีที่สุดในการจัดการศึกษา โดย

นิพนธ์ กีนาวงศ์ (2526, หน้า 68 – 69) ได้แบ่งขอบเขตของการจัดการเรียนการสอนเป็น

4 กิจกรรม คือ

1. การจัดกลุ่มนักเรียน
2. การจัดตารางสอน
3. การกำหนดแบบเรียน
4. การใช้เทคโนโลยี

ลือชา สร้อยพาน (2526, หน้า 304) ได้แบ่งขอบข่ายของการจัดการเรียนการสอนไว้

6 อย่าง ได้แก่

1. การจัดแผนการเรียน หมายถึง การจัดชุดรายวิชาให้นักเรียนเลือกเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการและความถนัดของนักเรียน ท้องถิ่น หลักการ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร และการจัดการศึกษาของชาติ

2. การจัดตารางสอน หมายถึง การกำหนดนัดหมายระหว่างผู้สอนกับนักเรียนโดยจัดให้ผู้เรียนตามแผนการเรียนและให้ครูทำการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การจัดครูเข้าสอน หมายถึง การจัดครูเพื่อสอนตามตารางเรียนโดยคำนึงถึง วุฒิ ความรู้ ความสามารถ ให้เพียงพอและเหมาะสม

4. การจัดกลุ่มการเรียน หมายถึง การจัดกลุ่มนักเรียนตามความสามารถหรือแบบคละกันและจัดจำนวนนักเรียนให้เหมาะสม

5. การจัดสอนซ่อมเสริม หมายถึง การสอนเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีสติปัญญาไม่

เท่าเทียมคนอื่น หรือนักเรียนที่มีปัญหาในการเรียน โดยใช้วิธีการที่เหมาะสมและจะต้องจัดทำอยู่ตลอดเวลา

6. การประเมินผลการเรียน หมายถึง การกำหนดหลักการและวิธีการในการประเมินผลการเรียนตามระเบียบวิธีที่กำหนด เพื่อให้การตัดสินผลการเรียนและปรับปรุงการเรียนการสอน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ขอบข่ายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วย การวางแผนการเรียน การจัดกลุ่มนักเรียน การใช้เทคโนโลยี และการประเมินผลการเรียน ส่วนปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกิดจาก อุปสรรคการเรียนการสอนที่ไม่ทันสมัยการจัดครูเข้าสอนแทนตามความรู้ความสามารถ ความพร้อมของครู ครูมีภาระงานนอกเหนือจากการสอน

การจัดการเรียนการสอนคือ กระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผน การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องและวิเคราะห์หาแนวทางการสอนในกรณีที่เกิดปัญหา การจัดการเรียนการสอนนั้น ยังหมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอนด้วย เช่น การใช้สื่อการสอน การจัดกิจกรรมระหว่างสอน การทดสอบ เป็นต้น การจัดการเรียนการสอนนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ได้แก่

เอกชัย กี่สุขพันธุ์ (2527, หน้า 156-157) กล่าวว่า ความหมายของการจัดการเรียนการสอนว่า หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตามหลักสูตร หรือโปรแกรมการศึกษานั้น ได้แก่ การจัดตารางสอนของโรงเรียน การจัดครูผู้สอนประจำวิชา การสอนของครูและการจัดสิ่งแวดล้อมความสะดวกเกี่ยวกับการเรียนการสอนต่าง ๆ

วีระ เสาวโกมุท (2532, หน้า 9-10) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนเป็น กิจกรรมที่สำคัญ เพราะเป็นกิจกรรมที่ครูได้ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด เน้นที่ตัวผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข และในทางปฏิบัติเป็นกิจกรรมที่ครูกับเด็กนักเรียนร่วมกันทำ ซึ่งงานดำเนินการเรียนการสอนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครูและนักเรียน ตลอดจนผู้ปกครองและจะต้องอาศัยความอดทน ความเพียรพยายามของหลาย ๆ ฝ่ายจึงจะทำให้เด็กมีความเจริญงอกงามไปในทางที่พึงประสงค์ เพื่อให้เด็กนักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถ มีความคิด มีคุณธรรม และมีลักษณะนิสัย ตามจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร ซึ่งองค์ประกอบในการสอนประกอบไปด้วย

1. ปรัชญาทางการศึกษา ซึ่งหมายถึงหลักสูตรเพื่อที่จะวางแผนความคิดในการจัดการศึกษาว่าต้องการให้เป็นไปในแนวทางใด และให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างไร

2. ครูเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้มีการสอนเกิดขึ้น ความสามารถของครูจะมีผลต่อการจัดการเรียนการสอน ครูจะพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน จะต้องเลือกปรับปรุงเทคนิค วิธีการสอนต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสม

3. เด็ก คือ นักเรียนซึ่งจะเป็นที่รับผลของการสอน เมื่อครูสอนจบในแต่ละครั้ง นักเรียนจะได้รับความรู้ไม่เท่ากัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษากับเด็กแต่ละคน

4. กลวิธีในการสอน เป็นวิธีการสอนหรือเทคนิคการสอน มีหลายรูปแบบ แล้วแต่ครูจะนำวิธีใดมาใช้ ซึ่งคิดว่าดีที่สุด และทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กสูงสุด

วิชย วงษ์ใหญ่ (2535, หน้า 113) กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ คือ

1. การจัดครูให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ
2. การจัดทำแผนการเรียนการสอน ตารางสอน เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างราบรื่น
3. การจัดเตรียมสถานที่ที่จะใช้ในการเรียนการสอน เช่น ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องเฉพาะวิชาต่าง ๆ เป็นต้น
4. ควบคุม ติดตามผลการเรียน เพื่อทราบปัญหาและให้ความช่วยเหลือ แนะนำตามที่ครูต้องการ
5. การส่งเสริมความรู้แก่ครูด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งครูอาจารย์ไปศึกษาดูงาน จัดหาหนังสือหรือแนะนำหนังสือให้อ่าน เป็นต้น
6. การประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ของที่จัดขึ้นให้ผู้ปกครองหรือบุคคลต่าง ๆ ได้ทราบ เพื่อที่จะได้รับการช่วยเหลือสนับสนุน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดผลดี
7. การส่งเสริม สนับสนุนให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้เหมาะสม
8. การจัดหาวัสดุอุปกรณ์และส่งเสริม อำนวยความสะดวกให้แก่ครูในการจัดทำอุปกรณ์การสอน หรือใช้สิ่งที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน

ในการจัดการเรียนการสอนนั้นควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยยึดหลักของการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ตามความถนัด ตามความสามารถ สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน องค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอนนั้นประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมาย ในการจัดการเรียนการสอน ต้องกำหนดจุดมุ่งหมายที่ผู้เรียนควรรู้ โดยการกำหนดวัตถุประสงค์และเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้โดยวัตถุประสงค์และเนื้อหาจะต้องสอดคล้องและกำหนดได้ว่า เมื่อผู้เรียนเรียนแล้วจะได้รับความรู้อย่างไรบ้าง สามารถวัดผลได้ในเชิงพฤติกรรมและมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อผลของการเรียนรู้นั้น
2. สถานการณ์ โดยการจัดสภาพของการเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด ได้แก่

การจัดประสบการณ์เรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรม การฝึกคิด ปฏิบัติ อภิปราย ฟัง พูด อ่าน เขียน เป็นต้น และการจัดรูปแบบการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง จากการเรียนรู้ โดยยึดหลักของวัตถุประสงค์และเนื้อหา

3. ทรัพยากรและแหล่งวิชาการ ผู้สอนต้องทราบแหล่งทรัพยากรที่จำเป็นและสามารถนำมาพัฒนาหรือนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยอาศัยจากบุคลากรที่เป็นผู้ให้ความรู้หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรม และวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับระดับความรู้ ความสามารถของ ผู้เรียน และสอดคล้องกับประสบการณ์เดิม โดยสื่อการสอนต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้นั้นสามารถหาได้ง่ายและมีความสะดวกในการใช้งาน

4. สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง การจัดสภาพห้องเรียน ตามขนาดของกลุ่มผู้เรียน ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอนให้มีความสอดคล้องเหมาะสม โดยมีสถานที่สำหรับการทำงานด้านคันคว่ำ ได้อย่างเพียงพอ เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เป็นต้น

5. ผลลัพธ์ คือกระบวนการประเมินผลจากการปฏิบัติงานว่า ได้รับความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และมีสิ่งใดที่จะต้องแก้ไข ปรับปรุง เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

สรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดตารางสอน มีการจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนตามแนวคำเนิการของหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอน การจัดหาและบริการวัสดุอุปกรณ์ และเอกสารหลักสูตร ประกอบการสอนของครูและนักเรียน รวมทั้งการใช้เทคนิควิธีการสอนต่าง ๆ ของครูและการจัดให้มีการสอนซ่อมเสริม ทั้งนี้เพื่อพัฒนาให้นักเรียนมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยเฉพาะการจัดการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่จะต้องมีการจัดการเรียนการสอนตามสภาพของท้องถิ่นที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะฉะนั้นผู้สอนจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมากที่สุด

คุณลักษณะของครูผู้สอน องค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดคุณภาพของการจัดการศึกษา ในการนำหลักสูตรไปใช้ครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนสามารถควบคุมคุณภาพการเรียนการสอนเป็นอย่างดีสำหรับด้านคุณลักษณะที่ดีของครู มีผู้ให้ความเห็นดังนี้

สุวรรณ เนตรยากร (2521, หน้า 47 – 53) ได้สำรวจลักษณะที่พึงปรารถนาของครูในระดับมัธยมศึกษาโดยศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครองพบว่า ลักษณะที่พึงปรารถนาที่

เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับผู้เป็นครู คือ มีลักษณะผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ มีเหตุผล มีความยุติธรรม และศรัทธาในอาชีพครู

พนัส หันนาคินทร์ (2530, หน้า 48 – 57) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะมาเป็นครูว่า ควรมีความสามารถในการสอนเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดความสนใจและตั้งใจเรียน รู้จักให้ความกระตือรือร้นในบทเรียนที่สอนจะด้วยการอธิบายใช้เครื่องมือหรือสื่อการสอนที่เหมาะสมกับบทเรียนแต่ละบท รู้จักการช่วยให้นักศึกษาเกิดความอยากรู้อยากเห็น และมีจิตใจที่จะศึกษาเรื่องราวที่ครูสอนด้วยความตั้งใจอย่างเต็มที่ และครูเป็นผู้ที่ทำงานอันมีผลโดยตรงต่อชีวิตความเป็นไปของนักเรียนโดยเหตุนี้จึงทำให้ทักษะของบุคคลต่าง ๆ ที่มีความเป็นครูแตกต่างกันไปบ้าง ทั้ง ๆ ที่ส่วนใหญ่ก็อาจจะไปในทิศทางเดียวกัน และได้เสนอทักษะของฝ่ายต่าง ๆ ที่มีต่อความเป็นครูสรุปได้ดังนี้

1. ครูที่ดีในทัศนะของนักการศึกษา คำว่านักการศึกษา หมายถึง บุคคลที่มีความสนใจในการจัดการศึกษา หรือเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการให้การศึกษา บุคคลเหล่านี้อาจจะไม่เคยทำการสอนในโรงเรียนก็ได้ แต่เนื่องจากมีความสนใจในเรื่องนี้จึงได้แสดงแนวคิดออกมานักการศึกษาให้ทักษะแตกต่างกันในรายละเอียดหลายประการ แต่อาจสรุปได้ดังนี้ คือ คุณสมบัติส่วนตัว ได้แก่ มีความประพฤติดี มีสติปัญญาสูง มีสุขภาพทางกายที่ดี มีสุขภาพจิตที่ดี มีรูปร่างหน้าตาและบุคลิกที่ดี เป็นผู้ตรงต่อเวลา มีเจตคติหรือทัศนคติที่ดีต่อตัวนักเรียน และมีความสามารถในการพูด คุณสมบัติทางด้านงานอาชีพ มีสิ่งที่ควรพิจารณา คือ ความรู้ในวิชาที่สอน ความคิดริเริ่มความสนใจต่องานอาชีพ ความสามารถในการเรียนการสอน มีสิ่งที่ต้องพิจารณา คือ มีความสามารถที่จะปรับบทเรียนให้เข้ากับนักเรียน ความสามารถที่จะเข้าใจนักเรียนการดำเนินการสอน ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การทำงานของครูจำเป็นจะต้องติดต่อกับบุคคลหลายฝ่าย คือ ตัวนักเรียน คณะครูด้วยกัน ผู้ปกครอง และบุคคลภายนอก

2. ครูที่ดีตามทัศนะของนักเรียน จากการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนทั้งในประเทศและต่างประเทศอาจสรุปได้ว่า ครูที่ดีในทัศนะของนักเรียนนั้นมีดังนี้ รู้จักให้ความร่วมมือกับนักเรียน มีความเมตตาปราณีอดทนต่อการรบกวน มีความสนใจในวงกว้าง มีรูปร่างหน้าตาดี มีจรรยาบรรณที่ดี มีระเบียบวินัย มีความยุติธรรม ซื่อสัตย์ มีธรรมประจำใจ สนใจและเข้าใจในปัญหาของนักเรียน มีศรัทธาต่องานที่ทำ สามารถปฏิบัติตนตามที่สอนได้

3. ลักษณะของครูที่ดีที่ได้จากผลการวิจัย นับเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่การศึกษา ลักษณะที่ดีของครูได้กระทำในวงกว้าง ผลจากงานวิจัยสรุปได้ว่าในส่วนที่เป็นลักษณะของครูที่ดีมีดังนี้ ด้านคุณธรรมและความประพฤติ ด้านความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และ

พระมหากษัตริย์ควมรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงาน ความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร เอาใจใส่ คำนว่หาความรู้อยู่เสมอ

วิจิตร ทงเกิด (2531, หน้า 18) กล่าวว่า ครูผู้สอนเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่จะทำให้ หลักสูตรใช้ได้ผลหรือไม่ได้ผล เพราะครูเป็นผู้ปฏิบัติงานโดยตรงครูจึงควรมีส่วนร่วมในการจัดทำ หลักสูตรเป็นอย่างดี เพราะจะช่วยให้หลักสูตรปฏิบัติได้ตามสภาพความเป็นจริง และผู้เรียนได้ เรียนรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง

ถวัลย์ มาศจรัส (2534, หน้า 26) ให้ความเห็นว่า ครูที่ดีควรมีลักษณะดังนี้ คือมีความรู้ ความสามารถในการสอน อธิบาย รับผิดชอบต่อนหน้าที่และสังคม รู้จักใช้เหตุผล ในการแก้ปัญหา และศรัทธาในอาชีพของครู

ทัศนีย์ สงวนศักดิ์ (2534, หน้า 14 – 17) กล่าวว่า ครูน่าจะมีบทบาทในการเรียนรู้โดย พึ่งตนเอง เช่น การสร้างบรรยากาศในการสอน การวางแผนการสอน และการประเมินผล การศึกษาของผู้ศึกษา เป็นต้น

อัปสร มีสิงห์ (2534, หน้า 12 – 13) กล่าวถึง บทบาทของครูกับหลักสูตรฉบับปรับปรุง โดยให้ครูปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองในเรื่องต่อไปนี้

1. สังเกตและบันทึกพฤติกรรมนักเรียนเป็นรายบุคคล ขณะร่วมกิจกรรมการเรียน การสอนในชั้นเรียน
2. ครูไม่ใช่ผู้ให้ความรู้แก่นักเรียนด้วยการบอกให้เด็กจดจำข้อมูลหรือข้อเท็จจริงแต่ควร จะจัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้เกิดความเข้าใจ และค้นพบคำตอบเองจากการลงมือสัมผัสหรือ ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูจัดให้ การเรียนรู้จะเกิดความเข้าใจ
3. ครูไม่ใช่แหล่งความรู้ที่คอยให้คำตอบแก่เด็กในทุกเรื่อง ดังนั้นครูจึงควรมีข้อมูลที่ ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อสามารถชี้แนะแหล่งความรู้ที่เหมาะสมแก่นักเรียน
4. ใช้วิธีสอนหลากหลาย อย่างจำเอยอยู่กับวิธีใดวิธีหนึ่ง ไม่มีวิธีสอนใดดีที่สุดที่ใช้ได้กับ ทุกเรื่อง ทุกสถานการณ์
5. ให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมหลากหลายทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ ต้องการสอน
6. การเรียนรู้กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการแสวงหาความรู้และ กระบวนการอื่น ๆ ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นในทันที หากเป็นการสั่งสมไปทีละน้อยจนเกิดความชำนาญ
7. ติดตาม ตรวจสอบ บันทึกความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของนักเรียนทุกระดับ ยกย่อง ให้รางวัลเมื่อเขาทำได้ดี

สรุปได้ว่า ครูผู้สอนควรมีลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้ มีความสามารถในการสอนการใช้เครื่องมือหรือสื่อการสอนที่เหมาะสมกับบทเรียน สร้างบรรยากาศในการสอน ใช้วิธีการสอนที่หลากหลายและมีการประเมินผล ติดตาม ตรวจสอบ บันทึกความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของนักเรียนโดยใช้กระบวนการที่หลากหลายและต่อเนื่อง

การนิเทศและการพัฒนาบุคลากร

การนิเทศ

ในการจัดการศึกษานั้น ความสำเร็จขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ นับตั้งแต่ปรัชญาการศึกษา การนำหลักสูตรไปใช้ การดำเนินการเรียนการสอน ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของหลักสูตรเป็นอย่างดี และจะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเรียนการสอน วิธีสอน กิจกรรมการเรียนการสอน และสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลการเรียนการสอนเป็นภารกิจที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถเฉพาะต้องอาศัยเทคนิควิธีการต่าง ๆ ต้องร่วมมือแก้ไขปัญหามา พัฒนาปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน โดยใช้กระบวนการและเทคนิคที่สำคัญคือการนิเทศ การนิเทศจะเป็นสิ่งสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมาย

ความหมายของการนิเทศ สันต์ ธรรมบำรุง (2526, หน้า 6) กล่าวว่าการนิเทศการสอน คือ ความพยายามใด ๆ ที่จะช่วยเหลือ ปรับปรุง แก้ไขสภาพการเรียนของผู้เรียนให้ดีขึ้น โดยวิธีจัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกให้แก่ครู เพื่อให้ครูปฏิบัติภารกิจการสอน ได้ผลสำเร็จตามความมุ่งหมายยิ่งขึ้น

ภิญโญ สาธร (2526, หน้า 274) กล่าวว่าการนิเทศ หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาที่ได้รับมอบหมาย ให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาในการแนะนำครูและผู้อื่นที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษา ให้รู้วิธีปรับปรุงการสอนหรือให้การศึกษา

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2537, หน้า 7-8) กล่าวว่าการนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามของผู้เชี่ยวชาญที่จะประสานประโยชน์ของ ครู อาจารย์ และผู้บริหารการศึกษาให้มีความสุขในการทำงานมีผลการทำงานที่มีประสิทธิภาพสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้บรรลุตามเจตนารมณ์หลักสูตรอย่างรวดเร็ว ภาควิชา

ซารี มณีสรี (2538, หน้า 19) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่าหมายถึง ความพยายามอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่างที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษาที่มีคุณภาพในการเรียนการสอน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (2546 ก, หน้า 21) ได้ให้ความหมายของการนิเทศว่า หมายถึง การร่วมมือ การสนับสนุน ชี้นำ เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถหรือเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานของบุคคล ให้สามารถดำเนินกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลตามความคาดหวังขององค์กรหรือเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่องค์กรกำหนด

จากทัศนะเกี่ยวกับความหมายของการนิเทศ สรุปได้ว่าการนิเทศเป็นแนะนำและใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อที่จะพัฒนาครูผู้สอนให้มีศักยภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้น และเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดขึ้น

อุดมมุ่งหมายของการนิเทศการสอน นิพนธ์ ไทยพานิช (2535, หน้า 11) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศการสอนว่า การนิเทศเชิงวัตถุประสงค์เป็นวิธีการของการนิเทศการสอนที่สามารถช่วยให้ผู้นิเทศการสอนและครูผู้สอน ได้ทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ มีอุดมมุ่งหมายที่เฉพาะเจาะจงชัดเจนที่จะปรับปรุงพฤติกรรมการสอนของครู และเป็นวิธีการที่ผู้นิเทศสามารถจัดการกับเวลาและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ และมีประสิทธิภาพที่จะช่วยเหลือครูได้เน้นถึงองค์ประกอบที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอน เพื่อจัดดำเนินการปรับปรุงพฤติกรรมการสอนเหล่านั้น ครูผู้สอนจะทำงานให้บรรลุตามรายการของอุดมมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมการสอน ที่ได้มีส่วนร่วมสร้างขึ้นมากับผู้นิเทศ การดำเนินงานในลักษณะครูผู้สอนจะต้องใช้ความพยายามอย่างสูงที่จะช่วยเหลือตัวเอง โดยอาศัยการวิเคราะห์ตัวเอง และใช้การนิเทศตัวเองเข้าช่วย ผู้นิเทศจะทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือเสริมกำลังให้ครูได้มีกำลังจิตที่ต้องการ จะปรับปรุงพฤติกรรมตามรายการของพฤติกรรมที่ระบุเอาไว้

แอคซีสันและกอล (Acheson & Gall, 1980, pp. 12-14) กล่าวถึงอุดมมุ่งหมายของการนิเทศการสอนดังนี้

1. เป็นการให้ข้อมูลกลับที่มีความเด่นชัด จำเพาะเจาะจงอย่างกะทันหันที่เกี่ยวกับพฤติกรรมในการสอนต่อตัวของครู
2. เป็นการวินิจฉัยและแก้ไขของกระบวนการสอน การนิเทศการสอน โดนใช้เทคนิคการประชุมปรึกษาหารือ และข้อมูลหลักฐานที่ได้จากการนิเทศการสอนได้ชี้ระบุเฉพาะเจาะจงลงไปว่า พฤติกรรมการสอนมีความคลาดเคลื่อนไปอย่างไร ระหว่างสิ่งที่ครูได้สอนและอุดมมุ่งหมายของบทเรียนและการสอนที่ตั้งเอาไว้
3. เป็นวิธีการที่ให้ความช่วยเหลือครู ได้พัฒนาทักษะคติ ในการใช้ยุทธศาสตร์การสอน
4. ช่วยให้ผู้ครูได้พัฒนาทักษะคติในทางดีงาม และเต็มใจอย่างยิ่งที่จะค้นคว้าศึกษาอย่างต่อเนื่อง
5. เป็นการช่วยให้ผู้นิเทศการสอนได้พัฒนาตัวเองอย่างจริงจัง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2546 ก, หน้า 21) ได้วิเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการหลายท่านพบว่า ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายสำคัญ ๆ ของการนิเทศสอนไว้หลายประการ ดังนี้

1. เพื่อรักษามาตรฐานการสอน
2. เพื่อช่วยเหลือบรรเทาการเดือดร้อนในด้านการจัดการเรียนการสอน
3. เพื่อประสานงานการสอนให้ได้ผลดี
4. เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการสอน
5. เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรเกิดการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา
6. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครู
7. เพื่อการทำงานเป็นทีม แบบประชาธิปไตยระหว่างครู ผู้บริหารและผู้นิเทศ

อาจสรุปได้ว่า ความมุ่งหมายของการนิเทศการสอน คือการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับครูผู้สอนเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พัฒนาสื่อการเรียนการสอน พัฒนาการวัดผลประเมินผล สร้างความเข้าใจในการทำงาน โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น

หลักการนิเทศการสอน

รัชนิย พรหมพานิช (2532, หน้า 4-5) ได้กล่าวถึงการนิเทศว่า การนิเทศนั้นเป็นวิชาชีพที่มีคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อการส่งเสริมความเจริญของงานของบุคคล และพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี การจะทำหน้าที่นี้ให้สมบูรณ์ได้นั้นจำเป็นต้องยึดหลักการที่สำคัญของการนิเทศคือ

1. การนิเทศต้องมีความเป็นวิทยาศาสตร์
2. การนิเทศต้องเป็นความร่วมมือกัน
3. การนิเทศต้องเป็นการสร้างสรรค์
4. การนิเทศต้องเป็นประชาธิปไตย
5. การนิเทศต้องมีผลในทางปฏิบัติ
6. การนิเทศต้องเป็นไปอย่างมีระบบ
7. การนิเทศต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญา

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2528, หน้า 245-246) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์การนิเทศการสอนไว้ดังนี้

1. การนิเทศการสอนต้องใช้หลักการประชาธิปไตยในการทำงานร่วมกับครู
2. การนิเทศการสอนใช้หลักการสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่ดีกว่าเดิม
3. การนิเทศการสอนต้องส่งเสริมความถนัดของครู
4. การนิเทศการสอนต้องเริ่มต้นจากพื้นฐานที่มีอยู่

5. การนิเทศการสอนต้องมีความเป็นกันเอง
6. การนิเทศการสอนต้องตั้งวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา
7. การนิเทศการสอนตั้งอยู่บนหลักการและเหตุผล
8. การนิเทศการสอนต้องมีการติดตามและรวบรวมผลของการนิเทศเมื่อทำการนิเทศสิ่งใดไปแล้ว

9. การนิเทศการสอนเป็นกระบวนการต่อเนื่อง
10. การนิเทศการสอนต้องคำนึงถึงสวัสดิการและขวัญของครู ตลอดจนความสัมพันธ์ของหมู่คณะในการนิเทศการสอน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2546 ก, หน้า 35-36) การนิเทศมีหลักการที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. กำหนดเป้าหมาย หรือจุดเน้นในการนิเทศอย่างชัดเจน
2. กำหนดบทบาทของตนเองให้สอดคล้องกับสภาพความพร้อมของผู้รับการนิเทศ
3. กำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตของกิจกรรมการนิเทศอย่างชัดเจนทุกครั้งก่อนการนิเทศ
4. สร้างความตระหนัก และสร้างบรรยากาศแบบกัลยาณมิตร
5. ให้ข้อเสนอแนะอย่างเป็นระบบ
6. กำกับ ติดตาม ตรวจสอบความก้าวหน้าในการดำเนินการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ
7. ประเมินผลการนิเทศอย่างเป็นระบบ และนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนากระบวนการนิเทศในครั้งต่อไป

สรุปได้ว่าหลักการนิเทศการสอน คือ หลักของความถูกต้องทางวิชาการ ตามความเป็นจริง เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องแต่มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ เคารพในตัวบุคคล มีการร่วมมือกันและสร้างขวัญกำลังใจในการพัฒนาความรู้และความคิด การปฏิบัติงานเพื่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนต่อไป

บุคลากรทางการนิเทศการสอน ในการดำเนินการนิเทศการสอน เพื่อปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบระเบียบนั้น จำเป็นต้องมีบุคลากรหรือคณะบุคคลทำหน้าที่เกี่ยวกับการนิเทศการสอน ผู้ที่ทำหน้าที่ช่วยแนะนำ พัฒนา ส่งเสริม ปรับปรุงคุณภาพของครูในด้านการสอน ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ พันธ์ หันนาคินทร์ (2529, หน้า 207) ได้กล่าวถึง หน้าที่ของผู้ทำการนิเทศที่จะต้องกระทำในการนิเทศ มีอยู่ 3 ประการ โดยสรุป ดังนี้

1. หน้าที่ตรวจสอบความเป็นไปได้เกี่ยวกับการเรียนการสอนเป็นขั้นเริ่มต้นของการนิเทศโดยศึกษาให้ทราบแน่ชัดว่าปัญหาคืออะไร และอะไรคือต้นเหตุของปัญหา

2. หน้าที่ประเมินผลการเรียนการสอน เพื่อใช้ในการปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนของการจัดการเรียนการสอน

3. หน้าที่ช่วยส่งเสริมและปรับปรุง จัดว่าเป็นหน้าที่ขั้นสุดท้ายของการนิเทศเพื่อให้ครูได้ปรับปรุงตนเองทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ

สันต์ ธรรมบำรุง (2526, หน้า 49) กล่าวว่า การนิเทศการสอน สิ่งสำคัญคือคนที่จะมาทำการนิเทศการสอน เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ ผู้ที่เป็นบุคคลที่สำคัญในการทำหน้าที่นิเทศการสอน คือ ศิษยานิเทศก์ ผู้อำนวยการ หัวหน้าสายวิชาหรือตำแหน่งอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (2546 ก, หน้า 25) ได้สรุปว่า ในการนิเทศการสอนจะแบ่งหน้าที่ของผู้นิเทศ ดังนี้

1. เป็นผู้นำกลุ่มคอยทำหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำ กระตุ้น กำกับ ติดตาม และประเมินผลการนิเทศ
2. เป็นผู้ประสานงานและอำนวยความสะดวก คอยบูรณาการความคิดและการกระทำของบุคคลในสายงานต่าง ๆ
3. เป็นผู้สร้างความเข้าใจ สร้างความตระหนักให้บุคลากรเห็นคุณค่าและความสำคัญ และของการนิเทศ ร่วมมือในการนิเทศเพื่อพัฒนางานอย่างจริงจัง

จากเหตุผลดังกล่าว บุคคลที่จะทำการนิเทศจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในงานที่จะนิเทศและมีความเข้าใจหลักของการนิเทศได้เป็นอย่างดีรวมทั้งต้องเป็นบุคคลที่มาจากหลายฝ่าย เพื่อให้การนิเทศจะได้มีความครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน

การพัฒนาบุคลากร

ความหมายของการพัฒนาบุคลากร มีผู้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาบุคลากรไว้มากมายหลายทัศนะดังต่อไปนี้

สุเมธ เดียววิเศษ (2531, หน้า 174) ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากรไว้ว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นกระบวนการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และความชำนาญ ตลอดจนเสริมสร้างอุปนิสัย ทัศนคติ และวิธีการทำงานทั้งในเวลาปัจจุบันและอนาคต

ทิพย์ภา จิระนคร (2542, หน้า 17) ให้ความหมายการพัฒนาบุคลากรไว้ว่า เป็นวิธีการดำเนินงานเกี่ยวกับการสนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรในหน่วยงาน มีความรู้ความสามารถ มีทักษะและเจตคติที่ดีในการปฏิบัติงาน เป็นผลให้ผู้ปฏิบัติงานมีขวัญกำลังใจ ตลอดจนทำให้มีการสร้างความเจริญงอกงามในด้านความคิด การกระทำ ความรู้ความสามารถในการทำงานให้ก้าวหน้า เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

สุธี เมธิกุล (2545, หน้า 16) ได้สรุปความหมายของการพัฒนาบุคลากรไว้ว่า เป็นการดำเนินงานให้บุคลากรในหน่วยงานได้มีความรู้ความเหมาะสมกับงานที่ปฏิบัติ หรือให้มีความสามารถสูงขึ้นในการเสริมสร้างทักษะและความชำนาญให้บุคลากรสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเองที่รับผิดชอบอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทำให้หน่วยงานก้าวหน้าบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

นันทนา วงศ์ทิม (2545, หน้า 18) สรุปความหมายของการพัฒนาบุคลากรว่า เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ ประสบการณ์ พัฒนาเจตคติของผู้ปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นมีกำลังใจในการทำงาน รักงานและรู้จักแสวงหาแนวทางที่จะปรับปรุงงาน เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานสามารถปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้น เหมาะสมกับความต้องการขององค์กร

จากความหมายของการพัฒนาบุคลากรดังกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานของบุคคลให้มีเจตคติที่ดี มีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ เกิดทักษะ มีความเข้าใจ นำวิธีการที่เหมาะสมมาใช้แก้ปัญหาในการทำงานที่ตนเองรับผิดชอบได้ ส่งผลให้หน่วยงานเกิดการพัฒนา สามารถผลิตงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร ในปัจจุบันสังคมและการเรียนการสอนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การที่จะเป็นผู้สอนที่ทันต่อกาลเวลาย่อมส่งผลดีมีประโยชน์ต่อผู้เรียน ได้มีนักการศึกษา นักวิชาการ และหน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

ธงชัย สันติวงษ์ (2537, หน้า 357) กล่าวว่า เมื่อคนทำงานไประยะหนึ่งสภาพแวดล้อมหรือความก้าวหน้าทางวิทยาการเปลี่ยนแปลงไป อาจจะทำให้คนทำงานไม่ทันความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้

นวลศรี บุญรักษ์ (2542, หน้า 15) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรว่าเป็นเพราะความเจริญทางด้านวิทยาการ เทคโนโลยี และช่องว่างระหว่างความสามารถกับความต้องการงาน จึงต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นันทนา วงศ์ทิม (2545, หน้า 20-21) สรุปความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรว่าจะทำให้เกิดประโยชน์ 6 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาบุคลากรช่วยทำให้ระบบและวิธีปฏิบัติงานการติดต่อประสานงานดีขึ้น
2. การพัฒนาบุคลากรเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการประหยัดในการปฏิบัติงาน
3. การพัฒนาบุคลากรช่วยลดระยะเวลาของการเรียนรู้ให้น้อยลง โดยเฉพาะผู้เข้าทำงานใหม่

4. การพัฒนาบุคลากรช่วยแบ่งเบาภาระของผู้บังคับบัญชา
5. การพัฒนาบุคลากรเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นบุคลากรให้ปฏิบัติงาน เพื่อความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน
6. การพัฒนาบุคลากรช่วยให้บุคคล ๆ นั้นมีโอกาสได้รับความรู้ความคิดใหม่ ๆ ทันต่อเทคโนโลยี ทำให้เป็นคนทันสมัย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (2546 ข, หน้า 161) ได้สรุปถึงเหตุผลที่ต้องมีการพัฒนาบุคลากรว่า

1. การเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนการสอนที่มีการปรับปรุงอยู่เสมอเพื่อให้ทันสมัย
2. เพิ่มเติมเนื้อหาวิชาการและวิชาชีพที่เพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลาจากการค้นคว้าศึกษา
3. จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. เพื่อสร้างความพร้อม ความกระฉับกระเฉง ความตื่นตัว

สรุปได้ว่าความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวิธีการเรียนการสอนที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาบุคลากรจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่ทันยุคทันสมัยอยู่เสมอเพื่อที่จะได้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

วิธีการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาบุคลากรมีวิธีการพัฒนาหลายรูปแบบ การที่จะนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพตรงตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานได้นั้น มีหน่วยงาน นักวิชาการ และนักการศึกษาเสนอแนะไว้ดังนี้

สุธีระ ทานตวนิช (2523, หน้า 54-55) กล่าวถึง วิธีที่ผู้บังคับบัญชาจะเลือกพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาทำได้ด้วย การปฐมนิเทศ การสอนงาน การมอบอำนาจในการปฏิบัติงานเพื่อให้มีความรับผิดชอบ ส่งไปศึกษาดูงาน จัดประชุมสัมมนา ฝึกอบรม จัดหาเอกสารทางวิชาการ และจัดให้มีคู่มือในการปฏิบัติงาน

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2535, หน้า 17-18) เสนอวิธีการพัฒนาบุคลากรโดยการปฐมนิเทศ ฝึกอบรม การส่งเสริมด้านวิชาการ การส่งไปศึกษาดูงาน การพัฒนาตนเอง การส่งเสริมให้มีการศึกษาต่อ

ทิพย์นภา จิระนคร (2542, หน้า 5) เสนอแนวทางการพัฒนาบุคลากรไว้ 5 องค์ประกอบ คือ การฝึกอบรม การส่งบุคลากรไปศึกษาอบรมหรือดูงาน การพัฒนาบุคลากรโดยกระบวนการปฏิบัติงาน การพัฒนาตนเอง การพัฒนาบุคลากรโดยกระบวนการบริหาร

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (2546 ข, หน้า 165) ได้เสนอวิธีการในการพัฒนาบุคลากรการศึกษานอกระบบไว้ดังนี้

1. การศึกษาต่อ ซึ่งสามารถแบ่งตามความเหมาะสมของบุคลากรได้ดังนี้ การศึกษาต่อเต็มเวลา การศึกษาต่อบางเวลา การศึกษาต่อแบบชั้นเรียน และการศึกษาต่อด้วยการศึกษาทางไกล
2. การฝึกอบรม
3. การศึกษาดูงาน
4. การประชุมปฏิบัติการ
5. การสอนงานโดยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ
6. การวิจัยในชั้นเรียนหรือกลุ่มการเรียนรู้

จากวิธีการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงาน นักวิชาการ และนักการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า วิธีการการพัฒนาบุคลากรมีหลายวิธีจำแนกได้ 2 ประเภท ดังนี้ ประเภทแรก คือการพัฒนาบุคลากรจำนวนมาก ได้แก่การฝึกอบรม การประชุมปฏิบัติการ การปฐมนิเทศ การศึกษาดูงาน และประเภทที่สองการพัฒนาบุคลากรจำนวนน้อย ได้แก่ การศึกษาด้วยตนเอง การทำวิจัย การอ่านหนังสือการรับฟังข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น วิธีการที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาบุคลากรนั้นผู้ใช้ต้องเลือกวิธีการที่เหมาะสม มีความประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อตัวบุคลากรเอง

วัสดุอุปกรณ์และสื่อ

วัสดุอุปกรณ์ และสื่อการสอน นับว่ามีความจำเป็นสำหรับการศึกษาเพราะ สื่อการสอนจะช่วยผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น มุ่งให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงและเป็นการฝึกฝน สถานศึกษาจะต้องจัดวัสดุอุปกรณ์ให้ครบถ้วน และเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของแต่ละวิชา ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้

เชียรศรี วิวิธศิริ (2535, หน้า 60) กล่าวว่า ตัวกลางหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับการถ่ายทอดความรู้ของครูถึงผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้เป็นอย่างดี หรือ สื่อการเรียนการสอนก็คือ วัสดุ อุปกรณ์ วิธีการหรือเทคนิค ที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนส่งหรือถ่ายทอดความรู้ เจตคติ และทักษะไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อำนาจ เศษชัยศรี (2542, หน้า 1) ได้ให้ความหมาย ของสื่อและสื่อการศึกษา ไว้ว่า สื่อ คือ ตัวกลางหรือช่องทางผ่านของสารจากผู้ส่งไปสู่ผู้รับให้เข้าใจตรงกัน และสื่อการศึกษา หมายถึง อุปกรณ์ วัสดุ และวิธีการที่ใช้เป็นตัวกลางในกระบวนการเรียนการสอนหรือใช้สื่อสาร เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2545, หน้า 135) ได้ให้ความหมายว่า สื่อ หมายถึง พาหะหรือตัวกลางในการนำพา ถ่ายเทข้อมูลจากแหล่งกำเนิดไปสู่ผู้รับ สื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้หรือประสบการณ์จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายการเรียนการสอน

จากที่กล่าวมาสรุปแนวคิดต่าง ๆ ไว้ว่า วัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนการสอน ซึ่งสื่อสามารถแบ่งออกได้เป็น สื่อประเภทเครื่องมือ วัสดุ สื่อวิชาการ และสื่อประสม ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้รวดเร็วตามจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนตั้งไว้

ประเภทของสื่อการเรียนการสอน สมบูรณ์ สงวนญาติ (2534, หน้า 48) ได้แบ่งประเภทของสื่อการเรียนการสอนแบ่งได้ 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. สื่อประเภทโสต-ทัศนวัสดุ ได้แก่ รูปภาพ วัสดุลายเส้น วัสดุสามมิติ วัสดุสิ่งพิมพ์ วัสดุประกอบแผ่นป้าย และวัสดุประกอบการทดลอง
2. สื่อประเภทโสต-ทัศนอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องฉาย เครื่องเสียง และพวกเครื่องมือต่าง ๆ
3. สื่อประเภทเทคนิควิธีการ ได้แก่ พวกกิจกรรม เช่น การทดลอง การเล่นเกม การสาธิต และพวกบทเรียนแบบ โปรแกรม ได้แก่ บทเรียนสำเร็จรูป เครื่องช่วยสอนชุดการสอน เป็นต้น

อำนวย เดชชัยศรี (2542, หน้า 1-2) แบ่งประเภทของสื่อการศึกษาเป็น 3 ชนิดได้แก่

1. สื่ออุปกรณ์ คือ ช่องทางผ่านของตัวผู้มีความรู้ เช่น เครื่องฉาย เครื่องเสียง คอมพิวเตอร์ ดาวเทียม เป็นต้น
2. สื่อวัสดุ คือตัวผู้มีความรู้ เช่น ภาพถ่าย บัตรคำ แผนที่ แผนภูมิ ภาพโฆษณา บัตรภาพ แถบบันทึกภาพ บทเรียนคอมพิวเตอร์ เป็นต้น
3. วิธีการ คือขั้นตอนในกระบวนการของการนำเสนอเนื้อหาโดยอาศัยกิจกรรม หลากหลาย เช่น การสาธิต การแสดงบทบาทสมมติ การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

กรมวิชาการ (2546, หน้า 7-8) แบ่งประเภทของสื่อไว้ดังนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ ซึ่งได้แสดงหรือเรียบเรียงสาระความรู้ต่าง ๆ โดยใช้ตัวหนังสือ เช่น เอกสาร หนังสือ ตำรา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร จุลสาร บันทึก จดหมายเหตุ รายงาน วิทยานิพนธ์ เป็นต้น
2. สื่อเทคโนโลยี หมายถึงสื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กับเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ ๆ สื่อการเรียนรู้ดังกล่าว เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอน การศึกษาผ่านดาวเทียม การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนการสอน เป็นต้น
3. สื่ออื่น ๆ ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สื่อกิจกรรม/ กระบวนการ สื่อวัสดุ เครื่องมือและอุปกรณ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (2545, หน้า 140-145) แบ่งประเภทสื่อการเรียนการสอนในระบบในปัจจุบันได้ดังนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์
2. สื่อโสตทัศน
3. สื่อวิทยุกระจายเสียง
4. สื่อวิทยุโทรทัศน์
5. สื่อคอมพิวเตอร์
6. สื่อชุดฝึกอบรม
7. สื่อพื้นบ้าน

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน สามารถแบ่งได้ 3 ประเภท คือ สื่อประเภทเครื่องมือ สื่อประเภทวัสดุ สื่อประเภทวิธีการ

ความสำคัญของสื่อการเรียนการสอน เขียรศรี วิวิธศิริ (2535, หน้า 64-65) สรุปความสำคัญของสื่อการเรียนการสอนการศึกษานอกโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. ช่วยปรับปรุงและเพิ่มคุณภาพการเรียนการสอนให้ดีขึ้น
2. ช่วยประหยัดเวลาในการเรียนการสอน
3. ช่วยประหยัดกำลังและปริมาณครูผู้สอน
4. เพิ่มปริมาณผู้เรียน ได้มากขึ้นในเวลาเดียวกัน
5. เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน และการปฏิบัติงานทั่วไป
6. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็ว และเข้าใจเรื่องต่างๆ ตรงกัน
7. ช่วยให้ผู้เรียนจดจำเรื่องราวต่าง ๆ ได้มากขึ้น และนานกว่า ช่วยให้เกิดความคิด

รวบยอดที่มีความหมาย ช่วยสร้างความสนใจให้กับผู้เรียน

8. ช่วยเพิ่มทักษะในการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ เช่น อ่าน เขียน หรือปฏิบัติงานต่าง ๆ
9. ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล
10. ลดจำนวนผู้เรียนสอบตก
11. เพิ่มคุณภาพผู้เรียนให้ได้มาตรฐาน

กรมวิชาการ (2545, หน้า 6-7) ได้สรุปเกี่ยวกับความสำคัญของสื่อการเรียนการสอน ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น
2. ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นกระบวนการ
3. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
4. สร้างสภาพแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่แปลกใหม่ น่าสนใจ

5. ส่งเสริมการมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียน

6. เกื้อหนุนผู้เรียนที่มีความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ต่างกัน ให้เรียนรู้ได้
ทัดเทียมกัน

7. ช่วยให้ผู้เรียนบูรณาการการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงกัน

8. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการใช้สื่อและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการค้นคว้าเพิ่มเติม

9. ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ในหลายมิติจากสื่อที่หลากหลาย

10. เชื่อมโยงโลกที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียนให้เข้าสู่การเรียนรู้ของผู้เรียน

จากความสำคัญของการเรียนการสอนดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศึกษา
จะต้องจัดดำเนินการเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และ
บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

ลักษณะของสื่อการเรียนการสอนที่ดีและการใช้สื่อการเรียนการสอน กาณจนา คุณารักษ์
(2527, หน้า 145 - 146) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของสื่อการเรียนการสอนที่ดีและการใช้สื่อ
การเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ลักษณะของสื่อการเรียนการสอนที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1.1 สอดคล้องกับความมุ่งหมายและการเสนอเนื้อหา

1.2 เหมาะสมกับชั้นและวัยของผู้เรียน

1.3 เร้าและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน

1.4 ราคาถูก

1.5 คุ้มค่า

2. การใช้สื่อการเรียนการสอนควรปฏิบัติดังนี้

2.1 เลือกสื่อการสอน ตามประเภทของสื่อที่จะนำมาใช้ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์
ของการสอนและสถานการณ์

2.2 ศึกษาคุณสมบัติของสื่อการสอนที่เลือกเพื่อป้องกันความผิดพลาดในการใช้

2.3 เตรียมการใช้สื่อการสอนและสถานที่ให้พร้อม เพราะถ้าครูเตรียมไม่ดีอาจจะให้
ผลในทางลบได้ เช่น ภาพยนต์ที่เก่าขาดแล้วขาดอีก หรือซื้อกล่องบรรจุฟิล์ม เป็นคนละเรื่องกัน
หรือจะฉายภาพยนตร์แต่ไม่มีม่านทึบแสงหรือไม่มีปลั๊กไฟฟ้า เป็นต้น

2.4 ต้องมีการประเมินผลหลังการใช้ เพื่อปรับปรุงแก้ไข

อำนวย เชนชัยศรี (2542, หน้า 2) กล่าวว่า การเลือกสื่อการศึกษาควรคำนึงถึง

1. สนองวัตถุประสงค์การเรียนการสอน

2. เหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียน

3. พิจารณาสัณยภาพของสื่อ
4. ความถูกต้องเที่ยงตรงสอดคล้องกับเนื้อหา
5. คุณภาพของตัวสื่อ
6. เหมาะสมกับค่าใช้จ่าย
7. สะดวกต่อการนำเสนอในแง่การประยุกต์และสอดคล้องกับหลักการใช้สื่อประสม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2545, หน้า 152-159) ได้สรุปวิธีการเลือกสื่อและปัญหาการใช้สื่อในการเรียนการสอนนอกระบบไว้ดังนี้

1. มีความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับกิจกรรม
2. มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย
3. ควรเป็นสื่อที่ช่วยเสริมความคิด
4. ควรเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
5. ในการเลือกใช้สื่อจะต้องคำนึงถึงระยะเวลา สถานที่ และบรรยากาศให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของกลุ่มเป้าหมาย

6. สื่อที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย
 7. ควรเป็นสื่อที่เป็นเครื่องมือสำเร็จรูปสามารถนำไปใช้ได้ทันที
- ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอนการเรียนการสอนถ้าจะให้บังเกิดผลการเรียนที่ดีมีประสิทธิภาพ ควรนำสื่อการสอนมาใช้อย่างต่อเนื่อง แต่บางครั้งก็มีปัญหาในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอน โดยเฉพาะการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบ มีปัญหาเกิดขึ้นดังนี้

1. ผู้ใช้สื่อ ไม่ได้เป็นผู้ผลิตสื่อเอง เนื่องจากไม่มีงบประมาณ ไม่มีเวลาในการผลิตสื่อ
2. ขาดวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือประกอบในการใช้สื่อ
3. สื่อที่ใช้มีความล้าสมัย
4. ขาดประสบการณ์และเทคนิคในการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะขาดการฝึกอบรมครูอย่างต่อเนื่องในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเลือก และการใช้สื่อการเรียนการสอน
5. ขาดการตรวจสอบสภาพของสื่อก่อนใช้งาน
6. ขาดการเตรียมสภาพแวดล้อม
7. ขาดการเตรียมการสอนที่ต้องใช้สื่อประกอบ
8. ขาดการประเมินผลสื่อหลังการใช้

จากแนวคิดที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนที่ดีจะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของเนื้อหา เหมาะสมกับผู้เรียน สามารถดึงดูดความสนใจของผู้เรียนราคาไม่แพงเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า แต่ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรการศึกษาพื้นฐาน พุทธศักราช

2544 ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านการจัดการ ด้านงบประมาณ บุคลากร และเทคนิค

การวัดและประเมินผล

การวัดผลและการประเมินผล การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันต้องอาศัยการวัดผล และการประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งทำให้ทราบได้ว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมมากน้อยเพียงใด และเป็นกระบวนการต่อเนื่องตามกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะเป็น กระบวนการที่ทำให้ทราบว่าหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จมาก น้อยเพียงใด เพื่อจะได้หาทางแก้ไขปรับปรุง ได้มีผู้ให้ความหมายของการวัดผลและการประเมินผล การเรียนการสอน

ธำรง บัวศรี (2531, หน้า 227) ได้ให้ความหมายของการวัดผลไว้ว่า การวัดผล หมายถึง การวัดคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นการวัดในด้านปริมาณหรือคุณภาพก็ได้ การวัดใน ด้านปริมาณ ได้แก่ การวัดความยาว ความกว้าง ความสูง น้ำหนัก ปริมาตร ความถี่ ความเร็ว เป็นต้น ส่วนในด้านคุณภาพ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระดับเชาว์ปัญญา พฤติกรรม เจตคติ ฯลฯ การประเมินผล หมายถึง กระบวนการในการนำความรู้ การรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็นเพื่อ ประโยชน์ในการประเมินค่าและตัดสินใจ

วิราพร พงศ์อาจารย์ (2542, หน้า 7) กล่าวถึงความหมายของการวัดผลและประเมินผลไว้ ว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการที่มุ่งค้นหาระดับที่แสดงถึงปริมาณของคุณลักษณะหนึ่งในตัว บุคคลหรือสิ่งของหรือเหตุการณ์ ส่วนการประเมินผล เป็นการพิจารณาถึงความเห็น ตัดสินหรือ สรุปเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งที่วัดได้ โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานหรือเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 10-12) ได้ให้ความหมายของการวัดผลและ ประเมินผลไว้ดังนี้ การวัดผล เป็นการวัดคุณลักษณะ เช่น ความสูง ความยาว การเรียนรู้ เชาว์ปัญญา เป็นต้น ไม่ใช่การวัดคน สัตว์ สิ่งของแต่อย่างเดียว ดังนั้นการวัดผลแต่ละครั้งจึงขึ้นอยู่กับ จุดมุ่งหมายว่าจะวัดคุณลักษณะใด จากสิ่งใด ใช้เครื่องมืออะไร หน่วยเป็นอะไร ส่วนการ ประเมินผล เป็นกระบวนการพิจารณาตัดสินด้วยคุณธรรมแล้วลงสรุป บางกรณีไม่ต้องใช้ตัวเลข จากการวัด เพียงแต่ใช้การหาข้อมูลจากด้านอื่นมาประกอบการพิจารณาตัดสิน

สมบุรณ์ ดันยะ (2545, หน้า 10-11) ได้ให้ความหมายของการวัดผลการศึกษาไว้ว่า กระบวนการในการกำหนดหรือหาจำนวน ปริมาณ อันดับ หรือรายละเอียดของคุณลักษณะหรือ พฤติกรรม ความสามารถของบุคคล โดยใช้เครื่องมือเป็นหลักในการวัดกระบวนการดังกล่าว จะทำ ให้ได้ตัวเลขหรือข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ ที่ใช้แทนจำนวนและลักษณะที่เกิดขึ้น

สมนึก ภัททิยธนี (2546, หน้า 70) ได้สรุปความหมายของการวัดผลไว้ว่า การวัดผลเป็นกระบวนการที่ตรวจสอบคุณภาพการเรียนการสอนว่าช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือไม่

นอล (Noll, 1965, pp. 13-14) ได้อธิบายความหมายของการวัดผลสรุปได้ว่า การวัดผลเป็นวิธีการที่จะทำให้ทราบปริมาณซึ่งมิได้หมายถึงการใช้ข้อสอบเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการใช้สเกลหรือมาตราส่วนประมาณค่า แบบตรวจสอบรายการ หรือแบบสอบถาม

จากความหมายที่นักการศึกษาได้กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า การวัดผล คือกระบวนการที่ได้มาซึ่งตัวเลข จำนวนหรือปริมาณใดปริมาณหนึ่ง โดยอาศัยเครื่องมือหรือวิธีการต่าง ๆ เช่น การสังเกต การตรวจผลงาน การสอบถามหรือการสัมภาษณ์และการใช้แบบทดสอบ ส่วนการประเมินผลนั้นเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายหลังการวัดผล โดยการนำเอาผลของการวัดมาพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วตัดสินออกมาว่า สูงต่ำกว่าเกณฑ์ หรือ เก่ง ปานกลาง อ่อน เป็นต้น

จุดมุ่งหมายของการวัดผลและประเมินผล

วาสนา ณ นคร (2533, หน้า 62-63) ได้นำเอาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการนำระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ฉบับประกาศใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2524 ไปปฏิบัติ พบว่าผู้ใช้หรือครูต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ หลายด้าน เช่น ด้านการสร้างข้อสอบ ด้านการวิเคราะห์ข้อสอบ ด้านการจัดเอกสารและคู่มือเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลและด้านการทำความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการวัดผลและประเมินผล

ศูนย์ สหะคะเชนทร์ (2534, หน้า 16-17) กล่าวว่าครูมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการวัดผลการศึกษาเนื่องจาก

1. ครูเป็นตัวประสานระหว่างนักเรียนกับระบบการศึกษา ครูจึงต้องเข้าใจถึงวิธีการวัดผลเพื่อที่จะสามารถประเมินผลการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ครูจะต้องเป็นผู้ดำเนินการการวัดผลด้วยตัวเองจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับการวัดผล
3. คะแนนจากการวัดผลทางการศึกษา จะสามารถนำมาใช้ประเมินประสิทธิภาพในการสอนของครูได้

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 25) ได้สรุปไว้ว่า การวัดผลและประเมินผลจะต้องใช้ให้ถูกจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ในการประเมินผลขั้นสุดท้าย จะได้ใช้ในการแก้ปัญหาการเรียนการสอน การบริหาร การแนะแนว และการศึกษาวิจัย อันจะทำให้กิจกรรมทางการศึกษาพัฒนาไปในทางที่ถูกที่ควร

สมบุรณ์ ดันยะ (2545, หน้า 18) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการประเมินไว้ 3 ประการดังนี้

1. การประเมินเพื่อวินิจฉัย เป็นการประเมินเพื่อค้นหาส่วนที่บกพร่องหรือเป็นปัญหา เป็นการตรวจสอบความพร้อม ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงาน
2. การประเมินเพื่อปรับปรุง เป็นการประเมินระหว่างดำเนินการโดยพิจารณาว่า จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ตรงกับความต้องการ ประโยชน์และเป็นที่ยอมรับหรือไม่
3. การประเมินเพื่อตัดสินเพื่อลงสรุป เพื่อพิจารณาว่า การดำเนินงานนั้นมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล หรือไม่

สมนึก ภัททิยธนี (2546, หน้า 8-9) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการวัดผลการศึกษา มีดังนี้

1. วัดผลเพื่อค้นหาและพัฒนาสมรรถภาพของผู้เรียน เพื่อค้นหาผู้เรียนบกพร่องหรือไม่เข้าใจในเรื่องใด อย่างไร
2. วัดผลเพื่อวินิจฉัย เพื่อค้นหาจุดบกพร่องของผู้เรียนที่มีปัญหาว่า ยังไม่เกิดการเรียนรู้ ตรงจุดใด เพื่อหาทางช่วยเหลือ
3. วัดผลเพื่อจัดอันดับหรือจัดตำแหน่ง เพื่อจัดอันดับความสามารถของผู้เรียนในกลุ่มเดียวกันว่าใครเก่งกว่า
4. วัดผลเพื่อเปรียบเทียบหรือเพื่อทราบพัฒนาการของผู้เรียน
5. วัดผลเพื่อพยากรณ์ เพื่อนำผลที่ได้ไปคาดคะเนหรือทำนายเหตุการณ์ในอนาคต
6. วัดผลเพื่อประเมิน เพื่อนำผลที่ได้มาตัดสิน หรือสรุปคุณภาพของการจัดการศึกษาว่ามี ประสิทธิภาพสูงหรือต่ำ

จากเหตุผลดังกล่าว ครูควรจะมีบทบาทในเรื่องการวัดผล ประเมินผล โดยพยายามศึกษา ให้เข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้องและเกิดประสิทธิภาพ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการวัดผลและ ประเมินผลไม่ได้เน้นที่การสอบเป็นสำคัญแต่เป็นกระบวนการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้รู้ถึง ความสามารถของตนเอง ซึ่งจะช่วยให้กิจกรรมทางการศึกษาพัฒนาไปในทางที่ถูกที่ควร

ขั้นตอนและวิธีการในการวัดผลและประเมินผล วิชัย แหวนเพชร (2530, หน้า 333-334) ได้เสนอวิธีการในการประเมินผลการเรียนดังนี้คือ

1. ครูสังเกตนักเรียนในการทำกิจกรรมหรือแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ จากนั้น ครูหรือผู้ ประเมินบันทึกข้อมูลไว้
2. ใช้ระเบียบสะสม เป็นแผ่นกระดาษที่ตีช่องไว้ ส่วนใหญ่จะเป็นช่องเกี่ยวกับ พฤติกรรมที่มองเห็น หรือเป็นช่องที่ให้ครูเป็นผู้ตีความจากการเห็นนั้น ๆ
3. วิธีการตรวจสอบกระบวนการทำงาน และผลงานที่ทำว่าถูกต้องเป็นไปตาม วัตถุประสงค์และรูปแบบรายการ

4. วิธีการทำข้อทดสอบ (Paper Test) ซึ่งข้อทดสอบนี้มีจุดประสงค์เพื่อต้องการวัดถึง วัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น ความพร้อม วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วัดความถนัดทางการเรียน วัดเชาว์ และบุคลิก ลักษณะของข้อทดสอบ แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 ข้อสอบที่ครูทำขึ้นแต่ละครั้ง (Teacher-Made Test)

4.2 ข้อสอบมาตรฐาน (Standardized Test)

กาญจนา เกียรติประวัติ (ม.ป.ป., หน้า 166-169) สรุปเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล ว่า การวัด (Measurement) คือ การกำหนดหน่วยให้แก่ปริมาณที่มีอยู่โดยใช้เครื่องมือวัดทางการศึกษาที่ใช้กันอยู่อาจเป็นการสังเกตของครู ตารางตรวจสอบพฤติกรรม หรือข้อสอบการ ประเมินผล (Evaluation) คือ การนำผลที่วัดได้มาหาคุณค่า การประเมินควรจะรวมถึงการวิเคราะห์ จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ การประเมินผลจำแนกตามจุดประสงค์ การประเมินแบ่งได้ 4 ชนิด คือ

1. การประเมินผลก่อนการเรียน เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียนที่จำเป็นใน การเรียนต่อไป
2. การประเมินผลเพื่อปรับปรุงผลการเรียน กระทำในระหว่างที่มีการเรียนการสอนอยู่ เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน
3. การประเมินเพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่อง การประเมินผลชนิดนี้สัมพันธ์กับชนิดที่ 2 โดย การหาข้อบกพร่องก่อนทำการแก้ไข
4. การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการสอนใน แต่ละระยะ เช่น ตอนสิ้นเทอม และสิ้นปี

วิราพร พงศ์อาจารย์ (2542, หน้า 23) สรุปขั้นตอนการวัดผลและประเมินผลไว้ว่า การ จัดการเรียนการสอนดีหรือไม่ดีเพียงใด ควรกระทำเป็น 3 ขั้นตอน คือ ประเมินก่อนเรียน ระหว่าง เรียน และประเมินผลรวมเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนเพื่อทราบผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

สมนึก ภัททิยธนี (2546, หน้า 7) ได้สรุปขั้นตอนการวัดผลและประเมินผลไว้ดังนี้

1. การวัดผลก่อนการเรียนการสอน เพื่อประเมินว่าผู้เรียนแต่ละคนมีพฤติกรรมพื้นฐาน อยู่ในระดับใด
2. การวัดผลระหว่างเรียนหรือการวัดผลย่อย เพื่อให้ผู้สอนได้ทราบว่าควรซ่อมเสริม ผู้เรียนคนใดเรื่องใดบ้าง
3. การวัดผลภายหลังสิ้นสุดการเรียนการสอนหรือการวัดผลรวม เพื่อประเมินผลการ เรียนโดยสรุปรวมทั้งหมด

สรุปได้ว่า ขั้นตอนในการวัดผลและประเมินผลเป็นการวัดผลตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งเป็นการประเมินผลผู้เรียนก่อนเรียน ระหว่างเรียน การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่องและนำไปปรับปรุงผลการเรียนและพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคน

ประโยชน์ของการวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอน เป็เรื่อง กิจรัตน์ (2532, หน้า 114-116) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวัดผล และประเมินผลไว้ดังนี้

1. ผู้สอนจะรู้ว่าการสอนบรรลุเป้าหมายหรือไม่เพียงใด รู้ถึงความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน และสามารถนำผลจากการวัดประเมินผลมาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้

2. ผู้เรียนจะรู้ได้ว่าตนมีจุดเด่นและข้อบกพร่องอย่างไร ควรปรับปรุงตัวทางด้านใด

3. ผู้บริหารจะได้ข้อมูลเพื่อตรวจสอบคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียนและนำมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร และการจัดการศึกษาภายในโรงเรียน

วิราพร พงศ์อาจารย์ (2542, หน้า 23) ได้สรุปประโยชน์ของการวัดผลและประเมินผลการศึกษาไว้ว่า การวัดผลและประเมินผลการศึกษา มีประโยชน์ทางการเรียนการสอน เช่น ใช้ในการจัดตำแหน่งผู้เรียน ใช้สำหรับแยกประเภท วินิจฉัยปรับปรุงการเรียนการสอน เปรียบเทียบความเจริญงอกงาม และเพิ่มแรงจูงใจ นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในการแนะแนว การบริหารและการวิจัยอีกด้วย

สมนึก ภัททิยธนี (2546, หน้า) ได้กล่าวถึงประโยชน์ในการวัดผลการศึกษาไว้ 4 ข้อดังนี้

1. ประโยชน์ต่อผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนทราบว่าตนเองมีความสามารถอยู่ในระดับใด เห็นความถนัดของตนเองและเกิดแรงจูงใจในการเรียน

2. ประโยชน์ต่อครูผู้สอน เป็นข้อมูลให้ครูได้เตรียมการสอน และรู้จักผู้เรียนมากขึ้น

3. ประโยชน์ต่อฝ่ายแนะแนว ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ แนะนำการเรียนและอาชีพได้ถูกต้อง

4. ประโยชน์ต่อฝ่ายบริหาร ในการวางแผนการเรียนการสอน การบริหารโรงเรียน และการจัดการศึกษา

การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนรู้ของนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นกระบวนการตรวจสอบว่า นักเรียนได้บรรลุจุดหมายปลายทางตามที่หลักสูตรต้องการหรือไม่เพียงใด ผลจากการวัดผลประเมินผลจะเป็นข้อมูลที่ช่วยให้ครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปพิจารณาหาวิธีแก้ไขข้อบกพร่อง และจุดอ่อนในด้านต่าง ๆ โดยหลักการเพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และตัดสินผลการเรียนแต่จุดมุ่งหมายอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ขึ้นอยู่กับผู้สอนจะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางใด ๆ ได้

ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

ในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนผู้ใหญ่ นั้น ผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนต้องเข้าใจถึงจิตวิทยาและลักษณะของกลุ่มผู้เรียน สำหรับนำไปใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนการสอน การจัดทำหลักสูตร วิธีการสอน การเตรียมอุปกรณ์ การวัดผลประเมินผล เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนผู้ใหญ่บรรลุเป้าหมายได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ไว้ดังนี้

สมหมาย แจ่มกระจ่าง (2548, หน้า 125) และ เชียรศรี วิวิธศิริ (2541, หน้า 108) ได้สรุปทฤษฎีจากนักจิตวิทยาที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนผู้ใหญ่ โดยจำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ทฤษฎีการเรียนรู้เน้นด้านพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) มีหลักการที่เชื่อว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นจากเหตุแห่งความเชื่อมโยงของสิ่งเร้าทำให้เกิดพฤติกรรมตอบสนอง นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้แก่ พาฟลอฟ (Pavlov) วัตสัน (Watson) ธอร์นไดค์ (Thorndike) และสกินเนอร์ (Skinner)

กลุ่มที่ 2 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือปัญญานิยม (Cognitivism) กลุ่มนี้จะเน้นกระบวนการคิด การรับรู้ของบุคคล การจัดระเบียบสิ่งที่เรียนรู้ ความรู้ความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีดัง เช่น โคห์เลอร์ (Kohler) เลวิน (Lewin) บรูเนอร์ (Bruner) และเพียเจต์ (Piaget)

กลุ่มที่ 3 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) ให้ความสำคัญกับผู้เรียนโดยคำนึงถึง ความรู้สึกศักดิ์ศรี ลักษณะทางสติปัญญาที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ความต้องการในการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนเอง และการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสำคัญ นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงในกลุ่มนี้ คือ มาสโลว์ (Maslow) และ โรเจอร์ (Rogers)

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้กับกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ใหญ่นั้นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะต้องเรียนรู้ ก็คือหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่งมีความแตกต่างจากการเรียนรู้ของเด็กในหลาย ๆ ด้าน โดยสามารถกล่าวถึงหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ได้ดังนี้ (สมบุญ ศาสดาชีวิน, 2526 หน้า 263; อุณา นพคุณ, 2527, หน้า 83-84; สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2533, หน้า 30-33; ชัยฤทธิ์ โพธิ์สุวรรณ, 2541, หน้า 8-9 อ้างถึงใน เสาวคนธ์ วงศ์สุขชัยนิมิต, 2546, หน้า 12-13)

1. ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่จะมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้ที่ตั้งเป้าหมายของการเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน รวมถึงวางแผนการเรียน ซึ่งเกิดจากความสนใจ ความต้องการของผู้ใหญ่ เป็นแรงจูงใจภายใน ทำให้ผู้เรียนผู้ใหญ่เกิดความพอใจในการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้ดี และมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เลือกได้ เป็นการตอบสนองความต้องการของผู้ใหญ่เอง เพราะมาเรียนด้วยความสมัครใจ

2. ผู้เรียนผู้ใหญ่แตกต่างจากเด็ก ผู้ใหญ่มีความแตกต่างระหว่างบุคคลสูงทำให้เกิดจุดเด่น จุดด้อยในแต่ละบุคคลได้ ต้องมีการช่วยให้เกิดความสำนึกในขั้นต้น เมื่อเกิดการหยุดนิ่งหรือ ท้อถอยในการเรียน ผู้สอนต้องทำความเข้าใจและสร้างกำลังใจ ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้แนะนำหรือ อำนวยความสะดวกในการเรียน สิ่งสำคัญคือนำประสบการณ์ของผู้ใหญ่มาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

3. กิจกรรมการเรียนของผู้ใหญ่จะเรียนรู้โดยการนำประสบการณ์ที่มีมาร่วมใช้ด้วย ดังนั้นการวางแผนการเรียนการสอนรวมทั้งเนื้อหา วิธีการสอนต้องคำนึงถึงประสบการณ์ร่วมของผู้เรียนผู้ใหญ่ด้วย โดยใช้ผู้เรียนผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และเมื่อได้รับความรู้ใหม่ที่สอดคล้อง กับความเชื่อเก่า ผู้ใหญ่จะสามารถรับรู้ได้อย่างเข้าใจและรวดเร็ว สิ่งที่สำคัญของการเรียนของผู้ใหญ่คือการนำไปใช้จริงได้ในทันที ซึ่งกิจกรรมการเรียนในที่นี้รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมและ บรรยากาศทางการเรียนให้เหมาะสมกับผู้เรียนผู้ใหญ่ด้วย

4. การเรียนรู้ในวัยผู้ใหญ่ นั้น ต้องคำนึงถึงภาวะความเป็นผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง วุฒิภาวะ ที่มีอิสระทั้งทางความคิด ร่างกาย และประสบการณ์ชีวิต การเปลี่ยนบทบาททางสังคม ซึ่ง รวมไปถึงการเห็นความสำคัญของเวลาเพราะในวัยผู้ใหญ่มีภาระความรับผิดชอบตามบทบาท เวลา จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ใหญ่ และช่วงวัยของผู้ใหญ่มีความแตกต่างกัน ผู้ใหญ่วัยต้น วัยกลางคน และผู้ใหญ่วัยชรา ต้องคำนึงถึงสภาพร่างกายและจัดกิจกรรมที่เหมาะสม

5. การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนผู้ใหญ่ นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับวุฒิบัตร หรือผลการ เรียนเหมือนในโรงเรียน แต่มุ่งผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้ และการนำผลไปใช้ได้ทันที ผู้เรียนผู้ใหญ่ สามารถที่จะประเมินผลการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยมีแรงจูงใจและมุ่งผลที่แตกต่างกัน แบ่งได้ ดังนี้

5.1 ประเภทที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะในการเรียน ส่วนใหญ่เป็นแรงจูงใจด้านอาชีพ เช่น ต้องการวุฒิบัตร ใบขับขี่ นำไปเพื่อเพิ่มศักยภาพหรือความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การประกอบ อาชีพ

5.2 ประเภทที่มุ่งพัฒนาตนเอง มีแรงจูงใจด้านสังคม หรือแรงจูงใจด้านอื่น ๆ สนใจ อยากเรียนรู้ มีความสุข ความพอใจ ความตื่นตัวจากการที่ได้รู้ได้เข้าใจ ได้ค้นพบสิ่งใหม่ ได้ขบคิด ปัญหา ได้สังคมและเพื่อนเป็นกิจกรรมความรู้เฉพาะด้าน เช่น งานประดิษฐ์ กิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อ งานอดิเรก และเรียนรู้วิทยาการใหม่ ๆ เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต กลุ่มนี้จะมุ่งผลตามที่ ตั้งใจไว้เท่านั้น

ทฤษฎีการสอนผู้ใหญ่

สมหมาย แจ่มกระจ่าง (2548, หน้า 126-129) กล่าวว่า คำว่า แอนดราโกจี (Andragogy) เป็นคำที่ โนวส์นำมาใช้ในทฤษฎีการสอนผู้ใหญ่ โดยได้ให้ความหมายว่า ศาสตร์และศิลป์ในการสอนผู้ใหญ่ (The Art and Science of Teaching Adult) มีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า เพดาโกจี (Pedagogy) หมายถึงศาสตร์และศิลป์ในการสอนเด็ก (The Art and Science of Teaching Children) ตรงที่การสอนผู้ใหญ่ คือการสอนโดยการแนะนำ (Advise) ให้ผู้ใหญ่รู้จักที่จะเรียนรู้ และช่วยตัวเองให้มากที่สุด ครูเป็นผู้แนะนำและผู้ช่วยเหลือชี้ทางให้ความสะดวกในการเรียนให้มีความเหมาะสมและเกิดประโยชน์ให้มากที่สุด

ทฤษฎีการสอนผู้ใหญ่ของโนวส์ (Khowles, 1980) ได้รับการยอมรับกันทั่วไปว่าแตกต่างจากการสอนเด็ก มีประเด็นใหญ่ที่ โนวส์ เสนอเป็นข้อแนะนำเบื้องต้นสำหรับการสอนผู้ใหญ่ ไว้ 4 ประเด็นดังนี้

1. **มโนภาพผู้เรียนและมโนภาพของผู้สอน (Self Concepts of Learner and Teacher Concepts)** มีความเชื่อว่ามีมโนภาพแห่งตนในวัยเด็กที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น จะเกิดความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ การเป็นผู้ใหญ่ขึ้นจะสะสมข้อมูลและประสบการณ์มากขึ้น และเป็นแรงจูงใจให้ผู้ใหญ่สามารถเป็นผู้ตัดสินใจได้เอง พึ่งตนเองได้มากขึ้นเป็นลำดับ

บุคคลที่ประสบความสำเร็จด้านมโนภาพแห่งตน มีความเป็นตัวของตัวเองเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ในการเป็นผู้ใหญ่บทบาทต่าง ๆ เช่น การงาน การเป็นสามีภรรยา การเป็นผู้ปกครอง การเป็นพลเมืองที่ดีเพิ่มขึ้นเรื่อย ผู้ใหญ่หาจุดยืนและสถานะของตนด้วยตัวของเขาเอง มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถตัดสินใจและเผชิญต่อความเจริญของชีวิต

ผู้สอนผู้ใหญ่มักจะพบปัญหาที่ผู้ใหญ่มีมโนภาพจากประสบการณ์เดิมในเรื่องของการเรียนรู้ จากเมื่ออดีตที่เป็นเด็ก และติดกับระบบการเรียนแบบเด็ก ผู้สอนจะต้องพยายามปรับการเรียนการสอน และปรับความคิดของผู้ใหญ่ถึงการเรียนรู้แบบใหม่ นอกจากนี้สิ่งที่ผู้ใหญ่จะมีความคิดว่าตนเองไม่สามารถเรียนได้อีก เพราะอายุมากแล้วหรือเกลียดชั้นเรียน เป็นต้น สิ่งนี้มักการศึกษาผู้ใหญ่ต้องคำนึงถึงให้มาก ยิ่งหากผู้ใหญ่ไม่ได้รับการยอมรับจากครูผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้น ก็จะประสบความสำเร็จในการเรียนได้ยาก

การส่งเสริมการเรียนการสอน

1. **การสร้างบรรยากาศในการเรียน (Learning Climate)** การสร้างบรรยากาศในการเรียนสามารถทำได้หลายทาง ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อม และควรทำได้หลายทางในเวลาเดียวกัน เช่น การจัดห้องเรียน เครื่องมือเครื่องใช้ โต๊ะเก้าอี้ ควรเป็นสัดส่วนสำหรับผู้ใหญ่เหมาะสมกับผู้ใหญ่ทั้งขนาดและความสมฐานะ มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่อสภาพร่างกาย คือ แสงสว่างที่

เพียงพอ ความมองเห็นสื่อได้ดี สะดวกในการอ่าน เขียน และเรียนรู้ นอกจากนี้บรรยากาศรวม ๆ เช่น ผู้สอนให้ความเป็นกันเอง ความไว้วางใจ ความจริงใจต่อผู้เรียน ยังเป็นบรรยากาศที่สำคัญอีกด้วย การสร้างบรรยากาศเพียงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเท่านั้นไม่เพียงพอบรรยากาศในการเรียนควรจัดขึ้นหลาย ๆ ด้านพร้อม ๆ กัน

2. การล่วงรู้ความต้องการของผู้เรียน (Diagnosis of Needs) ความต้องการในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ หากเกิดขึ้นเองตามความต้องการของผู้เรียน และเห็นว่าเป็นประโยชน์ เขาอยากที่จะเรียน เป็นแรงบันดาลใจให้เรียนได้ดีมากกว่าที่จะต้องถูกบังคับ โดยเฉพาะผู้ที่สอนผู้ใหญ่ควรเป็นผู้สอนที่ใจกว้าง เปิดกว้างให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในจุดมุ่งหมายของการเรียน และกระบวนการเรียน

3. การวางแผนการเรียน (The Planning Process) ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนด้วย ครูควรเป็นผู้แนะนำกระบวนการและวิธีการ ช่วยแยกแยะ พิจารณาความต้องการ แนะนำวิธีการต่าง ๆ ที่จะศึกษาและค้นคว้า ไม่ควรให้ผู้เรียนเป็นผู้รับอย่างเดียวแล้วผู้สอนก็สอนเหมือนเด็ก ในการสอนผู้ใหญ่ที่ผู้เรียนและผู้สอนควรได้รับผิชอบในกระบวนการเรียนการสอนร่วมกันโดยตลอด โดยเน้นที่การแก้ปัญหาร่วมกันมากกว่าที่จะเป็นผู้สอนเป็นศูนย์กลาง หรือยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

4. การจัดประสบการณ์เรียนรู้ (Conduction Learning Experiences) ในด้านมโนภาพของผู้เรียนผู้ใหญ่ นั้น ควรคำนึงเสมอว่าผู้สอนไม่ใช่ผู้ที่จะให้ทุกอย่างในการสอนเหมือนอย่างการสอนเด็ก แต่ในการสอนผู้ใหญ่ ผู้สอนควรเป็นผู้แนะนำชี้แนะการเรียน เป็นผู้ให้ข้อมูลที่ดี ไม่ใช่เป็นผู้สอนอย่างเดียว

5. การประเมินผลการเรียนการสอน (Evaluation of Learning) การประเมินผลโดยการตัดสินใจของผู้สอน ควรเป็นการเรียนการสอนเด็กมากกว่าที่จะใช้กับการเรียนผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่มีความคิดของตัวเอง เขาเรียนได้ดีหรือไม่ ประสบความสำเร็จในการเรียนเพียงใด การให้คะแนนหรือเกรด เพื่อให้รู้ว่าผ่านการทดสอบหรือไม่ เป็นเพียงการวัดในโรงเรียน ซึ่งการสอนผู้ใหญ่หากจะวัดผลสำเร็จครูควรเป็นผู้ช่วยให้ผู้เรียนรู้วิธีที่จะทดสอบว่าตนเองมีความก้าวหน้า ประสบความสำเร็จ และพึงพอใจเพียงไร เช่น ผู้เรียนมีความภูมิใจในผลงานของเขาเอง ที่มีการนำเสนอผลงานที่ได้เรียนรู้

2. บทบาทของประสบการณ์ (The Role of Experience)

ผู้ใหญ่แต่ละคนจะมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน และประสบการณ์จะถูกสะสมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดสู่วุฒิภาวะ ช่วงต่อ ๆ มาการสะสมประสบการณ์ของผู้ใหญ่ที่กว้างขวางมากขึ้น จะยังมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ ได้ดีขึ้น โดยเฉพาะการเรียนรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์เดิม และประสบการณ์ของแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน ซึ่งผิดกับเด็กที่ไม่มีประสบการณ์อะไร เพราะความรับผิดชอบและการสัมผัสชีวิตยังมีน้อย ในการสอนเด็กจึง

เปรียบเสมือนห้องว่างเปล่าพร้อมที่จะรับของใหม่ ๆ เข้าไปวางไว้ ความแตกต่างระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กซึ่งที่เด่นชัด คือ 1) ผู้ใหญ่จะรู้สึกอยากเรียนมากขึ้น หากสิ่งที่จะเรียนรู้ใหม่นั้นเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ที่เขามีอยู่แล้วบ้าง 2) สิ่งที่เรียนนั้นสามารถที่จะเกี่ยวข้องกับประสบการณ์เดิมได้ จะยังเรียนได้และถือว่ามีพื้นเดิมอยู่แล้วด้วย และ 3) ผู้ใหญ่มักจะกำหนดรูปแบบ และอุปนิสัยการเรียนของเขาเองมากกว่าที่จะยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ง่าย ๆ

การส่งเสริมการเรียนการสอน

เมื่อคำนึงถึงประสบการณ์ที่ผู้ใหญ่สะสมมาในชีวิต ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ผู้สอนผู้ใหญ่จึงควรปฏิบัติในการสอนผู้ใหญ่ เพื่อให้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดย

1. ให้ความสำคัญในการนำเอาประสบการณ์มาใช้ เพราะผู้ใหญ่มีประสบการณ์เดิมอยู่แล้ว หากทางทำให้เขานำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยหาวิธีการต่าง ๆ ให้เขามีความรู้สึกเป็นประโยชน์ เช่น การนำประสบการณ์เดิมมาพูดคุยสัมมนา การนำเสนอการสาธิต ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนผู้ใหญ่มีความกระตือรือร้นและเรียนรู้มากขึ้น
2. ให้ความสำคัญจากการนำประโยชน์จากการเรียนไปใช้ นักการศึกษาผู้ใหญ่ต้องเห็นความสำคัญในการประยุกต์เอาประสบการณ์ และเน้นเพื่อการศึกษาไปใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด
3. สนับสนุนการเรียนจากประสบการณ์ ให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ต่าง ๆ มาประกอบการเรียนและแลกเปลี่ยนกัน ผู้สอนต้องใจกว้างที่จะรับเอาความคิดเห็นต่าง ๆ ของผู้เรียนมาเป็นส่วนประกอบในการเรียนการสอนด้วย

3. ความพร้อมในการเรียน (Readiness to Learn)

ไม่มีใครปฏิเสธข้อตกลงเบื้องต้นที่ว่า ความพร้อมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ภาวะ และความพร้อมในการเรียนรู้ จะเป็นผลมาจากการพัฒนาทางชีววิทยา และเหตุที่ทำให้บุคคลเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ ก็เนื่องมาจากผลแห่งภาระหน้าที่ในชีวิต ความจำเป็นต่าง ๆ ที่เป็นภาระ ความรับผิดชอบเมื่อภาวะทางร่างกายและความต้องการในการเรียนรู้เกิดขึ้น หมายถึงผู้เรียนเกิดความพร้อมที่จะเรียนและต้องการนำไปใช้ได้ ซึ่งผิดกับเด็กที่เราสอนให้เขา เพราะว่าเด็กต้องเรียนรู้ในสิ่งนั้นสิ่งนี้ ฉะนั้นความพร้อมในเรียนของเด็ก และผู้ใหญ่มีความแตกต่างกัน ความพร้อมของเด็ก คือ ภาวะทางร่างกาย แต่ของผู้ใหญ่จะเกิดขึ้นเสมอจากแรงผลักดันของความต้องการ เช่น ถ้าอยากจะทำงานก็จะพยายามเรียนรู้ให้ได้งานนั้น เมื่อได้งานแล้วทำงานแล้ว เขาจะต้องเรียนรู้ต่อไปอีกว่า จะทำงานอย่างไรถึงจะมีความก้าวหน้า เมื่อได้รับความก้าวหน้าด้านหนึ่งก็จะพยายามเรียนรู้ทักษะเพิ่มขึ้นอีก เพื่อก้าวไปตามลำดับ

การสร้างความพร้อมของผู้ใหญ่ อาจมีการช่วยเหลือได้โดยการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ผู้ใหญ่เห็นทางแห่งความสำเร็จได้ เช่น สร้างเงื่อนไขหลักสูตรการเรียนเพิ่มทักษะระดับต่าง ๆ ของ

งาน เมื่อผ่านการเรียนรู้ในระดับหนึ่งก็อาจได้รางวัลทางการเงิน เช่น เลื่อนขั้นเงินเดือน หรือเลื่อนตำแหน่ง

การส่งเสริมการเรียนรู้การสอน

1. การจัดเวลาในการเรียนการสอน ควรให้เรื่องที่จะเรียนรู้มีความเหมาะสมกับช่วงเวลาและความต้องการ เช่น เมื่อผู้ใหญ่ได้เข้าทำงานใหม่ สิ่งที่จะจัดให้เขาได้เรียนรู้ คือ ให้อยู่เกี่ยวกับพื้นฐานการอยู่ร่วมกันในที่ทำงาน พื้นฐานลักษณะงาน เช่น การแต่งตัว การพับกระดาษอาหาร การเดินทาง สังคมใหม่ที่ใหม่เป็นอย่างไร ไม่ใช่ไปให้ความรู้ทางด้านประวัติ ปรัชญา ของที่ทำงานใหม่นั้นก่อน

2. กลุ่มผู้เรียน ควรเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาความพร้อม ควรมีเทคนิคในการจัดและการสอน โดยดูความพร้อมและความต้องการของผู้เรียนที่แท้จริงและความแตกต่างกัน ถ้าสามารถจัดกลุ่มได้ การเรียนการสอนจะเป็นรูปแบบเดียวกัน หากกลุ่มผู้เรียนมีความแตกต่างกันก็อาจจะใช้เทคนิคโดยการแบ่งกลุ่มย่อยได้

4. การสร้างความเหมาะสมในการเรียน (Orientation to Learning)

ลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่กับเด็กมีความแตกต่างกัน สำหรับผู้ใหญ่แล้วปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ เนื่องจากต้องการให้นำไปใช้ได้ทันที สามารถประยุกต์การเรียนรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหา และใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตของคนทุกระดับ ซึ่งแตกต่างจากการเรียนการสอนเด็ก ที่มุ่งให้เขาสะสมความรู้ และประสบการณ์ไว้เพื่อไปประกอบการเรียนรู้ในระดับต่อไป เช่น เรียนในระดับประถมศึกษาเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อไป

การส่งเสริมการเรียนรู้การสอน

1. การสร้างความเหมาะสมของผู้สอน เป็นที่ทราบแล้วว่าผู้ใหญ่มีความแตกต่างจากเด็กและผู้ใหญ่แต่ละคนก็มีความแตกต่างกันเองด้วย นักการศึกษาผู้ใหญ่ต้องเห็นความสำคัญในส่วนนี้และปรับเปลี่ยนการเรียนการสอน และความเข้าใจให้เหมาะสมในการจัดการเรียนให้ด้วย

2. การจัดหลักสูตรควรให้เหมาะสมกับเนื้อหา เวลา และส่วนประกอบอื่น ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความคิด ประสบการณ์และความพร้อมของผู้ใหญ่ พยายามจัดให้ผู้ใหญ่ได้เรียนรู้การแก้ปัญหาได้ หาเทคนิคและวิธีสอนที่เหมาะสม ทำให้ผู้เรียนรู้สึกสบายใจที่จะเรียน มีความแตกต่างจากเด็กที่การเรียนเหมือนการถูกบังคับ

3. ปรับการเรียนการสอนให้เข้ากับประสบการณ์ที่เขาได้อยู่แล้ว และเน้นที่การปฏิบัติ เพื่อให้ได้ความรู้ และทักษะมากกว่าที่จะสอนกันเป็นวิชาการ

ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอนผู้ใหญ่

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้มีความรู้ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ธรรมชาติของการเรียนรู้ กระบวนการทางสภาพจิตใจ การเปลี่ยนแปลงอายุและทางสติปัญญา ตลอดจนระบบของความรู้ความเข้าใจนั้น ล้วนแล้วเพื่อค้นหาทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัด กิจกรรม และการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้ใหญ่ อีกทั้งเพื่อให้ผู้บริหาร ครูผู้สอนในวง การศึกษา และองค์กรทั่วไปได้เข้าใจ เพื่อตระหนักและเป็นส่วนประกอบในการบริหารจัดการ การศึกษาให้มีคุณค่าต่อไป คาเคนวอลด์ และเมอร์เรียม (Darkenvald & Merriam, 1992 อ้างถึงใน สมหมาย แจ่มกระจ่าง, 2548, หน้า 132-133) ได้สรุปข้อเสนอแนะจากการค้นพบการวิจัยทาง กระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ไว้ว่า

1. ความพร้อมของผู้เรียน การเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้นขึ้นอยู่กับความรู้และประสบการณ์ที่ บุคคลผู้นั้นได้สะสมมาก่อนด้วย ยิ่งได้สะสมความรู้เดิมไว้มากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ใน สิ่งใหม่ ๆ ได้ดีมากขึ้น
2. ความต้องการและแรงจูงใจ ที่เกิดจากผู้เรียนเองนั้นช่วยเสริมให้การเรียนรู้มีความ มั่นคงและมีคุณภาพ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตรงตามความต้องการของผู้เรียน จึงเป็น แรงเสริม ให้การเรียนรู้มีค่าและความสำคัญมากขึ้น
3. การให้รางวัล เป็นแรงเสริมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มากกว่าที่จะได้รับการติเตียนหรือทำ โทษ บางทีผู้ใหญ่ก็ไม่มี ความมั่นใจในการเรียนรู้มากนัก เนื่องจากอาจมีความฝืดใจที่ไม่ชอบเรียนมา ตั้งแต่อายุน้อยด้วย
4. รายละเอียดและข้อมูล ควรได้แจ้งให้ผู้เรียนทราบวิธีการเรียน สาระ หลักสูตร วัตถุประสงค์ และกิจกรรมในการเรียนรู้ ก็ควรจัดจากระดับที่ง่ายไปหายากตามลำดับ หรือให้ กิจกรรมนั้นประสานสัมพันธ์กับความรู้ และประสบการณ์เดิมให้มากไว้ก่อน
5. ส่งเสริมการพัฒนาด้านทักษะ ควรมีการส่งเสริมให้เกิดทักษะ โดยให้ผู้เรียนกระทำ ซ้ำ ๆ จะทำให้เกิดความชำนาญ โดยเฉพาะกับผู้ใหญ่ที่มีความถดถอยทางสภาพร่างกาย เช่น ได้ตอบ ซ้ำ เมื่อมีการฝึกจะทำให้พัฒนาทักษะไปใช้ในทางที่ดีขึ้น
6. กิจกรรมและสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ผู้เรียนจะเรียนได้ดีและจดจำไปอีกนาน หากได้เรียนในสิ่งที่เขาเห็นว่า มีประโยชน์สำหรับเขา มากกว่าที่จะเรียนในสิ่งที่เห็นว่าอีกนานจึงจะ นำไปใช้ และเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ตนรู้และสนใจมาก่อน ผู้เรียนจะมีความพอใจ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัย สูงอายุ
7. กิจกรรมที่ให้ความกระตือรือร้น ที่ผู้เรียนจะเข้าร่วมได้นั้นจะมีผลทางการเรียน มากกว่ากิจกรรมที่ผู้เรียนเข้าร่วมทางอ้อม หรือกิจกรรมที่ไม่กระตุ้น

8. สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมทั้งหลาย เช่น สถานที่ ที่นั่ง (คับแคบ) เสียงดัง แสงไฟ (การมองเห็น) อุณหภูมิ (ความร้อน ความหนาว) เป็นสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ตลอดจนความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ความเครียด ความกดดัน ความยากจน การมีหนี้สินและความไม่สบายใจใด ๆ ถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมทางด้านความคิด จิตใจที่บั่นทอนประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้ลดลง

คุณสมบัติของผู้สอนผู้ใหญ่

ผู้สอนผู้ใหญ่ และนักการศึกษาในระบบ มีความสำคัญในงานการศึกษานอกระบบมาก เป็นตัวจักรสำคัญที่จะพาให้การศึกษา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในประเทศประสบความสำเร็จ แม้ว่าได้รู้ถึงธรรมชาติต่าง ๆ ของผู้ใหญ่ จิตวิทยาในการเรียนรู้ จิตวิทยาพัฒนาการ หากผู้ปฏิบัติไม่นำสิ่งเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ ก็เป็นการสูญเปล่าที่จะศึกษาเรื่องเหล่านั้น ปีเตอร์ จาวิส (Javis, 1991) กล่าวว่า คนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ ของผู้ใหญ่ จำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนอยู่เสมอ และผู้สอนผู้ใหญ่ควร ได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ และเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มากกว่าเนื้อหาวิชาที่เรียนเสียอีก ดังนั้นสิ่งที่ผู้สอนผู้ใหญ่และนักการศึกษาในระบบจะขาดเสียมิได้ คือ ควรมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนต้องมีความสนใจ และมีทัศนคติที่ดีต่องานสอน เพราะการทำงานด้วยใจรัก และสนใจ จะไม่ทำให้รู้สึกทำงานหนัก และจะรู้สึกสนุกกับงานที่ทำด้วย เป็นผลดีกับผู้เรียนด้วย หากผู้สอนทำไปเพราะหน้าที่ และทำให้ผ่านไปวันหนึ่ง ๆ ก็จะทำให้ขาดการสร้างสรรค์ไป
2. ผู้สอนต้องมีความจริงใจต่อผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จริง ๆ การสร้างความจริงใจนี้ผู้เรียนสามารถเห็นได้ และเกิดความรู้สึกศรัทธา มีกำลังใจในการเรียนด้วย
3. เป็นผู้นำ และผู้แนะนำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจตนเอง รู้จักตนเองมากขึ้น เช่น ผู้เรียนที่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ เมื่อผู้สอนช่วยแนะนำ และมีเทคนิคในการสอนอย่างตั้งใจ จนเขาสามารถเรียนรู้และประสบผลสำเร็จ ผู้เรียนเองจะรู้สึกว่าคุณไม่ได้ขาดความสามารถ และไม่ได้ถูกทอดทิ้ง
4. ช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจและเห็นจริงว่า การศึกษาตลอดชีวิตมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตตลอดไป
5. ช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้และมีความหมายต่อชีวิตของผู้เรียน
6. สร้างศรัทธา ให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธาในตัวผู้สอน และเป็นตัวอย่างที่ดีด้านความประพฤติ ความรับผิดชอบหน้าที่ต่าง ๆ ตลอดจนบุคลิกภาพ และอุปนิสัยที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธา

7. มีความพร้อมทางด้านความรู้ ความสามารถ มีนักการศึกษาในระบบ และครูผู้สอนที่มีอายุน้อยกว่าผู้เรียนมาก ๆ เมื่อกลุ่มผู้เรียนที่มีอายุน้อยกว่าผู้สอนก็เริ่มมองดูว่าไม่มีความรู้จริง การมีความรู้จะทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจและศรัทธามากขึ้น

8. ให้เกียรติ และยอมรับผู้เรียน โดยให้ความเป็นกันเอง มีความเห็นอกเห็นใจ พร้อมทั้งจะเป็นทั้งผู้แนะนำ และเพื่อนที่ดี แต่ทั้งนี้ต้องมีขอบเขต และอยู่ในความเหมาะสม

9. มีความยืดหยุ่นต่อเวลา เนื้อหาสาระ วิธีการเรียน ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน เช่น กลุ่มผู้เรียนเป็นนักรูทกิจ ก็ควรกำหนดเวลาในการพบกันให้สอดคล้อง เช่น เรียนตอนค่ำมากกว่าที่จะเรียนตอนบ่าย แต่ไม่ได้หมายความว่าเรียนสัก 3 ชั่วโมงก็ยอลงเหลือ 1 ชั่วโมง อย่างนี้ถือว่าไม่เหมาะสมเป็นการยืดหยุ่นที่ผิด

10. มีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงทางสภาพร่างกาย และจิตใจของผู้เรียนวัยต่าง ๆ เช่น เข้าใจว่า อายุ 15 ปี มีประสบการณ์ขนาดไหน อายุ 35 ปี มีประสบการณ์อย่างไร ในเรื่องเดียวกันหรือสภาพร่างกายก็เช่นกัน การเคลื่อนไหวทักษะต่าง ๆ ควรดูความสามารถทางร่างกาย

11. มีใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดและประดิษฐ์ในสิ่งแปลกใหม่

12. เป็นนักพัฒนา มีความรู้และความพร้อมที่จะเป็นนักพัฒนาชุมชนด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นไป และเป้าหมายของการพัฒนาประเทศด้วย

13. ไม่เบียดเบียน และทำให้ผู้เรียนเดือดร้อนต่อเรื่องส่วนตัว และเรื่องความรับผิดชอบในสังคม เช่น ผู้สอนไม่ใช้ความเป็นครูเบียดบังเพื่อขายสินค้าที่ตนเป็นตัวแทน ไม่เบียดบังในการที่จะบีบบังคับทางด้านการเมือง หรือตำแหน่งต่าง ๆ ในชุมชน

14. มีศีลธรรม และจรรยาบรรณในความเป็นครู ในความเป็นคน และในความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

15. มีความหวังดีต่อชาติ บ้านเมือง และสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการทำความดี และเป็นตัวอย่างที่ดี

16. มีความกระตือรือร้น และนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ไม่รู้ดหน้าเกินไปสำหรับสภาวะที่สอน และไม่ล้าหลังโดยไม่สนใจอะไรใหม่เลย

คุณสมบัติต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ หากมองผิวเผินก็ดูเหมือนว่า การที่จะเป็นผู้สอนทางการศึกษานอกระบบ หรือผู้สอนผู้ใหญ่ นั้น ต้องมีคุณสมบัติมากเสียจนคนธรรมดาทำไม่ได้ แต่ถ้าได้พิจารณาทีละข้อแล้ว คุณสมบัติเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ทุกคนในโลกนี้ ในประเทศนี้ควรจะมียู่แล้วในตัว เพียงแต่เอาใจใส่ และเคร่งครัดให้มากขึ้นเท่านั้นเอง

ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้บุคคลไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษาผู้ใหญ่ได้

ในการจัดการศึกษาหรือให้ความรู้กับผู้ใหญ่นั้นมีข้อจำกัดและปัญหาในหลาย ๆ เรื่อง ซึ่ง นักการศึกษาผู้ใหญ่ควรที่จะทราบก่อนที่จะจัดการศึกษาหรือให้ความรู้ โดย เชียร์ศรี วิวิธสิริ (2541, หน้า 135) ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ผู้ใหญ่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษาผู้ใหญ่ได้ไว้ดังนี้

1. มีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ
2. ไม่มีเวลาว่างหรือมีเวลาไม่มากพอ
3. ต้องรับผิดชอบภาระทางครอบครัว เช่นเลี้ยงดูเด็กเล็ก
4. ต้องรับผิดชอบหนักในภาระหน้าที่การงาน
5. มีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย
6. มีความเชื่อ ความเข้าใจ ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่หรือคิดว่าตนเอง

แก่เกินไปที่จะเรียน

7. ไม่สะดวกเพราะมีปัญหาและข้อจำกัดเกี่ยวกับการเดินทางมาเรียน หรือร่วมกิจกรรม
8. ไม่ต้องการออกนอกบ้านในเวลาเย็นหรือเวลากลางคืน

ข้อควรคำนึงถึงในการสอนผู้ใหญ่

ในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้ใหญ่นั้นมักมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นหลายข้อด้วยกันที่ทำให้การจัดการศึกษาหรือให้ความรู้กับผู้ใหญ่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อให้ปัญหาเหล่านั้นลดลง โดย เทนแนน (Tennant, 1997, p. 9 อ้างถึงใน สมหมาย แจ่มกระจ่าง 2548, หน้า 135) กล่าวถึง การเรียนการสอนผู้ใหญ่ที่ผู้สอนต้องคำนึงข้อสรุปลักษณะของนักศึกษาผู้ใหญ่ 6 ประการคือ

1. ผู้ใหญ่ต้องการรู้เหตุผล ว่าทำไมเขาถึงต้องเรียน ก่อนที่เขาจะตัดสินใจเริ่มเรียน สิ่งใหม่ ๆ เหตุผลที่เหมาะสมและเป็นความจริงที่ทำให้จะต้องเรียน เช่น จะต้องเพิ่มทักษะกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ
2. ในทางจิตวิทยานั้น ผู้ใหญ่ต้องการได้รับการดูแลจากผู้ที่มีความสามารถในการชี้แนะให้เขาได้
3. ผู้ใหญ่ได้สั่งสมประสบการณ์ และประสบการณ์เหล่านั้นสามารถเป็นแหล่งทรัพยากรเรียนรู้ของเขาเองได้
4. ความพร้อมในการเรียนสำหรับเด็กนั้น เป็นเรื่องพัฒนาการทางด้านร่างกาย ส่วนความพร้อมของผู้ใหญ่นั้นขึ้นอยู่กับความต้องการทางด้านสังคม

5. การสร้างความพร้อมทางด้านการเรียนของเด็กนั้นมีเงื่อนไขมาจากการเน้นสาระวิชาเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสำหรับผู้ใหญ่นั้น ถือเอาปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้

6. นักศึกษาผู้ใหญ่ที่มีแรงบันดาลใจจากภายใน ในการเรียนมากกว่าผู้เรียนที่เป็นเด็ก จากที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาให้กับผู้ใหญ่ สิ่งที่สำคัญที่สุด ก็คือต้องเข้าใจในตัวของผู้เรียนผู้ใหญ่ให้มากที่สุด และเมื่อเข้าใจในตัวผู้ใหญ่แล้วถึงจะสามารถจัดทำหลักสูตร จัดการเรียนการสอน จัดหาสื่อการเรียนการสอน และวิธีการวัดผลประเมินผล เพื่อที่จะได้จัดการศึกษาให้กับผู้ใหญ่ได้ตรงกับความต้องการและบรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

สภาพทั่วไปของอำเภอแกลง

อำเภอแกลงเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดระยอง ในปัจจุบันถูกจัดให้เป็นอำเภอชั้น 1 มีความอุดมสมบูรณ์ทุกด้านการเศรษฐกิจ การค้าและการประกอบอาชีพมีความหลากหลายเพิ่มขึ้น จากอาชีพเกษตรกรรมที่เคยยึดถือกันมามากมายหลายรูปแบบ ทำให้เกิดการอพยพมาของคนต่างพื้นที่ ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของคนพื้นที่เหมือนกันเมืองอื่น ๆ ที่มีการพัฒนาเจริญรุ่งเรืองขึ้น

อย่างไรก็ตาม อำเภอแกลงก็ยังคงเป็นอำเภอที่ผู้คนมักเดินทางมาท่องเที่ยวไม่ขาดสาย เพราะนอกจากจะมีภูมิทัศน์ที่สวยงามแล้ว ยังเป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์และวรรณคดีซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดของสุนทรภู่ กวีเอก จึงทำให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป จนมีคำขวัญประจำอำเภอแกลงว่า แหม่มแม่พิมพ์สวดยหรู สุนทรภู่ครูกวี ประเพณีทอดผ้าป่ากลางน้ำ อุตสาหกรรมยางพารา กะปิ น้ำปลาขึ้นชื่อ เลื่องลือผลไม้

ความเป็นมาของอำเภอแกลง

อำเภอแกลง หรืออีกชื่อหนึ่งว่า “สามย่าน” เดิมมีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นจัตวาในสมัยของพระพุทธเจ้าหลวง (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช รัชกาลที่ 5) มีชื่อว่า “เมืองแกลง” ตั้งอยู่บริเวณแหลมเมือง ตำบลปากน้ำประแสอยู่ในการปกครองของมณฑลจันทบุรี ในประมาณปี พ.ศ. 2440 บริเวณดังกล่าวอยู่ติดกับชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกและเป็นหัวเมืองสำคัญจึงมีกองทหารเรือมาตั้งประจำการ ต่อมา เมื่อมีการย้ายกองทหารเรือออกไปประจำการยังที่อื่น ทางราชการจึงได้ย้ายตัวเมืองมาตั้งอยู่ที่บ้านโพธิ์ทอง ตำบลทางเกวียน อยู่ทางทิศเหนือของวัดโพธิ์ทองในปัจจุบัน ประมาณ พ.ศ. 2451 ซึ่งเป็นสมัยที่มีการปรับปรุงระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เมืองแกลงจึงถูกยุบลงมาเป็นอำเภอ เรียกชื่อว่าอำเภอ “แกลง” ขึ้นตรงกับจังหวัดระยอง มีหลวงแกลงแก้วกล้า (ศรี บุญศิริ) ดำรงตำแหน่งนายอำเภอคนแรก

จนกระทั่ง พ.ศ. 2453 พระกำแพงพลูดี (ขึ้น ศรีภูมิ) ซึ่งดำรงตำแหน่งนายอำเภอคนต่อมา ได้ย้ายสถานที่ตั้งอำเภอจากบ้านโพธิ์ทองซึ่งเป็นตำบลน้ำท่วมบ่อยครั้ง มาตั้งที่บ้าน “สามย่าน” การขยายตัวทางสังคมอย่างรวดเร็วเป็นเหตุให้ว่าการอำเภอแห่งเก่าไม่สามารถบริการประชาชนได้สะดวกเท่าที่ควร การตัดสินใจย้ายว่าการอำเภอจึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับปัจจุบันและอนาคต

ขนาดและที่ตั้ง

อำเภอแกลงตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกตอนล่างของจังหวัดระยอง อยู่ห่างจากจังหวัดระยองเป็นระยะทาง 47 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 741 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 13.5 ของเนื้อที่จังหวัด มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเขาชะเมา และอำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอแก่งหางแมว และอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี
 ทิศใต้ ติดต่อชายฝั่งทะเลอ่าวไทย
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดระยอง

ภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสลับที่ดอนเป็นลูกคลื่น ทิศเหนือของอำเภอยังมีสภาพป่าไม้ในเขตตำบลกระแสน ตำบลบ้านนา ตำบลทุ่งควายกินอยู่บ้าง อันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น คลองโพล้ แม่น้ำประแส ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวภูเขาบางส่วน พื้นที่บริเวณนี้จึงเป็นที่ราบเชิงเขาสลับกับที่ดอนลูกคลื่นทาง ทิศใต้เป็นที่ลาดต่ำลงสู่อ่าวไทย มีชายทะเลยาวแห่งติดอ่าวไทยยาวประมาณ 35 กิโลเมตร หรือร้อยละ 35 ของจังหวัดระยอง มีแม่น้ำ ลำคูล 1 สาย คือ แม่น้ำประแสร์ มีความยาวประมาณ 26 กิโลเมตร โดยมีต้นกำเนิดจากทิวเขาในจังหวัดจันทบุรี ไหลผ่านท้องที่ตำบลบ้านนา ตำบลทางเกวียน ตำบลทุ่งควายกิน และไหลลงสู่ทะเลที่ตำบลปากน้ำประแส สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นดินร่วนมีความอุดมสมบูรณ์และเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำสวนผลไม้ เช่น มังคุด ทุเรียน เงาะ และสวนยางพารา

อำเภอแกลงมีพื้นที่ทั้งหมด 788,463 ตารางกิโลเมตร หรือ 492,789 ไร่ เป็นพื้นที่ราบ 418,870 ไร่ ภูเขา 39,423 ไร่ และเป็นพื้นน้ำ 34,495 ไร่

ประชากร

ปัจจุบันอำเภอแกลงมีจำนวนประชากร วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 รวมทั้งสิ้น 128,171 คน แยกเป็นชาย 62,981 คน หญิง 65,190 คน ความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 163 คนต่อตารางกิโลเมตร

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอแกลง คือ ทรายแก้ว ที่ตำบลกร่ำและตำบลชากพง ใช้ทำแก้วและปู ทรัพยากรทางทะเล และทรัพยากรแร่หินที่ตำบลกองดินซึ่งใช้ในการก่อสร้างทาง เป็นแหล่งแร่หินที่สำคัญสำหรับพื้นที่จังหวัดระยอง จันทบุรีและตราด

สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่อาชีพการเกษตร คือ ทำสวนยางพารา สวนผลไม้ ปลูกมันสำปะหลัง และทำการประมง อุตสาหกรรมจะเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ได้แก่ การผลิตเครื่องใช้จากไม้ยางพารา เช่น โต๊ะ เก้าอี้ การผลิตแป้งมันสำปะหลัง การแปรรูปอาหารทะเล การทำกะปิ น้ำปลา และมีอาชีพเสริม ได้แก่ การทำเครื่องทอจักสาน ปลูกรอบสวนรม ขนมน้ำเงี้ยว

1. การเกษตรประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 ประกอบอาชีพทำการเกษตร แยกเป็นทำพืชสวน (ยางพาราและผลไม้ 8 : 2) พืชไร่ (มันสำปะหลังและอ้อย) และนาเป็นอัตราส่วนประมาณ 87 : 9 : 4 โดยมีพื้นที่เกษตรประมาณ 274,941 ไร่

ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรจำนวน 11 กลุ่ม กลุ่มผู้เกษตรกร 19 กลุ่ม กลุ่มแม่บ้าน 31 กลุ่ม

2. การประมง อำเภอแกลงมีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 35 กิโลเมตร ต่อจากชายฝั่งเขตอำเภอเมืองระยองไปจรดชายฝั่งของอำเภอนาขายอาม จังหวัดจันทบุรี ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณดังกล่าวมีอาชีพทำการประมง โดยเฉพาะบริเวณปากแม่น้ำ ตำบลปากน้ำประแส ตำบลกร่ำ ตำบลพังราดและตำบลชากพง เป็นแหล่งทำการประมงขนาดใหญ่ของอำเภอ มีเรือประมงรวมประมาณ 237 ลำ โดยทำการประมงในเขตทะเลอ่าวไทยและทะเลสาบถึงมหาสมุทรอินเดีย

สมาคมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับอาชีพประมง 3 สมาคม คือ สมาคมประมงปากน้ำประแส สมาคมประมงสุนทรภู่ และสมาคมประมงปากน้ำพังราด

นอกจากการทำประมงน้ำลึกแล้ว ยังมีการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เช่น การเพาะเลี้ยงปลา หอยและกุ้ง โดยเฉพาะกุ้งกุลาดำมีผู้ลงทุนเพาะเลี้ยงเป็นจำนวนมาก

3. การปศุสัตว์ อาชีพเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพที่ได้รับความนิยมมากพอสมควรและสามารถทำรายได้ให้แก่เกษตรกรไม่น้อยโดยเฉพาะในปัจจุบันผู้ทำการเลี้ยงสัตว์แยกได้ ดังนี้ โค 1,845 ตัว กระบือ 479 ตัว เป็ด 199,472 ตัว ไก่ 2,792,893 ตัว ห่าน 1,178 ตัว สุกร 16,382 ตัว แพะ 104 ตัว แกะ 31 ตัว

4. การอุตสาหกรรม อำเภอแกลงมีสถานประกอบการอุตสาหกรรมที่ขออนุญาตดำเนินการ ประเภทของอุตสาหกรรมได้แก่ โรงงานทำไม้แปรรูปจากไม้ยางพารา

โรงงานน้ำยางพารา โรงงานรมควันยางพารา โรงโม้หิน โรงงานอาหารทะเลแช่แข็ง เป็นต้น

การศึกษา

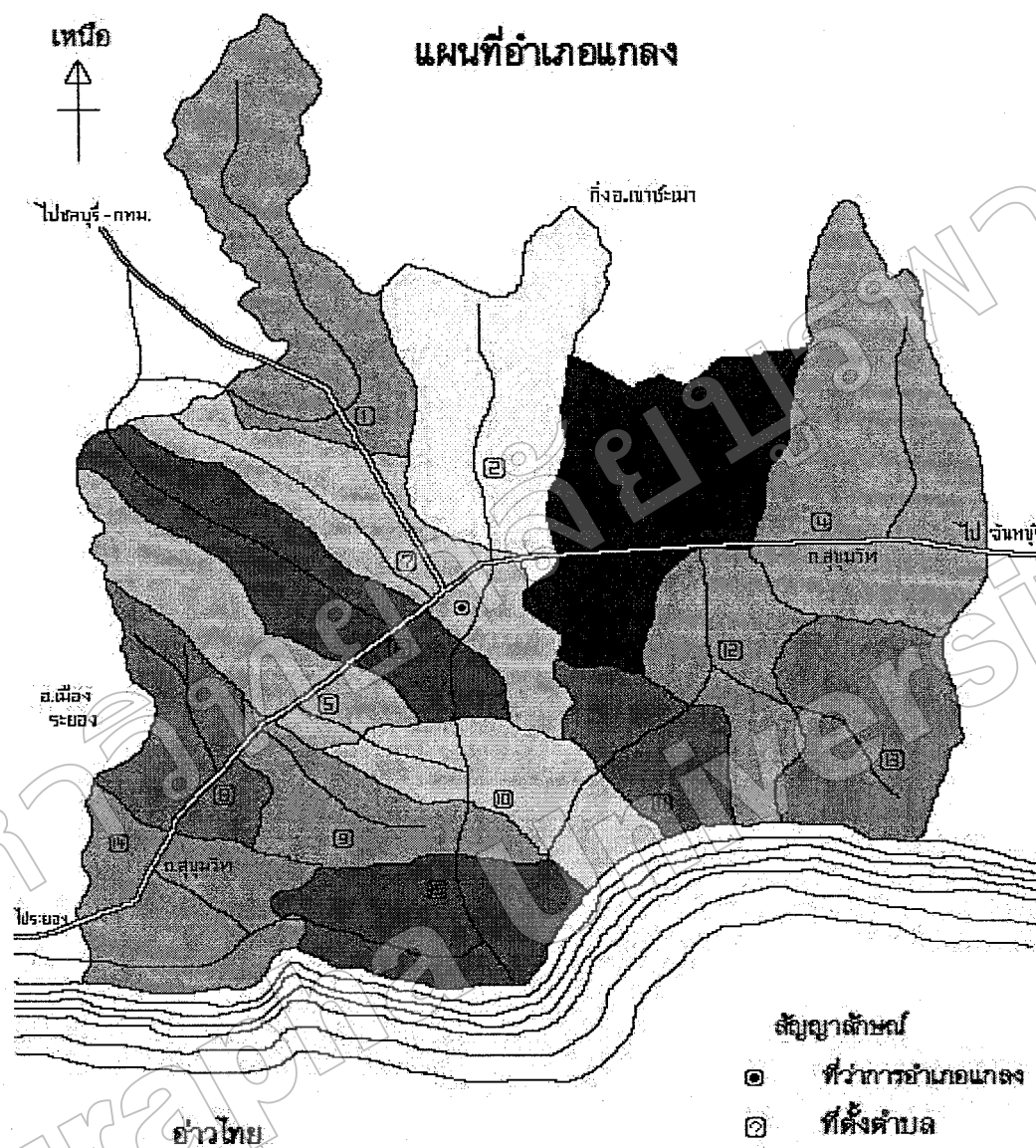
การศึกษาในปี 2548 มีจำนวนสถาบันการศึกษา จำนวน 102 แห่ง แบ่งเป็น

- สังกัดกรมสามัญศึกษา 5 แห่ง
- สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษา 63 แห่ง
- สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 6 แห่ง

จำนวนนักเรียน 25,213 คน

จำนวนห้อง 919 ห้อง

จำนวนครู 1,182 คน

1. ตำบลกระแสน 76 ตร.กม.	2. ตำบลบ้านนา 55 ตร.กม.
3. ตำบลทุ่งควายกิน 57 ตร.กม.	4. ตำบลทองดิน 90 ตร.กม.
5. ตำบลหัวข่าง 34 ตร.กม.	6. ตำบลวังหมี 56 ตร.กม.
7. ตำบลทางเกวียน 45 ตร.กม.	8. ตำบลสองฝั่ง 58 ตร.กม.
9. ตำบลเขาโดน 30 ตร.กม.	10. ตำบลเนินฆ้อ 38 ตร.กม.
11. ตำบลปากน้ำกระแจะ 13 ตร.กม.	12. ตำบลคลองปูน 76 ตร.กม.
13. ตำบลจันท 33 ตร.กม.	14. ตำบลเขาพัง 59 ตร.กม.
15. ตำบลกว่า 28 ตร.กม.	

ภาพที่ 4 แผนที่อำเภอแก่ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

จกกลณี อรุณไพโรจน์ (2527) ได้ทำวิจัย ปัญหาการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2544 กลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาชีพ สาขาพันธกรรมของโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ปัญหาในการใช้หลักสูตรทั้งผู้บริหารและครูในเรื่องการร่วมมือของผู้ปกครองในการติดตามผลการเรียนของนักเรียน ความช่วยเหลือของชุมชนเกี่ยวกับการสื่อสารการสอนจากกองพัฒนาหลักสูตร ความเพียงพอของหนังสือหลักสูตรมีปัญหาอยู่ในระดับมาก ครูที่มีวุฒิทางครูกับครูที่ไม่มีวุฒิทางครู มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านความเข้าใจหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านการแนะแนวผู้บริหาร และครูที่มีประสบการณ์การทำงานแตกต่างกัน มีความเห็นแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เกี่ยวกับปัญหาด้านเอกสารหลักสูตร ด้านตัวครูและด้านการจัดการเรียนการสอน

ไพรัช วรรณวงศ์ (2530) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินผลการดำเนินงานการใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 พุทธศักราช 2522 ในด้านของความเข้าใจหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้หรือการบริหารหลักสูตรพบว่า บุคลากรที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ทั้งผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ครูผู้สอนและผู้เรียน ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปสู่การสอนอย่างแท้จริง รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์และสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการใช้หลักสูตรยังไม่พอเพียง จึงเป็นผลให้การใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จไม่ได้ผลเท่าที่ควร

พาสนา ชลบุญพันธ์ (2531) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูในการใช้หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530 หมวดวิชาภาษาอังกฤษใน 5 ด้าน คือ จุดประสงค์หลักสูตร เนื้อหาวิชาในหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล การบริหารและการบริการหลักสูตร พบว่าครูผู้สอนหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน หมวดวิชาภาษาอังกฤษ มีความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ 5 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์การสอนภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 1-5 ปี , 6-10 ปี และ 11 ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อหลักสูตรในแต่ละด้าน และโดยรวมทั้ง 5 ด้านไม่แตกต่างกัน ปัญหาของครูในการใช้หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรดังกล่าวได้แก่ ครูสอนไม่ทันเวลาเพราะมีเวลาจำกัด ไม่แน่ใจว่าเนื้อหาวิชาที่สอนจะตรงกับข้อสอบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน นักเรียนมีความรู้พื้นฐานแตกต่างกัน ครูไม่เข้าใจวิธีการสอนผู้ใหญ่ และเนื้อหาวิชากว้างเกินไป

กรมวิชาการ (2534) ได้ศึกษาถึงปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ พบว่ามีปัญหาดังนี้

1. ครูผู้สอนยังไม่มี ความชำนาญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน
2. สื่อการศึกษามีปริมาณไม่เพียงพอ ผลัดไม่ทันกับกำหนดการใช้ ราคาสูงเกินกำลังซื้อของผู้เรียน รูปแบบเนื้อหา ยังไม่สอดคล้องกับหลักการ ขาดศูนย์กลางที่จะสนับสนุนสื่อให้ผู้เรียนที่ยากจนและขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการผลิตสื่อในระดับท้องถิ่น
3. ปัญหาในเรื่องการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนแบบอภิปราย การจัดการสาริตถทดลองและการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ

จาริพร รุ่งช่วง (2536) ได้ทำการวิเคราะห์บทบาทและรูปแบบการปฏิบัติงานของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญศึกษา วิธีเรียนทางไกล ใน 4 จังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออก พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานที่สำคัญ ได้แก่ ไม่มีเวลาทำการประชาสัมพันธ์ข่าวสารถึงข้า ไม่มีเวลาไปติดต่อกับศูนย์ บางวิชาไม่ถนัดแต่ต้องสอนทุกวิชา นักศึกษามีอายุจะวิตกกังวลเรื่องเรียน นักศึกษามีเวลาอ่านหนังสือน้อย สถานที่ปฏิบัติงานอยู่ไกลทำให้ส่งรายงานล่าช้าและไม่ค่อยได้รับข่าวสารจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และมีข้อเสนอแนะของครูได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนควรออกนิเทศบ่อย ๆ จัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นให้เพียงพอ การประสานงานระหว่างศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดควรมีมากขึ้น และการออกข้อสอบควรออกให้ตรงจุดประสงค์การเรียน

สมเสริฐ บุญเนา (2537) ได้ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนประเภททางไกล จังหวัดระยอง ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า

1. ปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนประเภททางไกล จังหวัดระยอง อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน อันดับหนึ่ง คือ ด้านศูนย์การเรียนและสื่อการเรียนของนักศึกษา อันดับสอง คือ ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียน อันดับสามคือ ด้านการขึ้นทะเบียนนักศึกษา
2. เปรียบเทียบปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนประเภททางไกล จังหวัดระยอง ตามความคิดเห็นของข้าราชการและครูประจำกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05และระดับ .01 ทุกด้าน
3. การแก้ปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนประเภททางไกล จังหวัดระยอง มีข้อเสนอแนะให้จัดสรรสรรพรด้านบุคคลวัสดุอุปกรณ์ให้มากขึ้น วางแผนการลงทะเบียนนักศึกษาให้ชัดเจนมากขึ้น วางแผนพบกลุ่ม และกิจกรรมพบกลุ่มให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จัด

ตำราเรียนทุกรายวิชาไว้ในศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้นักศึกษาเข้มเรียน กระตุ้นส่งเสริมให้ครูประจำกลุ่มมีความรับผิดชอบ จัดหาเครื่องมือที่ทันสมัยมาใช้ในการวัดผลประเมินผลการเรียน

วรทัต ลัยนันท์ (2537) ได้ศึกษาเรื่องกรณีศึกษาเพื่อส่งเสริมสมรรถภาพการจัดกิจกรรมพบกลุ่มนักศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นวิธีเรียนทางไกล จังหวัดสมุทรปราการ สรุปผลการศึกษาดังนี้

1. สภาพการจัดกิจกรรมการพบกลุ่ม นักศึกษาควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการพบกลุ่มสำหรับภาคเรียนนั้น ๆ ด้วย

2. การจัดบรรยากาศการพบกลุ่ม ครูและนักศึกษจะต้องมีสัมพันธภาพต่างกันมีความเข้าใจ ทศนคติที่ดีต่อกัน ครูมีความเอาใจใส่ในการจัดกิจกรรมการพบกลุ่มให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่นักศึกษาลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนนั้น

สุทัศน์ ธรรมคุณ (2538) ได้ศึกษาปัญหาการเรียนการสอนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) พุทธศักราช 2533 ตามทัศนะของครูประจำกลุ่มของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในเขตการศึกษา 7 พบว่ามีปัญหาในด้านสื่อการสอน เครื่องมือและวัสดุ และด้านกระบวนการเรียนการสอน ส่วนสภาพปัญหาการเรียนการสอนจำแนกได้ 6 ด้าน และมีปัญหาดังนี้

1. ด้านการใช้หลักสูตร ครูขาดความเข้าใจในการใช้หลักสูตร
2. ด้านกระบวนการเรียนการสอน ไม่สามารถใช้แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นและชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน
3. ด้านเครื่องมือและวัสดุ มีไม่เพียงพอให้นักศึกษาฝึกประกอบอาชีพ
4. ด้านครูประจำกลุ่ม มีปัญหาในเรื่องการนำนักศึกษาไปศึกษาดูงานกิจกรรมต่างๆ ที่ประสบผลสำเร็จในด้านการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นแบบอย่างของการประกอบอาชีพ
5. ด้านสื่อการเรียนการสอน มีไม่เพียงพอกับการเรียนการสอน
6. ด้านการวัดผลประเมินผล ครูผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลและการวัดจุดประสงค์รายวิชา

กนิฐา สุริยะคำวงศ์ (2538) ได้ประเมินการใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในเขตมหาราช พบว่ายังขาดแคลนแหล่งวิทยาการที่ใช้ในการค้นคว้าหาความรู้ สื่อการเรียนการสอนนั้นครูประจำกลุ่มมีความเห็นว่ามีพอเพียง ด้านองค์ประกอบของหลักสูตรนั้น เจ้าหน้าที่ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนและครูประจำกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่า องค์ประกอบของหลักสูตรนั้นเหมาะสมแล้ว ด้านการจัดองค์กรที่รับผิดชอบการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตร (ปอ.) ยังเป็นปัญหาสำหรับเจ้าหน้าที่ของ

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน ด้านกระบวนการนำหลักสูตรไปใช้นั้นครูประจำกลุ่มและ
ผู้เรียนมีความคิดเห็นว่ายังไม่เป็นปัญหาเท่าไร สามารถร่วมกันจัดการเรียนการสอนได้

อุไร วังเวียง (2538) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาคูณลักษณะของครูประจำกลุ่มการศึกษานอก
โรงเรียนสายสามัญวิธีเรียนทางไกล ตามทัศนะของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดตราด พบว่า นักศึกษาให้ทัศนะมโนภาพรวมว่า ครูประจำกลุ่มมี
คุณลักษณะด้านความรู้ความสามารถอยู่ในเกณฑ์สูง โดยมองว่าครูประจำกลุ่มมีความรู้ด้าน
หลักสูตร ด้านการวัดผล ด้านการลงทะเบียน ด้านการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มและเข้าใจความ
ต้องการของวัยรุ่น เป็นคุณลักษณะที่อยู่ในกลุ่มสูง รองลงมาได้แก่ ความรู้ด้านจิตวิทยาผู้ใหญ่
การเทียบโอนอาชีพ การแนะนำการจบการศึกษา เทคนิคการสอน ข้อดีข้อที่พบคือ ส่วนใหญ่ของ
ครูประจำกลุ่ม ไม่ค่อยเชิญวิทยากรพิเศษมาบรรยายให้นักศึกษาฟัง

วันชัย ปฏิทัศน์ (2538) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพการได้รับการนิเทศและสภาพความ
ต้องการด้านการนิเทศของหัวหน้าและเจ้าหน้าที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ในเขต
การศึกษา ร พบว่า เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ มีปัญหาและข้อขัดข้อง
ในการปฏิบัติงาน เนื่องจากได้รับการนิเทศรวมทั้งการชี้แจงแนะนำจากคณะนิเทศของศูนย์
การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอยู่ในระดับน้อย ซึ่งเป็นผลกระทบให้ศูนย์บริการการศึกษานอก
โรงเรียนอำเภอ ไม่มีความชัดเจนและขาดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานในพื้นที่ ซึ่งสามารถ
ประมวลสรุปสาระสำคัญในหลักการที่คณะผู้นิเทศของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
พึงตระหนักและทบทวนหน้าที่ในการให้การนิเทศ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจแก่
หัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

บุญฉัฐ ทิมทอง (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตร
คณิตศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2541 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียน
โครงการขยายโอกาสศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขต 6
ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน ผู้บริหารขาดผู้ให้คำแนะนำปรึกษา
เกี่ยวกับการวางแผน การใช้หลักสูตรและขาดงบประมาณในการจัดทำเอกสาร ขาดเอกสาร
ประกอบการจัดทำกำหนดการสอนและบันทึกการเตรียมการสอนนอกจากนี้ครูยังขาดเอกสารตำรา
และเวลาในการจัดทำกำหนดการสอน รวมทั้งไม่มีความชำนาญในการจัดทำเอกสารหลักสูตรอีก
ด้วย ด้านการจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อการใช้หลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียนมีการส่งครู
เข้ารับการอบรม การจัดตารางการสอน มีการคำนึงถึงความเหมาะสมของเนื้อหาวิชา การจัดอาคาร
สถานที่ และบรรยากาศในห้องเรียนและมีการนิเทศติดตามให้ความช่วยเหลือโดยการประชุมอบรม
สัมมนา ส่วนปัญหาที่พบคือ สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน และครูไม่ใช่

สื่อการสอน รวมทั้งการขาดเครื่องมือใช้ที่ใช้ในการนิเทศติดตามผล ด้านการจัดการเรียนการสอน
ของครู ผลการวิจัยพบว่า ครูมีเวลาไม่เพียงพอและขาดงบประมาณในการจัดกิจกรรมเสริมการสอน

บุญศรี ทรัพย์เวชการกิจ (2539) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาผู้ใหญ่เกี่ยวกับ
จริยธรรมของครูผู้สอนการศึกษานอกโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า มีข้อเสนอแนะจาก
นักศึกษา ดังนี้ ในด้านความรับผิดชอบ ครูควรเตรียมการสอนล่วงหน้าให้มากกว่านี้ และควรเข้า
สอนตรงตามเวลาที่สอนไม่ควรผัดผ่อนเวลาพบกลุ่ม ในด้านความเสียสละ ครูผู้สอนควรเสียสละเวลา
สอนและเพิ่มเวลาพบกลุ่มให้มากกว่านี้

วรรณพ ทองบรรจบ (2539) ได้ศึกษาความต้องการรับบริการทางการศึกษานอก
โรงเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี พบว่า ในเรื่อง
ปัญหาและข้อเสนอแนะด้านการศึกษายาสามัญ มีปัญหาไม่มีเวลามาเรียนเพราะต้องทำงาน
ล่วงเวลา เวลาเรียนน้อยเกินไปทำให้เรียนไม่เข้าใจ มีข้อเสนอแนะดังนี้ ควรเพิ่มเวลาเรียนให้มากขึ้น
ควรจัดสื่อการสอนให้มากขึ้น และควรเน้นเนื้อหาวิชาให้มากขึ้น

กมลรัตน์ จงพิพัฒน์วิเศษ (2540) ได้ศึกษาความคิดเห็นต่อกิจกรรมพบกลุ่มเพื่อพัฒนา
คุณภาพชีวิตของนักศึกษาผู้ใหญ่ทางไกล ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดกาญจนบุรี พบว่า
ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อกิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนี้

1. ด้านลักษณะของกิจกรรม มีปัญหา ขาดความร่วมมือระหว่างสมาชิกกลุ่ม มาร่วม
กิจกรรมไม่ได้ เพราะต้องทำงาน นักศึกษามาร่วมกิจกรรมช้ากว่ากำหนด มีข้อเสนอแนะดังนี้
กำหนดกฎเกณฑ์ในการทำกิจกรรมอย่างเคร่งครัด ควรจัดกิจกรรมที่อาศัยความร่วมมือและมนุษย์
สัมพันธ์ภายในกลุ่มให้มากขึ้น ควรจัดกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพัฒนาชุมชน
2. ด้านปัจจัยสภาพแวดล้อม มีปัญหาสถานที่จัดกิจกรรมไม่เหมาะสม เช่นอยู่ไกลเกินไป
ค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมไม่เหมาะสมแพงเกินไป ระยะเวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรมไม่เหมาะสม
มีข้อเสนอแนะดังนี้ ควรหาสถานที่จัดกิจกรรมอยู่ใกล้กับสถานที่พบกลุ่ม ควรจัดระยะเวลาในการ
ทำกิจกรรมให้เหมาะสม ควรจัดเก็บค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมให้เหมาะสม

รัตนา สิงขรณ์ (2540) ได้ศึกษาปัญหาของครูประจำกลุ่มในการจัดกิจกรรมการเรียน
การสอนการศึกษานอกโรงเรียนสาสามัญ โดยวิธีเรียนทางไกล ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขต
ภาคกลาง พบว่า

ตอนที่ 1 ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผลการเรียน

1. ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีปัญหาในเรื่องของ นักศึกษามีพื้นฐาน
ความรู้แตกต่างกัน ขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และนักศึกษาไม่
เตรียมตัวในการมาพบกลุ่มเพื่อร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน

2. ปัญหาด้านการวัดผลประเมินผลการเรียน พบว่าครูประจำกลุ่มมีปัญหา ดังนี้ ครูประจำกลุ่มไม่มีส่วนในการสร้างแบบทดสอบปลายภาคด้วยตนเอง ขาดแคลนเครื่องมือที่มีคุณภาพสำหรับวัดผลประเมินผล และขาดความร่วมมือในการประเมินผลจากเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบปัญหาของครูประจำกลุ่ม ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ โดยวิธีเรียนทางไกล จำแนกตามตัวแปรด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานการศึกษาผู้ใหญ่ ปรากฏผลการวิจัยโดยสรุปดังนี้

1. ครูประจำกลุ่มเพศชายและเพศหญิง มีปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
2. ครูประจำกลุ่มที่มีอายุต่างกัน มีปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
3. ครูประจำกลุ่มที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัญหาด้านการวัดผลประเมินผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
4. ครูประจำกลุ่มที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานการศึกษาผู้ใหญ่ต่างกัน มีปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาของครูประจำกลุ่มในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีปัญหาที่น่าสนใจ ดังนี้ ขาดคู่มือการสอนและอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบเรียนการสอน ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนน้อยเกินไป และ นักศึกษาหยุดเรียนบ่อย
2. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาการวัดผลประเมินผลการเรียน มีปัญหาที่น่าสนใจ ดังนี้ ข้อสอบปลายภาค ครูประจำกลุ่มควรมีส่วนร่วมในการออกข้อสอบ เพราะข้อสอบที่ออกมาไม่ตรงกับเนื้อหาวิชาที่สอน ขาดเครื่องมือวัดผลที่ดี และครูประจำกลุ่มไม่เข้มงวด ทำให้การวัดผลที่ได้ไม่ตรงกับความสามารถของนักศึกษา

กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน (2541) ได้ศึกษาการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530 พบว่ามีปัญหาในทางปฏิบัติเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในเรื่องดังต่อไปนี้

1. แผนการเรียน
2. การลงทะเบียนเรียน

3. การจัดการเรียนการสอน

4. หมวดวิชาภาษาอังกฤษ

5. หมวดวิชาวิทยาศาสตร์

6. การจบหลักสูตร

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2541) ได้ศึกษาทัศนคติของครูประจำกลุ่มการศึกษาทางไกล ที่มีต่อ ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า

1. ด้านตัวนักศึกษา มีปัญหาและอุปสรรคคือ นักศึกษาไม่มาพบกลุ่ม เพราะไม่มีเวลา มาพบกลุ่มและสถานที่พบกลุ่มอยู่ไกล และนักศึกษามีพื้นฐานความรู้และสถานภาพทางสังคมต่างกัน จึง ทำให้มีความต้องการแตกต่างกัน ซึ่งยากในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2. ด้านสื่อการเรียนการสอน มีปัญหาและอุปสรรค คือ ขาดสื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน ขาดแคลนตำราเรียนแบบเรียนสำเร็จรูป เพราะได้รับแบบเรียนล่าช้า มีข้อเสนอแนะดังนี้ ควรซื้อเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ที่ช่วยในการเรียนการสอนให้มากขึ้นและ มีความทันสมัย

3. ด้านสถานที่พบกลุ่ม มีปัญหาและอุปสรรค คือสถานที่พบกลุ่มไกลจากชุมชนและ ไม่แน่นอน รวมทั้งขาดห้องปฏิบัติงานและไม่เอื้ออำนวย

4. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน มีปัญหาและอุปสรรค คือระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนน้อยเกินไป และกิจกรรมการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านอาชีพ มีข้อเสนอแนะดังนี้ ควรจัดทำแผนการเรียนการสอน และเห็นความสำคัญของกิจกรรมภาคปฏิบัติและควรขยายเวลาการพบกลุ่ม

5. ด้านหลักสูตร มีปัญหาและอุปสรรค คือ เนื้อหาในแบบเรียนมีมากและยากเกินไปทำให้เรียนไม่ทัน และเนื้อหาบางวิชาไม่ตรงกับหลักสูตรไม่สอดคล้องในการเรียนการสอนและความต้องการของผู้เรียน

6. ด้านการวัดผลประเมินผล มีปัญหาและอุปสรรค คือหนังสือประกอบการเรียนมีเนื้อหาไม่ตรงกับข้อสอบ เครื่องมือวัดผลไม่เหมาะสมกับผู้เรียน มีข้อเสนอแนะดังนี้ ควรให้ครูประจำกลุ่มมีส่วนร่วมในการออกข้อสอบ เพราะจะได้สอดคล้องกับเนื้อหาและเกณฑ์อายุของผู้เรียน และควรมีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน

7. ด้านครูประจำกลุ่ม มีปัญหาและอุปสรรค คือครูประจำกลุ่มขาดทักษะในการสอน และไม่มี ความถนัดในวิชาที่สอน และครูประจำกลุ่มไม่เข้าใจในจุดประสงค์ของการพบกลุ่มและวิธีสอนแบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีข้อเสนอแนะดังนี้ ควรสร้างขวัญและกำลังใจให้กับครูประจำกลุ่ม และควรจัดอบรมและประชุมครูประจำกลุ่มเพื่อเพิ่มทักษะด้านการสอนให้มากขึ้น

กอบแก้ว จริงจิตร (2546) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการจำทำแผนการเรียนรู้ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอในพื้นที่นาร่อง ผลการวิจัยพบว่า การจัดทำแผนการเรียนรู้ใน 4 องค์ประกอบได้ดำเนินการดังนี้ 1) การศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรขั้นเตรียมการ ครูประจำกลุ่มได้ศึกษาหลักสูตรและจัดหาเอกสารตามขอบข่ายเนื้อหาแต่ละหมวดวิชา ชุมชน สนับสนุนข้อมูลท้องถิ่นที่จำเป็นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หลักสูตร คือ ครูประจำกลุ่ม การวิเคราะห์หลักสูตร ครูประจำกลุ่มศึกษาวิธีการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเนื้อหา 2) การสำรวจและการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ใช้การเขียนประวัติส่วนตัวตามหัวข้อที่กำหนด ช่วงเวลาในการเก็บข้อมูล เก็บวันพบกลุ่มแรก การดำเนินการเกี่ยวกับข้อมูลของผู้เรียน ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลผู้เรียน 3) เรื่องที่ครูประจำกลุ่มร่วมกันวางแผนการจัดการเรียนรู้ คือ จุดประสงค์ของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ผู้มีส่วนร่วมการวางแผน การกำหนดวิธีการเรียนรู้ระหว่างครูประจำกลุ่มกับผู้เรียน ได้กำหนดเนื้อหาที่สามารถส่งเสริมกระบวนการคิด การตัดสินใจ การแก้ปัญหา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันวางแผนโดยใช้วิธีการเรียนรู้เป็นกลุ่ม 4) การจัดทำแผนกิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนได้อำนวยความสะดวกในการเตรียมสื่อต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้มีการกำหนดให้ผู้เรียนไปศึกษาเพื่อใช้จัดทำแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ศึกษาค้นคว้าในห้องสมุด กิจกรรมที่ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองในการจัดทำแผนการเรียนรู้ คือ การศึกษาจากใบงาน และลงมือปฏิบัติตามใบงาน วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นกลุ่มใช้วิธีระดมความคิดเห็นปัญหาของครูประจำกลุ่มในการจัดทำแผนการเรียนรู้คือ ไม่มีคู่มือที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดทำแผนการเรียนรู้ ผู้เรียนไม่ใช่คนในท้องถิ่นจึงไม่สามารถจัดทำแผนการเรียนรู้ ไม่ได้รับการสนับสนุน สื่อและอุปกรณ์ในการจัดทำแผนการเรียนรู้ ผู้แทนชุมชนไม่เข้าร่วมจัดทำ

งานวิจัยต่างประเทศ

ฮอโล (Houlo, 1972) ได้ศึกษาสาเหตุที่นักศึกษาผู้ใหญ่เข้าศึกษาต่อในโครงการผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยชิคาโก ผลการศึกษาพบว่านักศึกษามีเป้าหมายของตนเองว่าเมื่อเข้าร่วมโครงการ เพราะคิดว่าสามารถตอบสนองความต้องการและความสนใจของตนเองเพื่อมุ่งกิจกรรมก็เพราะต้องการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม โดยมุ่งเน้นมนุษยสัมพันธ์ และเพื่อมุ่งการเรียนรู้ต้องได้รับความรู้และทักษะต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้เพื่อไปประกอบอาชีพ

ฟูลเลน และปอมเฟรท (Fullan & Pomfret, 1977) ทำการศึกษาเรื่อง “หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน” พบว่า ผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอน ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการนำหลักสูตรไปใช้ยังไม่ทราบถึงรายละเอียดของกระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ ดังนั้น จำเป็นจะต้อง

จัดฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้ถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการของหลักสูตรรวมทั้งการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน โดยการจัดโปรแกรมอย่างต่อเนื่องในเรื่องยุทธวิธีการสอน การจัดทำวัสดุอุปกรณ์การสอน และแผนการสอน

เบเดอร์ และ คาร์เคนวาลด์ (Bender & Darkenwald, 1982) ได้ศึกษาความแตกต่างของวิธีสอนผู้ใหญ่และเด็ก พบว่าในการสอนผู้ใหญ่ ควรจำเป็นต้องใช้วิธีสอนแบบอภิปรายและใช้เทคนิคการสอนหลายวิธี ต้องสามารถยืดหยุ่นได้ นอกจากนี้ครูยังต้องปรับปรุงเพื่อหาวิธีการเรียนให้สัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้เรียน

คีฟฟี (Keefe, 1991) ทำวิจัยเรื่อง “การนำหลักสูตรที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมไปใช้กรณีศึกษาที่ใช้ในรูปแบบนโยบายทางการเมืองของ Easton” มีจุดประสงค์ของการวิจัยว่า การนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนตามนโยบายของรัฐโรดไอแลนด์ (Rhodde Islaand) ส่งผลอย่างไรบ้างเมื่อถูกนำไปใช้ในโรงเรียนระดับท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่าอาจารย์ผู้สอนจำนวนมากพอใจที่จะเข้าร่วมการฝึกหาวิธีการใช้หลักสูตรด้วยตนเอง และปฏิเสธวิธีการสำเร็จรูปที่รัฐสร้างให้ จึงเป็นผลให้การนำไปใช้ในระดับท้องถิ่น ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการควรระมัดระวังในการออกข้อกำหนดทางการศึกษาแล้วประกาศใช้ทั่วประเทศ โดยไม่คำนึง ถึงท้องถิ่นที่ห่างไกล ซึ่งไม่สามารถปฏิบัติตามให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ จะต้องพิจารณาความพร้อมของอาจารย์ผู้สอน วัสดุอุปกรณ์ วัฒนธรรม และชุมชนของแต่ละท้องถิ่น เป็นสำคัญ

บทสรุป จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น สามารถแสดงให้เห็นภาพรวมของแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษานานาชาติ พุทธศักราช 2544 ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หัวข้อ	แนวคิด	งานวิจัย
การจัดการศึกษานอกโรงเรียน	สำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน (2547) โกวิท วรรณพัฒน์ (2524) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2545) กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2546) ปฐม นิคมานนท์ (2528)	คณรัตน์ จงพิพัฒน์วิชย์ (2540) อุไร วังเวียง (2538) กรมวิชาการ (2534) รัตนา สิงขรัตน์ (2540) กอบแก้ว จริงจิตร (2546)
หลักสูตร	ธำรง บัวศรี (2531) ชูศรี สุวรรณโชติ (2544) กรมวิชาการ (2546) เอกรินทร์ สัมหาศาล (2546)	Bender and Darkenwald (1982) Keefe (1991) บุญฉัฐทิมาทอง (2539) กนิษฐา สุริยะคำวงศ์ (2538)
การจัดการเรียนการสอน	กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2543) อดิษฐ์ ชาติคำแหง (2530) พนัส หันนาคินทร์ (2530) วีระ เสาวโกมุท (2532)	Fullan and Pomfret (1977) รัตนา สิงขรัตน์ (2540)
การนิเทศและการพัฒนาบุคลากร	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2546 ก) นิพนธ์ ไทยพานิช (2535) Acheson and Gall (1980) ธงชัย สันติวงษ์ (2537)	วันชัย ปฏิทัศน์ (2538)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หัวข้อ	แนวคิด	งานวิจัย
วัสดุอุปกรณ์และสื่อ	เชิยรศรี วิวิธสิริ (2535) Dale (1969) อำนาจ เคชชัยศรี (2542)	สุทัศน์ ธรรมคุณ (2538)
การวัดผลและประเมินผล	ธำรง บัวศรี (2531) สมบูรณ์ ต้นยะ (2545) Noll (1965) เป็รื่อง กิจรัตน์ (2532)	รัตนา สิงขรัตน์ (2540)
ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่	สมหมาย แจ่มกระจ่าง (2548) เชิยรศรี วิวิธสิริ (2541) Khowles (1980)	สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2541)